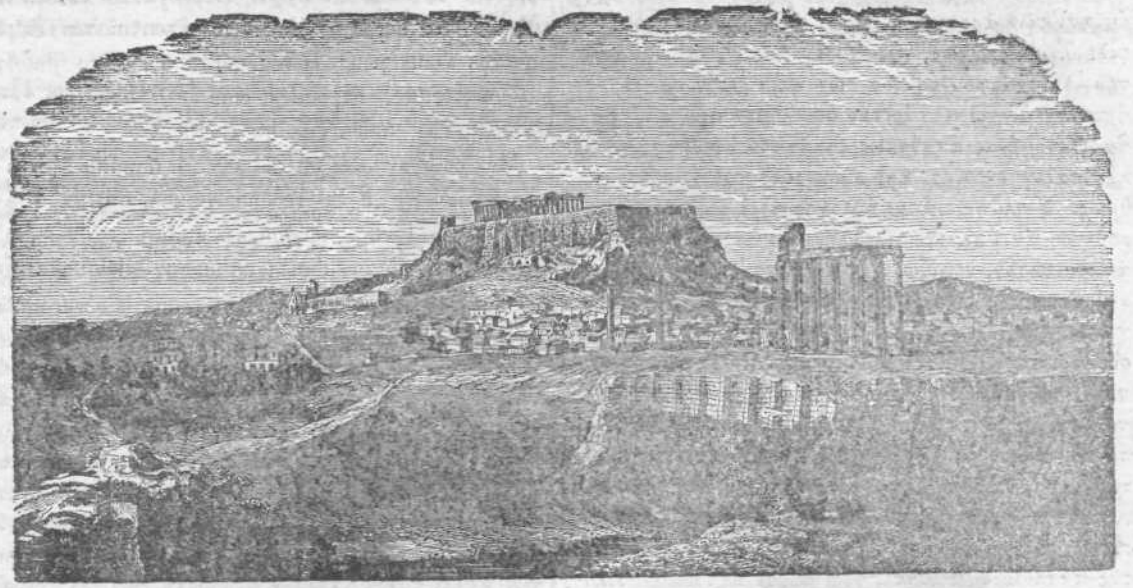

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1859. **ΤΟΜΟΣ Γ.** ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 232.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΩΤΑΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

τοῦ

K. VILLEMAIN.

—ooo—

Ὁ κλειτὸς φίλος τῶν Ἑλλήνων K. Villemain *ἐξέδοτο ἐσχάτως τὸν πρῶτον τόμον συγγράμματος, τὸν τίτλον τοῦτον φέροντα· « Δοκίμια περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, κλ.» Πρὶν ἢ δημοσιεύσωμεν ἀνάλυσίν τινα τοῦ ἐμβριθεστάτου τούτου πονήματος, κοινοποιοῦμεν μετάφρασιν τοῦ ΚΕ κεφαλαίου αὐτοῦ, σταλεῖσαν ἐκ Γαλλίας ὑπὸ νέου ὁμογενοῦς πατριωτικώτατα ἔχοντος αἰσθήματα, καὶ ὑπὲρ πατρίδος ἀδιακόπως συνηγοροῦντα ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Γαλλίας. Προτάττοντες δὲ καὶ μέρος τῶν ὅσα ἔγραψεν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστέλλων τὴν μετάφρασιν, λυπούμεθα ὅτι ἐβιάσθημεν, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους εὐκόλως ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, νὰ παραλείψωμεν ὅλας τὰς περὶ Ἀνατολῆς παρατηρήσεις αὐτοῦ, εἰ καὶ ὀρθοτάτας καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ οὐ τοῦ τυχόντος γεγραμμένας.*

Ἐν Παρισίοις, τὴν 2 Ἰουλίου 1859.

Κύριε Συντάκτα!

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς στείλω ὡς ἀπαρχὴν μικράν τινα ἐργασίαν, πάνυ ἀναξίαν τῶν φιλομούσων καὶ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένων ἀναγνωστῶν σας. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐλπιζομένη μοι ἐπιείκεια τούτων, ἀφ' ἑτέρου αἱ δὲ ἀλλεπάλληλοι φιλικαὶ προτροπαί σας μὲ κατέπεισαν νὰ ἀναλάβω τὴν μετάφρασιν τοῦ ΚΕ' Κεφαλαίου τῶν πρώτως δημοσιευθέντων « Δοκιμίων περὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως ὡς καὶ περὶ τῶν σχέσεών της πρὸς τὸ ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν μεγαλεῖον τῶν ἐθνῶν », παρὰ τοῦ ἐξόχου ἐν συγγραφεῦσι καὶ φιλέλλησι K. Villemain, ἰσοβίου γραμματέως τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, μέλους πολλῶν ἄλλων ἐντοπίων καὶ ἀλλοδαπῶν ἑταιριῶν, καὶ πάλαι Ὑπουργοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Προετίμησα δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο παντὸς ἄλλου, πρῶτον μὲν διότι δὲν κρίνω ἐμαυτὸν κατάλληλον ἵνα γενικήν τινα ἀνάλυσιν τοῦ σοφοῦ τούτου συγγράμματος ἀναδέχθῶ, οὔτινος ἐν παρόδῳ τὴν καινοφανῆ καὶ σφόδρα εὔφυᾶ σύγκρισιν τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Βοσσουέτου τοῖς φιλαναγνώσταις συνίστημι, καίτοι ὁ πρύτανις τῶν συγχρόνων ἑλληνιστῶν, ὁ διάσημος Βόκχιος (Boëchk) σωκρατικῶς ὀλίγον εἰρωνεύων, νομίζω, θαυμασίαν (merveilleuse) αὐτὴν εὗρεν, ὥς μοι εἶπεν· δεύτερον δὲ διότι δὲν ἠδυνάμην καλλίτερον ἐφωδιασμένος νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον τοῦ πανελλη-

νίου, οὐδὲ σαφεστέραν ἰδεαν νὰ τῷ δώσω τοῦ ὅλου ὡς καὶ τῶν ἀκραιφνῶς μέχρι τοῦ νῦν διασωζομένων φιλελληνικωτάτων, ὡς πασίγνωστον, αἰσθημάτων τοῦ Ἀριστάρχου τούτου τῶν νέων χρόνων, εἰς ὃν ἅπαντες μεγάλας χάριτας ὀφείλομεν διὰ τὰς ἐπιδαψιλευομένας ἀπαύστως εὐχάς του ὑπὲρ τῆς γενικῆς παλιγγενεσίας καὶ εὐημερίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐπειδὴ δὲ ἅπας ὁ λόγος περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἐν Γαλλίᾳ φιλελλήνων γίνεται, χρέος μου ἀπαραίτητον, νομίζω, νὰ εὐχαριστήσω σὺν τούτῳ καὶ δημοσίως ἐν ὀνόματι τῶν προσφιλῶν μοι ὁμογενῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἐνταῦθα συσπουδαστῶν μου, οἵτινες, ἐλπίζω, καὶ ἐπιδοκιμάσουσί με, τὸν πρώτιστον τῆς Εὐρώπης δημοσιογράφον καὶ εὐφραδέστατον καθηγητὴν, Saint-Marc Girardin, τὸν κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰ τῆς Ἀνατολῆς πράγματα κατέχοντα, κατ' αὐτὴν τὴν γενομένην μοι προφορικὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀειμνήστου καὶ πανσόφου A. Humbold, ὅστις ἐπαξίως τοὺς ἐν τῇ κλεινῇ Γερμανίᾳ φίλους τῆς πατρίδος μας ἀντεπροσώπευσε μετὰ τοῦ πολυσεβάστου Θειρσίου. Οὔτε τὸν καλὸν κἀγαθὸν Brunet de Presle δύναμαι ν' ἀποσιωπήσω, ὅστις ὡς ἄλλος Ἀβραὰμ εἰς τὴν οἰκίαν του ὅλους τοὺς ἐν Παρισίοις εὑρισκομένους Ἕλληνας προθύμως καὶ φιλοξένως ὑποδέχεται, οὔτε τὸν ἀξιοσέβαστον Déhèque, τοὺς φιλομούσους Egger καὶ Guigniaut καὶ Gerusez, ὡς καὶ τὸν ζωηρὸν νέον καὶ ἐπιστήθιόν μου φίλον Φραγκίσκον Lenormant, περὶ ὧν ἤδη μνείαν ἐποιήσαντο ὡς ἔδει ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* αἱ εὐφραδεῖς τοῦ *Ἀποδημητοῦ ἀναμνήσεις*.

Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσω τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας Κεφαλαίου, ἐνόμισα χρέος μου νὰ ζητήσω ἄδειαν περὶ τούτου παρὰ τοῦ κλεινοῦ συγγραφέως· ἐπιτρέψατέμοι δὲ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ δημοσιεύσετε καὶ τὴν ἐπιστολήν μου, καὶ τὴν ἀπάντησιν ἣν ἔνευσε νὰ μοὶ ἐπιστείλῃ. Ἂν δὲ καὶ ἐδημοσιεύσατε ἤδη τὴν εἰκόνα τοῦ K. Villemain, ἐπειδὴ τὸ ὁμοίωμα τοιούτου φίλου τῶν Ἑλλήνων εἶναι πρὸς πάντας ἡμᾶς ἀσπαστὸν, ἐνόμισα χρέος μου νὰ στείλω ὑμῖν ἑτέραν φιλοτεχνηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ξυλογράφου τῆς *Πανδώρας* K. Π. Σκιαδοπούλου, καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ παραθέσετε καὶ ταύτην.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή μου·

Monsieur,

Je prends la liberté de vous prier de vouloir bien me permettre d' insérer dans la **Pandore**, l' ouvrage périodique de la Grèce le plus répandu et le plus estimé, publié comme vous savez, Monsieur, sous la direction de notre ami commun M. Dragoumis, la traduction du dernier chapitre de vos savants **Essais sur le Génie de Pindare, et sur la Poésie Lyrique dans ses rapports avec l' élévation morale et religieuse des peuples.**

J' ai choisi ce chapitre, quoi qu' ils soient tous plus brillants les uns que les autres, parce qu' il résume, à mon humble avis, vos belles considérations sur l' avenir de la poésie lyrique, en même temps que vos vœux pour la régénération entière de la nation grecque, exprimés, comme d' habitude, en termes aussi chaleureux qu' éloquents.

Mes compatriotes auront encore une fois l' occasion de joindre à la reconnaissance qu' ils vous doivent, Monsieur, une obligation de plus, de même que le plaisir de lire dans leur langue quelques unes de ces pages impérissables qui vous honoreront à jamais, de ces paroles qui coulent de votre bouche plus douces que le miel.

Permettez-moi, Monsieur, d' appliquer ce vers homérique,

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή,

au Nestor des philellènes, au prince de la critique moderne. Quant à moi, malgré les difficultés d' une tentative aussi hardie, j' ai tenu à cœur de vous consacrer mon premier travail, afin de vous donner par là un respectueux témoignage de la vive gratitude que je ressens pour la bienveillance, vraiment paternelle, avec laquelle vous m' avez toujours honoré, ainsi que de ma profonde admiration pour tout ce qui vient de vous.

Comptant sur votre gracieuse indulgence je vous prie, Monsieur, d' avoir l' extrême bonté de m' accorder quelques moments dans la matinée de demain ou de lundi, afin que je puisse aller vous soumettre ma traduction, ainsi que les quelques observations sur l' état actuel de l' Orient, dont je me suis permis de l' accompagner.

Agréez en attendant, etc.

Paris, ce 2 juillet 1853.

N. N.

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ K. Villemain·

Monsieur,

Je ne puis que vous remercier beaucoup de l'honneur que vous faites à mes vœux, en les traduisant pour votre noble patrie. Je serai très empressé de vous recevoir demain lundi, et suis tout à votre disposition depuis le matin jusque à 2 heures. Je ne serai qu' un faible juge de votre hellénisme moderne, mais un auditeur bien attentif de tout ce que vous aurez la bonté de me communiquer sur la sainte cause de votre patrie.

Agréez, Monsieur, ma considération la plus distinguée.

Ce dimanche.

VILLEMAIN.

(Ἕπεται τὸ Κέ. κεφάλαιον.)

ΒΙΛΛΕΜΑΙΝ.

ΔΥΩ ΡΩΣΙΔΕΣ

αἰχμάλωτοι ἐν Καυκάσῳ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 227, 228, 229 230 καὶ 231.)

—ooo—

Ἐν τοσούτῳ ἐπανῆλθον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Σιαμὶλ τέρατα καὶ σημεῖα διηγούμενοι περὶ τοῦ υἱοῦ του. Μία μόνη πληροφορία ἐκηλίδου τὰς λοιπάς· ἰδόντες αὐτὸν μεταβάντα εἰς τὴν οἰκίαν ἀξιωματικοῦ ῥώσσου, ἐπλησίασαν καὶ παρετήρησαν διὰ τοῦ παραθύρου ὅτι *ἐγόρευε*. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ ὀρεινοὶ ἐγένοντο ἔξω φρενῶν· ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ Σουανίτα ἐπροσπάθησε νὰ τὸν δικαιολογήσῃ. Ἐν τοσούτῳ αἱ πριγκήπισαι ἐχαίρον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων, ὅτε τελευταία τις περίστασις ἐπελθοῦσα ἀνένεωσε τοὺς φόβους των. Ὁ Σιαμὶλ ἀπέστειλε καὶ πάλιν πρὸς τὸν πριγκηπα Δαυὶδ τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ ἵνα ἐπαναλάβωσι τὴν αἴτησιν τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν ὀρεινῶν αἰχμαλώτων· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίθη δ' ἐπιστολῆς ἐν ᾗ ἐφαίνετο ἡ ἀγανακτησίς του. Καὶ ἐπειδὴ ὁ διερμηνεὺς Ἰνδρὶς ἐξήγησε μετά τινος ὑπερβολῆς τὰς ἐκφράσεις τοῦ πρίγκηπος, ἐγένετο λόγος νὰ στείλωσι τὰς πριγκήπισας εἰς πλησιόχωρον χωρίον, καὶ νὰ καταδικάσωσιν αὐτὰς εἰς ἔργα πάντη βάναυσα. Τὰς εἰδοποίησαν μάλιστα διὰ τοῦ Χατζῆ Μεχμὲτ, υἱοῦ τοῦ Σιαμὶλ, νὰ ἑτοιμασθῶσιν· ἀλλ' ἡ πριγκήπισα Ἄννα ζητήσασα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀνδρός της, εἶπεν ὅτι οὐδὲν προσβλητικὸν περιεῖχεν.— Ἂς τὴν μεταφράσῃ πιστῶς, εἶπεν ἡ πριγκήπισα, ὁ Σὰκ Ἀβάς. — Ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ Σιαμὶλ ἐπέμενε λέγων ὅτι ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἦτο προσβλητική, ἐδείκνυεν ὅμως σαφῶς ὅτι δὲν ἐδίδετο τὸ ἑκατομμύριον.— Καὶ ὅμως, ὑπέλαβέ τις, ἡ κυβέρνησις ἔδωκε περισσότερα τῶν 40,000 ρουβλίων, τὸ ἠξεύρομεν. — Ἀλλ' ἡ πριγκήπισα διέψευσεν ἀμέσως τοῦτο. Ὁ υἱὸς τοῦ Σιαμὶλ ἤκουσε μετὰ προσοχῆς, καὶ εἶπεν ἐπὶ τέλους ὅτι ἀνέβαλε μὲν ἐπὶ τοῦ πα-

ρόντος ὁ πατήρ του τὴν ἀποστολὴν των εἰς ἄλλα χωρία, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ γράψωσι *καλὰς ἐπιστολὰς* πρὸς τοὺς συγγενεῖς των. Αἱ πριγκήπισαι ἔσπευσαν τότε νὰ γράψωσιν ὅ,τι ἀπήτουν παρ' αὐτῶν, ὁ δὲ Σιαμὶλ προσέθετο καὶ ἀπειλάς. Ἀγανακτήσας ὁ πρίγκηψ ὅτε ἔλαβε τὰς ἐπιστολὰς ταύτας, προσδιώρισεν ἀμέσως προθεσμίαν εἰπών, ὅτι ἐὰν ἐντὸς αὐτῆς δὲν παρητεῖτο ὁ Σιαμὶλ τῶν παραλόγων αἰτήσεών του ἡ διαπραγμάτευσις ἔμελλε νὰ παύσῃ. Ταύτην ἀκούσας τὴν ἀπάντησιν ὁ ἰμάμης δὲν δυσηρεστήθη· ἐκ τινος δὲ συνδιαλέξεως τῶν αἰχμαλώτων μετὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Σιαμὶλ ἐγένετο γνωστὸς ὁ λόγος τῆς τοσαύτης ἐπιμονῆς τούτου. Ὁ μὲν λαὸς ἐζήτει ἓν ἑκατομμύριον, ἐκεῖνος ὅμως ὢν μετριώτερος, ἔφερεν ἐπίτηδες τὸν ἀσκητὴν ὅπως πείσῃ τὸν λαὸν νὰ φανῇ ἐπίσης συγκαταβατικός. Τὸ ἑσπέρας αἱ πριγκήπισαι ἔμαθον ὅτι ὁ Σιαμὶλ ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὅτι νέοι πρέσβεις ἐστέλλοντο ἵνα εἰδοποιήσωσιν αὐτόν· ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁρισθῇ ἡ ἡμέρα καὶ ὁ τόπος τῆς ἀποδόσεως, ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὸ ταχύτερον ἡ πληρωμὴ τῶν λύτρων, ἥτις δὲν ἦτο εὔκολος, διότι τὸ ποσὸν ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς ἀργύριον, ὁ δὲ ταμίας τοῦ Σιαμὶλ δὲν ἦτο πολλὰ ἔμπειρος λογιστής. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Γράμοφ διευκόλυνε τὴν ἐργασίαν, καὶ οὕτω ἔφθασαν ταχύτερον εἰς τὸ τέλος. Αἱ πριγκήπισαι ἔμαθον τὴν αἰσίαν ταύτην εἴδησιν διὰ τοῦ ἐπιστάτου, ὅστις σταλεὶς παρὰ τοῦ Σιαμὶλ εἰδοποίησεν αὐτὰς ὅτι τὴν 17 Μαρτίου 1855 ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ ἀλλαγή. — Ὁ ἰμάμης, εἶπε, θεωρεῖ εὐτυχῆ ἡμέραν τὴν Πέμπτην, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐκλέγει ὁσάκις ἔχει νὰ ἐξαστρατεύσῃ ἢ νὰ θεωρήσῃ σημαντικήν τινα ὑπόθεσιν.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀλλαγῆς, συνέβησαν καὶ ἄλλα περίεργα εἰς τὸ σεράγιον. Καὶ πρῶτον μὲν συγχωρηθεὶς ἐπανῆλθεν ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Σιαμίλ, ἔπειτα δὲ ἦλθον ὁ Χατζῆ Μεχμὲτ καὶ ἡ σύζυγός του, θυγάτηρ τοῦ Σουλτάνου Δανιὴλ, τῆς ὁποίας τὸ πλούσιον καὶ περίκομψον ἔνδυμα εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν αἰχμαλώτων· ὑπεδέχθησαν δὲ αὐτὴν εἰς τὸ σεράγιον μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης, πλὴν τοῦ Σιαμὶλ ὅστις ἐφαίνετο σκυθρωπός. — Ἀγαπητή μου Καριμάτη, εἶπε πρὸς αὐτήν, εὐχαριστοῦμαι μὲν ὅτι σὲ βλέπω, ἔχω ὅμως καὶ νὰ σὲ κάμω μίαν ἐπίπληξιν. Βλέπω μὲ λύπην ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ υἱοῦ μου ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ πολύτιμα ἐνδύματα· νομίζω ὅμως ὅτι τὸ χρυσοπέντητον τοῦτο κάλυμμα εἶναι ὅλως διόλου περιττὸν εἰς τόπον ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἁπλότης. — Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν τῆς ἐλεύσεως τῶν δύο συζύγων αἱ αἰχμάλωτοι προσεκλήθησαν ἵνα ἐκλέξωσιν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τῶν διαρπαγέντων εἰς Τσινονδάλην ὅσα ἤθελον νὰ ἐξαγοράσωσι. Καὶ ἦλθον μὲν εἰς τὸν θάλαμον τῆς Ζαϊδέτης· ἡ θέα ὅμως τῶν διεφθαρμένων ἐκείνων λειψάνων ἀνενέωσε τὴν θλίψιν των, καὶ διὰ τοῦτο ἐπανῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῶν μηδὲν λαβοῦσαι.

Ἔφθασε τέλος πάντων ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως. Αἱ πριγκήπισαι ἔμαθον ὅτι ἦλθον εἰς τὸ σεράγιον *ἀραβάδες* τετράτροχοι, ὁποῖοι οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχον φανῆ εἰς τὸν τόπον τῶν Τσερτσέγκων, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἀπεχαιρέτισαν τὰς γυναῖκας τοῦ Σιαμίλ. Μετὰ μίαν δὲ ὥραν τὴν ὁποίαν κατέτριψαν ἀποχαιρετίζουσαι, ἀνέβησαν εἰς τοὺς *ἀραβάδας* τῶν ὁποίων οἱ ἡνίοχοι ἦσαν λειποτάκται ῥῶσοι· ἐσύροντο δὲ ἀντὶ βοῶν ὑπὸ ἵππων, παρὰ τὸ ἔθος τοῦ τόπου. Παρὰ τὴν θύραν τοῦ σεραγίου περιέμενεν αὐτὰς ἀπόσπασμα ἱππέων διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Μεχμέτ, πρὸς δὲ καὶ ὁ πρίγκηψ Ἰβὰν Τσατσαυατζὲ, ὅστις εἶχε μὲν ἐξαγορασθῇ, ἄδηλον ὅμως ὑπὸ τίνος. Ἐνῷ δὲ διέβαινον διὰ τοῦ χωρίου ἤκουον φωνὰς λεγούσας ἀπὸ τῶν παρακειμένων οἰκιῶν· « Ἀφοῦ ἐμάθετε τί ὑποφέρει τις ἐδῶ μὴ μᾶς λησμονῆτε. »

Ἐξελθοῦσαι δὲ τοῦ χωρίου κατέλυσαν εἰς πεδιάδα ἵνα περιμείνωσι τὸν Σιαμίλ. ὅστις ἦλθε μετὰ μικρὸν συναδευόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Δανιὴλ καὶ τῶν μουριδῶν, καὶ οὐρανὸν ἔχων ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν πλατυτάτην σκιαδίσκην μαύρην. Ἔρθασαν δὲ τὴν πρώτην ταύτην ἡμέραν εἰς Μαγιοὺρ Τουὼπ, τελευταῖον χωρίον τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σιαμίλ. Τὸ ἑσπέρας, κατὰ παράκλησιν τοῦ Σιαμίλ, ἔγραψαν πρὸς τὸν πρίγκηπα Δαυὶδ εὐρισκόμενον εἰς τὸ ῥωσικὸν φρούριον Καρίνσκι, ἵνα στείλῃ ἀμέσως τὸν Γράμοφ· καὶ εὐθὺς ἱππεύς τις τρέχων ἀπὸ ῥυτῆρος ἐκόμισε τὴν ἐπιστολήν. Ταύτην λαβὼν ὁ πρίγκηψ προσέταξε τὸν Γράμοφ νὰ ἀναχωρήσῃ ἄνευ ἀναβολῆς. Φθὰς δὲ οὗτος περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς αὐγῆς ἦλθε πρὸς τὸν ἰμάμην, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐξηπλωμένον ἐπὶ τάπητος, κύκλῳ μὲν ἔχοντα προσκέφαλα, ἔμπροσθεν δὲ ἑστίαν μὲ ἄρθονον πῦρ, καὶ κραταοῦντα κομβολόγιον.

» — Πῶς ! ἠρώτησεν ὁ Γράμοφ, δὲν κοιμᾶσαι, ἰμάμη ;

» — Μ' ἐστέρησες τὸν ὕπνον μου ἀπόψε, διότι σ' ἐπερίμενα.

» — Εἶναι πολὺ τὸ σκότος· ἀλλὰ διὰ τί μ' ἐπροσκάλεσες ; μήπως εἶναι ἄῤῥωστοι αἱ πριγκήπισαι.

» — Ὄχι, ἀλλ' εἶμαι θυμωμένος μαζῆ σου. Εἴχαμεν ἀρχήσει οἱ δύο τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὴν τελειώσωμεν οἱ δύο. Διὰ τί δὲν ἦλθες νὰ μ' εὕρῃς, ἀφοῦ εἶσαι τρεῖς ἑβδομάδας εἰς Κασὰρ Γιούρτ ;

Ἐν τοσούτῳ ἔφεραν τσαΐον, ὁ δὲ Σιαμὶλ ἐξηκολούθησε λέγων·

» — Ἰδού, Ἰσαὰκ βέη μου, διὰ τί σ' ἐπροσκάλεσα· θέλω πρὸ πάντων νὰ σ' εὐχαριστήσω. Τὰ ἠξεύρω ὅλα· ὑπῆγες εἰς τὸν υἱόν μου, δὲν τὸν ἄφησες, καὶ ἐφέρθης καλὰ πρὸς αὐτόν. Μετὰ ταῦτα σὲ λέγω ὅτι αὔριον εἶναι μεγάλη ἡμέρα, διότι θὰ κάμωμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Ῥώσους, καὶ πρέπει νὰ τὰ τακτοποιήσωμεν ὅλα. Ἤθελα νὰ σὲ εἰπῶ πρὸς τούτοις ὅτι ἐὰν, ἐναντίον τοῦ πρέποντος, ἦλθα εἰς ἐντάμωσιν τοῦ υἱοῦ μου, ἦλθα διὰ νὰ συντροφεύσω τὰς ἀγαπητὰς αἰχμαλώτους, καὶ νὰ προλάβω μὴ συμβῇ τι δυσάρεστον κατὰ τὴν ἀλλαγήν. Εὐθὺς τὴν αὐγὴν θὰ προσκαλέσω ὅλους τοὺς *καϊπιδας*, καὶ θὰ τοὺς προστάξω νὰ μὴ περάσουν μήτε βῆμα τὰ σύνορα. Ὅπου εὑρίσκονται μεγάλοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐπικρατῇ δικαιοσύνη. Ἠμπορεῖς νὰ μὲ ἐγγυηθῇς ὅτι δὲν ἔχω νὰ φοβηθῶ προδοσίαν ἀπὸ τοὺς Ῥώσους;

» — Καμμίαν.

» — Ὁ δὲ υἱός μου, ἠρώτησε μετὰ μικράν τινα διακοπήν, εἶναι καλά ;

» — Χάριτι θείᾳ, κάλλιστα.

» — Μὲ λέγουν ὅτι δὲν ἠξεύρει οὔτε λέξιν ταταρικήν ;

» — Εἶναι ἀληθινόν, διότι κατοικεῖ πρὸ τόσων χρόνων εἰς τὴν Ῥωσίαν. Μὴ λυπεῖσαι ὅμως, διότι γρήγορα θὰ μάθῃ πάλιν νὰ ὁμιλῇ ὡς ἄλλοτε.

» — Ἔσο βέβαιος ὅτι θὰ τὸν ἀφήσω νὰ ζῇ ὅπως θέλει· τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ, νὰ μείνῃ ἐδῶ.

» Ὁ Σιαμὶλ ἐξέφρασεν ἐκ νέου φόβον μὴ ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ Ῥῶσοι. Ἐνῷ δὲ ὁ Γράμοφ τὸν καθησύχαζεν, αὐτὸς ὑπολαβὼν ἠρώτησε περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Σεβαστουπόλεως.

» — Πολεμοῦν καλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἀπεκρίθη ὁ Ῥῶσος· τίποτε ἀκόμη δὲν ἐτελείωσε.

» — Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ Σιαμίλ· τρεῖς Τσάροι δὲν ἠμποροῦν νὰ κυριεύσουν ἀκτὼ μῆνας ἓν φρούριον ! Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπερηφανεύωμαι διότι τόσους χρόνους, χωρὶς συμμάχους, ἀντιστέκομαι εἰς τὴν Ῥωσίαν. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅμως ὅτι χρεωστῶ πολὺ εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς κρημνούς μου.

» Ἡ συνομιλία διήρκεσε μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας· τότε ὁ Ῥῶσος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἴδῃ τὰς πριγκήπισας· καὶ ἔδωκε μὲν αὐτὴν ὁ Σιαμίλ, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν του. Ἀφοῦ δὲ ἐπεσκέφθη τὰς αἰχμαλώτους καὶ τὰς καθησύχασεν, ἦλθε πάλιν πρὸς τὸν Σιαμίλ, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ἔμελλε νὰ γίνῃ ἀμέσως, καὶ παρήγγειλέ τινα *καϊπην* νὰ συνοδεύσῃ τὸν Γράμοφ ἵνα δείξῃ τὸν τόπον τῆς ἀλλαγῆς· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ὁ Ῥῶσος παρεκάλεσε τὸν ἰμάμην ν' ἀπαγορεύσῃ τὰς ἐν εἴδει χαρᾶς συνήθεις παρὰ τοῖς Τσερτσέγκοις πυροβολήσεις.

» — Ἔστω, εἶπεν ὁ Σιαμίλ· ἀλλὰ καὶ σεῖς θὰ κάμετε τὸ αὐτό.

» — Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ ἔχομεν πένθος, καὶ πᾶσα ἀπόδειξις χαρᾶς εἶναι ἀπηγορευμένη.

» — Πῶς ! ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ ; Καλὰ κάμετε νὰ φέρετε πένθος δι' αὐτόν, εἶπε μετὰ μικρὰν διακοπήν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοιούτου πατρὸς πρέπει νὰ τὸν ὁμοιάζῃ. Διάδοχός του εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ ὁποῖος ἦλθε πρό τινος καιροῦ εἰς τὸν Καύκασον ;

» — Αὐτός, ἀπεκρίθη ὁ Γράμοφ.

» Μετά τινα δὲ σκέψιν ἐπανέλαβεν ὁ Σιαμίλ· — Ἡ ὥρα περνᾷ, υἱέ μου, ἐπίστρεψε εἰς Κουρίνσκι, καὶ εἰπὲ εἰς τοὺς ἐδικούς σου νὰ μὴν ἀργοῦν. Δὲν σὲ ἀποχαιρετῶ.

» Καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε μετὰ δύο μουριδῶν ὁ Ῥῶσος, ἵνα φέρῃ τὴν αἰσίαν ταύτην εἴδησιν πρὸς τὸν πρίγκηπα.

» Τὸ ἀπόσπασμα ἐκινήθη εὐθύς, καὶ ὅτε ἔφθασαν οἱ Ῥῶσοι εἰς τὸν ὡρισμένον τόπον, παρεσκευάσθησαν εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀντικρούσωσι πᾶσαν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν· τούτου δὲ γενομένου ὁ Γράμοφ ἐστάλη ἐκ νέου πρὸς τὸν Σιαμίλ· εὗρε δὲ αὐτὸν ἐξηπλωμένον ἐπὶ τοῦ χόρτου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικροῦ ὑψώματος, ὑπὸ τὴν μαύρην σκιαδίσκην του, καὶ παρακαθήμενον ἔχοντα τὸν σουλτάνον Δανιήλ· ἀνεγειρόμενος δὲ ἐνίοτε ἔφερε τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τηλεσκόπιον προσηλωμένον ἔμπροσθέν του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ παρετήρει τὰς ῥωσικὰς δυνάμεις. Ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ ἦσαν παρατεταγμένοι καὶ σιωπηλοὶ πέντε χιλιάδες ἱππέων, καὶ πορρωτέρω ἐκ δεξιῶν αἱ ἅμαξαι τῶν πριγκηπισῶν.

» — Τί προστάζετε, ἰμάμη; ἠρώτησεν ὁ Γράμοφ.

» — Λάβε τριανταπέντε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μου· πήγαινε μαζῆ των εἰς τὰς αἰχμαλώτους, καὶ ὁδήγησέ τας μὲ τοὺς υἱούς μου Χατζῆ Μεχμὲτ καὶ Μεχμὲτ Χαβί, ἓν τέταρτον βερστίου μακρὰν τοῦ Μιλσινί (*)· ἴσος δὲ ἀριθμὸς Ῥώσων νὰ ἔλθουν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τὸν τρίτον μου υἱὸν Τζεμὰλ Ἐδδὶν καὶ τὰ χρήματα.

» Μετά τινα λεπτὰ τῆς ὥρας αἱ ἅμαξαι ἐκινήθησαν, προηγουμένων τοῦ Χατζῆ Μεχμὲτ καὶ τοῦ Γράμοφ, καὶ ἐπέρασαν τὸ ξηρὸν κοῖτος τοῦ ποταμοῦ. Ὁ πρίγκηψ Δαυὶδ ἐπροχώρησεν ἀμέσως, καὶ ὁ Χατζῆ Μεχμὲτ τὸν προσηγόρευσεν ἐν ὀνόματι τοῦ πατρός του· γέρων δέ τις μουλλᾶς ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὸν μικρόν του υἱὸν Ἀλέξανδρον. Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν στιγμὴν καὶ ἡ σύζυγός του ἐνηγκαλίζετο αὐτόν. Ἐν τοσούτῳ ὁ Γράμοφ ἐπέρασεν ἐκ νέου τὸν ποταμὸν μετὰ τοῦ Τζεμὰλ, Ἐδδὶν, τῶν ἁμαξῶν αἵτινες ἔφερον τὰ χρήματα, καὶ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικολαΐ. Πλῆθος ὀρεινῶν περιεκύκλωσαν αὐτούς, ἐκ δὲ τῶν σεσωρευθέντων περὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἰμάμη τινὲς ἠσπάζοντο τὰς χεῖράς του. Εἴκοσι βήματα περίπου ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου εὑρίσκετο ὁ Σιαμίλ, ὁ ἐπιστάτης Κάτζιος ἦλθεν εἰς συνάντησιν τοῦ νέου, φέρων δέμα περιέχον πλῆρες ἔνδυμα ὀρεινοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ πατήρ του δὲν ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ φέροντα στολὴν ῥωσικήν. Ὁ νέος ἐστάθη τότε παρά τινα βάτον, ἐφόρεσε τὸ νέον ἔνδυμα καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ἀναβὰς μεγαλοπρεπῆ ἵππον σταλέντα ἐπίτηδες παρὰ τοῦ πατρός του. Καὶ ὅτε ἔφθασε δέκα βήματα μακρὰν αὐτοῦ ἐπέζευσε, καὶ προχωρήσας ἐνηγκαλίσθη τὸν πατέρα του. Δάκρυα ἔῤῥευσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σιαμίλ, ὅστις στραφεὶς πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἶπεν· — Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν ὅστις ἐφύλαξε τὸ υἱόν μου, τὸν αὐτοκράτορα ὅστις μὲ τὸν ἔστειλε, τοὺς πρίγκηπας οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ τὸν ἀπολαύσω, καὶ σέ, Ἰσαὰκ βεη, διὰ τὴν προθυμίαν σου.

» Παρατηρήσας τότε ἀξιωματικούς τινας ἱσταμένους παρὰ τὸν Γράμοφ ἠρώτησε τίνες ἦσαν· οὗτος δὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἦσαν ὑπασπισταὶ τοῦ στρατη-

(*) Μικρὸς ποταμός, ξηρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

γοῦ Νικολαΐ, ἐλθόντες ἵνα παρουσιάσωσι τὸν υἱόν του.— Τοὺς εὐχαριστῶ, εἶπεν ὁ Σιαμίλ· ἄλλην ἰδέαν εἶχα διὰ τοὺς Ῥώσους, σήμερον ὅμως τοὺς κρίνω καλήτερα.

» Οἱ ἀξιωματικοὶ ῥῶσοι ἠρώτησαν τὸν Τζεμὰλ Ἐδδὶν ἐὰν θὰ τοὺς ἐσυγχώρει νὰ ἀναχωρήσωσιν.— Ὁποία ἐρώτησις! ἀνεφώνησε, καὶ ἐνηγκαλίσθη αὐτούς. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐδάκρυσεν ἐκ νέου ὁ Σιαμίλ, καὶ ἵνα διασκεδάσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν πιθανῶς ἐπροξένησεν ἡ σκηνὴ αὕτη εἰς τοὺς ὀρεινούς, εἶπεν·— Οἱ νέοι αὐτοὶ θὰ ἦσαν βέβαια σύντροφοί του.

» Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐχαιρέτισεν εὐγενῶς τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ διέταξε τὸν Χατζῆ Μεχμὲτ νὰ τοὺς προπέμψῃ μετὰ ἑκατὸν ἄλλων ἀνδρῶν.

» Αἱ αἰχμάλωτοι διευθύνθησαν εἰς Τίφλιδα, ὅπου ἔτυχον συμπαθητικωτάτης ὑποδοχῆς. Περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σιαμίλ, τοῦ Τζεμὰλ Ἐδδίν, διηγοῦνται ὅτι ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον τὸ κράτος τοῦ πατρός του. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς περιηγήσεως ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ περιφήμου *καὶπ* Ταλγουτὰ, καὶ διαχειρίζεται σήμερον μετὰ τῶν μουλλάδων τὰς διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου. Καὶ δὲν ἀπηγορεύθη μὲν αὐτῷ, ὡς λέγεται, ν' ἀνταποκρίνεται μετὰ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ φίλων του, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο μεταχειρίζεται μετὰ πολλῆς μετριότητος. »

Αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων πριγκηπισῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ Σιαμίλ, ὡδήγησαν πολλάκις τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν εἰς τὰς περὶ Καυκάσου ἀποφάσεις αὐτῶν. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Σιαμίλ, οὗτινος τὴν εἰκόνα, ζωγραφηθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν τῶν αἰχμαλώτων κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ 131 φυλλαδίῳ, εὑρίσκεται ἀπό τινος εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Ἀνατολικαὶ ἐπιστολαί. — Σμύρνη. Αἴγυπτος. Παλαιστίνη. Ὑπὸ Γεωργίου Κ. Τυπάλδου (υἱοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1859.

(Εἰς 8ον. σελ. 150.)

Μ' ἐπέπληττέ τις τῶν οἰκείων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους τούτους μῆνας τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους τῆς *Πανδώρας*, ὀλίγον ἠσχολήθησαν οἱ συντάκται αὐτῆς περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν νεωτέρων ἑλληνικῶν βιβλίων. « Καταγινόμενοι ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς ἄλλα (γράφει ὁ ἔμπορος φίλος μου), καὶ διὰ τοῦτο μὴ εὐκαιροῦντες ν' ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐκδιδόμενα, προθύμως ἐπεξεργόμεθα τὰς βιβλιογραφίας ὅσας δημοσιεύεις· τόσῳ δὲ μᾶλλον ἀξιοῦμεν τὴν ἐξακολούθησιν αὐτῶν, ὅσῳ ὁ λοιπὸς τῆς Ἑλλάδος περιοδικὸς τύπος, ἀρκούμενος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μόνην ταύτην τὴν ἐπιγραφήν· « Ἐφημερὶς πολιτική, *φιλολογική*, κτλ. » παροῷ τὰ βιβλιακά, ἢ ἄν ποτε ἀναγγείλῃ βιβλίον ἐξυμνεῖ ἢ ψέγει ἁπλῶς αὐτό, κατὰ τὰς συμπαθείας του. Οἱ τῆς *Πανδώρας* ἔχουσι κἂν τὸ προτέρημα, προτέρημα σπανιώτατον μεταξὺ τῶν γραφόντων παρ' ὑμῖν, ὅτι aucun fiel n'a jamais empoisonné leur plume, ὡς ἐκαυχᾶτο ποτὲ δι' ἑαυτὸν Γάλλος ποιητής· εὔχομαι δὲ νὰ τηρήσωσι καὶ μέχρι τέλους τὴν μετριοπάθειαν ταύτην. »

Καὶ δέχομαι μὲν τὴν ἐπίπληξιν, προερχομένην μάλιστα ἀπὸ φίλου θερμοῦ τῆς Ἑλλάδος μᾶλλον ἢ ἐμοῦ, ἀλλὰ ζητῶ τὴν ἄδειαν ν' ἀποκριθῶ ὅτι ἐγένετο παρακαίρως. Ὁ φίλος μου ἐλησμόνησεν ὅτι ἐν ὥρᾳ πολέμου τὰ γράμματα παθαίνουσι μαρασμόν, καὶ ὅτι παρ' ὀλίγον αἱ πρῶται ἐκρήξεις τῶν πυροβόλων τοῦ Ναπολέοντος *ὡς χοῦν ἐλέπτυνον*, κατὰ τὸν κατασκευαστὴν τῆς γιγαντείου ἐλεβόλεως Μωάμεθ τοῦ Β', καὶ τὰ ἀσθενῆ τῆς *Πανδώρας* προχώματα. Τὴν μείλιχον τῆς φιλολογίας φωνὴν καταποντίζει αὔτανδρον (ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν μεταφορὰν) ἡ βριαρὰ τοῦ Ἄρεως κλαγγή. Τότε προβαίνουσι γάῦροι, τὸ βῆμα ἔχοντες ἀγέρωχον καὶ ἐπτρμένας τὰς ὀρῦς, ὁ *Ἥλιος*, ἡ *Ἑσπέρα*, ἡ *Αὐγή*, ὁλόκληρον ἐκεῖνο τὸ στερέωμα τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γθόνα κατεβίβασαν οἱ ἀμφιδέξιοι αὐτῶν συντάκται, καὶ μετακαλοῦντες ἀπὸ τῆς πάλαι μὲν χρυσοφόρου νῦν δὲ χυτροφόρου νήσου τοῦ Αἰγαίου τοὺς σφνίους φίλους, περιστέφουσιν ἡγεμονικῶς τὰ μέτωπα τῶν ἀπωγώνων μαθητῶν τοῦ Λεοντίου καὶ Ψαῤῥᾶ, καὶ ἐκπεριάγουσιν αὐτοὺς ἐν παρατάξει νέους Σόλωνας ἀναδεικνύοντες. Ἡ φιλολογία τότε τρέπει τὰ νῶτα· αἱ ἀράχναι ὑφαίνουσιν ἱστοὺς περὶ τοὺς τοίχους τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν Γυμνασίων, καὶ οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ καὶ λοιποὶ λόγιοι πανηγυρίζουσι πομπικώτερον ἢ πρὶν καὶ ἐν ταῖς νέαις Ἀθήναις τὰς Ferias esuriales τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Εἰς τοιαύτην ἀναγνωστῶν καὶ ἑπομένως χρημάτων ἔνδειαν τίς ὁ τολμῶν ν' ἀντιστῇ; Ὁ Διογένης, εἰ καὶ φιλόσοφος, καὶ μάλιστα κυνικός, καὶ πίθον ἔχων ἀντὶ κατοικίας, τοσούτῳ ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀργυρίου, ὥστε ἀναπήρους ὠνόμαζεν οὐχὶ τοὺς χωλοὺς καὶ κυλοὺς καὶ τυφλούς, ἀλλὰ τοὺς *μὴ ἔχοντας πήραν*, ἤτοι μεστὸν βαλάντιον. Ἕτερος δέ τις Γάλλος, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς, ἐδογμάτιζεν ὅτι l'honneur sans argent est une maladie· (ὑποπτεύομαι δέ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ λέγω ἐν παρενθέσει, ὅτι τὸ δόγμα τοῦ παρασηκουανίου ποιητοῦ δὲν ἀμοιρεῖ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὀπαδῶν). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σάνσο Πάνσας, τοῦ κλεινοῦ ἐκείνου δὸν Κισότου ὁ οὐδὲν ἧττον περικλεὴς ὑπασπιστής, εἰς χρήματα ἔλεγεν ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταβάλῃ σύμπαν τὸ ὑπήκοον αὐτοῦ, εἴποτε ἀνηγορεύετο αὐτοκράτωρ τῆς νήσου Βαραταρίας.

Τὸ κατ' ἐμέ, ἤμην ἕτοιμος ν' ἀκούσω τέλος πάντων τὴν συμβουλὴν φίλου, συμβουλὴν ἐπαναλαμβανομένην καθ' ἑκάστην σχεδὸν πρὸ ἐτῶν· ὁ φίλος μου ἐπιμένει νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμα τοῦ πάλαι βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας, Ἀλφόνσου τοῦ ΣΤ', ὅστις ὅλως ἄχρηστος ὢν πρός τε τὴν σύζυγον καὶ τὰ σκῆπτρα, μετεβίβασε καὶ ταῦτα καὶ ἐκείνην πρὸς

τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ νὰ κηρύξω κἀγὼ διαζύγιον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ *Πανδώρας*, ταύτης οὔσης ἀχρήστου πρὸς ἐμέ. Ἐνῷ λοιπὸν κατεγινόμην εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ὀνόματος πολιτικῆς ἐφημερίδος σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὸ οὐράνιον στερέωμα, καὶ ἐταλαντευόμην μεταξὺ *Ἀμφιλύκης* καὶ *Λυκαυγοῦς*, ἰδοὺ αἴφνης διασαλπίζεται ἡ εἰρήνη, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας στερεῖται τῆς Λομβαρδίας, ἐγὼ δὲ τοῦ *Λυκαυγοῦς* ἢ τῆς *Ἀμφιλύκης* μου, καὶ τὸ δεινότερον, στερεῦμαι τῆς μακαριότητος τοῦ ν' ἀστραπηβολῶ, ἀνεύθυνος ἐγὼ Ζεύς, ὕβρεις καὶ συκοφαντίας διὰ τοῦ ἀγραμμάτου ὑπηρέτου μου.

Ἰδοὺ ἡ ἀπολογία μου πρὸς τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιπλήξαντά με· ἔρχομαι δὲ ἤδη εἰς τὰ βιβλία τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῷ διαστήματι τῶν τελευταίων πέντε ἢ ἓξ μηνῶν, ἐκεῖνα ἰδίως ὅσων ἀντίτυπα μοὶ ἀπέστειλαν τιμῶντές με οἱ ἐκδόται αὐτῶν. Ταῦτα δὲ οὐδ' ὀλίγα οὐδ' ἀνάξια λόγου εἶναι· τὸ περὶ τῆς ἐμπορίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς τοῦ Κ. Ναύτου, ἡ ὑπὸ Φρεαρίτου κατὰ Δρώϊζεν ἱστορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Α. Κυπριανοῦ, τὰ ἅπαντα τοῦ Ζαλοκώστα, ἡ ὑπὸ Κροκιδᾶ μεταφρασθεῖσα δωδεκάτομος ῥωσικὴ ἱστορία, ἡ ὑπὸ Μορδμάνου ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Φωτάκου καὶ Κριτοβουλίδου καὶ Σπηλιάδου τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα, τοῦ Ἀ. Ῥ. Ῥαγκαβῆ τὰ Διάφορα, αἱ Ἀνατολικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Γ. Κ. Τυπάλδου, ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα ἴσως ἄγνωστά μοι, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς νοῦς δὲν ἀργεῖ, οὐδὲ ματαιοσπουδεῖ πάντοτε.

Καὶ λέγων ὅτι ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ματαιοσπουδεῖ ἐνίοτε, δὲν ἐπαναλαμβάνω ὅσα πολλοί, ἀναμηρυκώμενοι ἀλλήλους, καὶ λογιδάριον ἂν κατορθώσωσι νὰ συῤῥάψωσιν, ψοροπαταγοῦσι τρομεροὶ ἐναντίον τῶν ἧττον σπουδαίων ἀναγνωσμάτων. Ἐὰν πρέπει τι νὰ ψέξω, δὲν θὰ ψέξω τὸ εἶδος εἰς ὃ ἀνάγεται τὸ σύγγραμμα, ἀλλὰ τὴν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως ἀκρισίαν, ἢ τὴν περὶ τὰς λεπτομερείας ἀκράτειαν· δὲν θὰ ἐκσφενδονίσω ἀθρόον καὶ ἀπεριόριστον ἀνάθεμα. Διότι ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Πλοῦτον, ἢ ὁ Λουκιανὸς τοὺς Ἑταιρικοὺς διαλόγους, ἢ ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἀπάντησιν ἐκείνων οἵτινες κατακρινόμενοι ὅτι ἔφευγον τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἔδειξαν αἰσχρουργοῦντες ποίαν εἶχον πατρίδα, θὰ ἐπικαλεσθῶ κατὰ τῶν δραμάτων, καὶ τῶν διαλόγων, καὶ τῆς ἱστορίας τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Πάπα, καὶ θὰ ζητήσω ν' ἀφορισθῶσιν ἀπὸ τῆς κοινωνίας; Φοβεῖσθε, κύριοι, τὴν κακοήθειαν; ἀλλὰ πρῶτον πρέπει νὰ ἐξηγήσετε ὁποίαν ἐννοεῖτε αὐτήν. Ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι ἑρμηνεύων ὅσα γράφετε ἢ λέγετε, κακοήθειαν δὲν ἐννοεῖτε τὴν ὑπόκρισιν, τὴν κολακείαν, τὴν πολιτικὴν ἀστασίαν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰς λέξεις ἢ τὰς φράσεις τὰς σημαινούσας τι ἄσεμνον. Ἀλλ', ὦ ἀγαθοί· πρέπει λοιπὸν νὰ παραδώσετε τῷ πυρὶ οὐ μόνον τὰς σεμνοτέρας τῆς Εὐρώπης ἐφημερίδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις καταχωρίζουσα τὰς πράξεις τῶν Κακουργιοδικείων, ὁρίζει καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν κακουργημάτων. Ταύτας ἀναγινώσκοντες οὐ μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες μανθάνουσιν (ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ τὴν εὐήθειάν μου) ὅ,τι δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ βιβλία ἐκεῖνα καθ' ὧν βοᾶτε ἀδιακόπως ἄρον! ἄρον! ὡς ἄλλοι σταυρωταὶ τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ κατ' ἐμέ, πρὸ τῆς κακοηθείας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὡς καὶ ὑμεῖς ἀποπτύω, ὑπάρχει ἄλλη πολὺ δεινοτέρα διὰ τὰ ἀποτελέσματα, καθ' ἣς δὲν ἤκουσά ποτε τοὺς πλείστους ἐξ ὑμῶν τοὐλάχιστον ἱεροκηρύττοντας, κακοήθεια ἥτις οὐ μόνον δὲν πολεμεῖται ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀμείβεται. Ἡ πρώτη ἐκείνη κακοήθεια, τὴν ὑμετέραν ἐννοῶ, τὴν περὶ τὴν λέξιν καὶ φράσιν, δὲν σείει θεμέλια κοινωνιῶν· διότι εἴδομεν ὅτι ἐπεπόλαζε, καὶ τί λέγω ἐπεπόλαζεν; ἦτο συγκεχωρημένη, διελαλεῖτο καὶ εἰς αὐτὰ τῶν Ἀθηνῶν τὰ θέατρα· καὶ ὅμως, ἤκμαζε σοφία καὶ δυνάμει τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτεία. Ἡ ἄλλη ὅμως, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἐγὼ στηλιτεύω, ἡ τοῦ ψεύδους, τῆς ἐπιβουλῆς, τῆς ἰδιοτελείας, τῆς ἀδικίας, αὐτὴ ἀνατρέπει καὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας. Τί γίνεται ἐναντίον αὐτῆς;

Θέλετε νὰ μάθετε τί γίνεται; Ἔλθετε νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν ὥρᾳ ἐξετάσεων τὰ σχολεῖα, τὰ καταγώγια ταῦτα τῆς ἀρετῆς, ὅπου ἀνατρέφονται τὰ τέκνα ἡμῶν. Ἐὰν οἱ γονεῖς ἢ οἱ προστάται τῶν διδασκομένων εἶναι πλούσιοι, ἰσχυροί, βουλευταί, γερουσιασταί, ὑπουργοί, ἐὰν ὁ μαθητὴς ἔχῃ *μέσα*, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην φράσιν, καὶ τὸ ἀλφάβητον ἂς μὴ ψελλίζῃ, προβιβάζεται μετ' ἐγκωμίων περιεστεμμένος ὑπὸ δεκαπέντε κεφαλαίων Ἄλφα, σημαινόντων τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς προόδου.

Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν γυμναστηρίων τοῦ νοὸς μεταβῶμεν εἰς τὰ γυμναστήρια τῶν πραγμάτων, ἐκεῖ ὅπου ἀλειφόμεθα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὅσα ἐδιδάχθημεν, τί βλέπομεν; Βλέπομεν πρὸ πάντων τὸ ψεῦδος ἐπικρατοῦν· ψευδῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἑρμηνεύονται καὶ ψευδῶς ἐνεργοῦνται τὰ ἐψηφισμένα, οἱ δὲ ἐλεύθεροι πολῖται ἀστραγάλοις καὶ ὅρκοις διαπαιδαγωγοῦνται. Ἰδοὺ ποῦ κεῖται ἡ ἀληθὴς κακοήθεια. Τὸ ψεῦδος εἶναι πηγὴ κακῶν· ἀπὸ τῶν θράνων τῶν σχολείων ἀναβαίνει καὶ ἐνθρονίζεται εἰς τὰς ἕδρας τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐντεῦθεν καταβαῖνον πάλιν ἀκατάσχετον, διότι « πολλῷ τάχιον ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιῤῥέουσιν οἱ ἐθισμοὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς βίοις, ἢ τὰ καθ' ἕκαστον ὀλισθήματα καὶ πάθη τὰς πόλεις ἀναπίμπλησι πραγμάτων πονηρῶν » (*), πολλαπλασιάζεται καὶ ἐξαπλοῦται, καὶ γεννᾷ τὴν χαμέρπειαν, τὸν δόλον, τὴν συκοφαντίαν, τὴν κακίαν ἑνὶ λόγῳ, καὶ φθείρει τὴν κοινωνίαν.

Ἰδοὺ ποία ἡ κακοήθεια τὴν ὁποίαν ὀφείλετε νὰ στιγματίζετε ἀδιακόπως. Δὲν εἶναι σοφία νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἀταλαιπώρως ὅ,τι ἀκούομεν· σοφία εἶναι νὰ διαγινώσκωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ κακὸν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ βάλλοντες τὸν δάκτυλον νὰ ἐκζητῶμεν τὴν θεραπείαν. Non est loquendum, sed gubernandum.

(*) Πλούταρχ. ἐν Β. Ἀλέξ.

Οὕτω πολλάκις ἤκουσά τινας ἐκ τῶν ἀντιγραφόντων ἀλλήλους, κεραυνοβολοῦντας κατὰ τῆς διδομένης εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν ἀγωγῆς, καὶ ἀποφαινομένους ὡς ἐκ τρίποδος ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὰ πάτρια ἤθη. Ἀλλ' ἐρωτῶ ποῖα τὰ ἤθη ταῦτα; τὰ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ τῆς Σπάρτης, τὰ τῆς Κρήτης, τὰ τῶν μυρίων ἄλλων πολιτειῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἢ τὰ νεώτερα, τὰ πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος;

Ἐὰν μὲν ἐννοῶσι τὰ πρῶτα, δέον ν' ἀναστήσωμεν τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας, καὶ νὰ στέλλωμεν ἐκεῖ τὰ ἡμέτερα θυγάτρια φέροντα τὸ ἔνδυμα τῆς πρώτης μητρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὶν ἢ φάγῃ τὸ σῦκον, καὶ νὰ ἐπιτρέπωμεν εἰς τοὺς υἱοὺς νὰ κλέπτωσιν ἀλώπεκας καὶ νὰ τὰς κρύπτωσιν εἰς τὰς ἀναζυρίδας των.

Ἐὰν δὲ τὰ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, συναθροισθέντες τότε, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, ἐκ περάτων, δεῦτε ἀνατρέψωμεν τὰ παρθεναγωγεῖα, καὶ κηδεύσωμεν ἐν παρατάξει καὶ πομπῇ τοὺς διδασκάλους, οἵτινες μανθάνοντες γράμματα εἰς τὰς ἡμετέρας Ἑλληνίδας διευκολύνουσιν (ὅπως ἐδόξαζον οἱ πρὸ ἡμῶν) τὸ γράφειν *βαβάσκια*. Δεῦτε ζητήσωμεν ἐπιμόνως παρὰ τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς νόμον αὐστηρῶς ἀπαγορεύοντα τὴν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἐκπαίδευσιν τῶν υἱῶν ἡμῶν, διὰ τὸν φόβον μὴ γείνωσιν ἄθεοι, ὡς ἔλεγον οἱ πρὸ τοῦ ἀγῶνος.

Μὴ ἐπαναλαμβάνωμεν λοιπόν, λέγω καὶ πάλιν, ἀβασανίστως ὅ,τι φθὰς ἀπεχρέμψατο ἄκριτός τις ἢ ψίθυρος· μὴ ὁμοιάζωμεν τοὺς στρυφνοὺς γέροντας, οἵτινες ζῶντες ἐν τῷ παρελθόντι ψέγουσιν ὅλα τὰ ἐνεστῶτα. Ὁ μὲν ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἦτο εἰδωλολάτρης, ὁ δὲ πρὸ τοῦ 1821 ἔτους δοῦλος· ἀμφότεροι ἄρα ἦσαν ἀντίθετοι ἐκείνου πρὸς ὃν σήμερον σπεύδομεν καὶ ὑπὲρ οὗ ἐπανέστημεν.

Ὅτι δὲν ἔχομεν εἰσέτι σύστημα ἠθῶν, ἢ ὅτι μιμούμενοι δὲν ἐκλέγομεν τὰ εὐπρεπέστερα, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, καὶ βεβαιότερον ὅτι ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν τοιαῦτα. Ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρῶτον νὰ ὁρίσωμεν ὁποῖα τὰ ἤθη ταῦτα, ποίας δηλαδὴ ἀρετὰς νὰ ἐγκολπωθῶμεν καὶ ποίας κακίας ν' ἀποβάλωμεν ἢ ν' ἀποφύγωμεν. Ὑμεῖς, φέρ' εἰπεῖν, δοξάζετε ὅτι ἤθη χρηστὰ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀκούῃ ἢ νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ τις ἄτοπα καὶ ἄσεμνα· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι χρηστὸν μὲν καὶ τοῦτο, χρηστότερον δὲ τὸ ἄλλο, ὅτι καὶ ἂν τύχῃ ν' ἀκούσῃ ἢ ν' ἀναγνώσῃ, νὰ ἔχῃ τὴν ψυχὴν οὕτω πως τεθωρακισμένην, ὥστε ν' ἀποκρούῃ καὶ τὰ ὀξύτερα βέλη. Ὑμεῖς μὲν λέγετε· « Ἀποφεύγετε τὰς τρικυμίας, καὶ τότε δὲν ἔχετε ἀνάγκην ἀγκύρας. » Ἐγὼ ὅμως φρονῶν ὅτι κατὰ τὸν ἀχανῆ τοῦ βίου ὠκεανὸν ἀδύνατον νὰ μὴ περιπέσωμεν καὶ εἰς δεινοὺς κυμάτων σάλους, ἀξιῶ ὅτι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν ἀγκύρας, καὶ τοιαύτας ὁποίας οὐδεὶς χειμὼν ἰσχύει νὰ σαλεύσῃ.

Παράδειγμα δὲ ἐπικαλοῦμαι τὸ τῆς Ἀγγλίας· αἱ παρθένοι φέρονται μετὰ παῤῥησίας πρὸς τὸ ἕτερον τῶν φύλων, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ ἔτι ἀγνοοῦντες τί ἐστιν ἐλευθέριος καὶ γενναία ἀγωγή, ἠθέλομεν ὀνομάσει ἀκολασίαν. Καὶ ὅμως αὐταὶ ἐμαθον ἐξ ἀνατροφῆς νὰ προστατεύωσι μόναι τὴν ἰδίαν τιμήν, ὅσον οὐδ' ὅλα τὰ δικτυωτὰ καὶ τὰ κλεῖθρα καὶ οἱ προχειλεῖς τῶν σουλτάνων εὐνοῦχοι ἰσχύουσι νὰ φυλάξωσι τὰς κατοίκους τῶν χαρεμίων.

Ἐνταῦθα φαίνεταί μοι ὅτι ἀκούω τὸν εὐρυᾶ συγγραφέα τῶν *Ἀνατολικῶν ἐπιστολῶν* ψάλλοντα ἀνυπομόνως περὶ ἐμὲ τὸ ἀνακρεόντειον·

« *Τί Πλειάδεσσι κάμοι;*
Τί δ' ἄστρασι Βοώτεω; »

Τί μέλει μοι περὶ τῶν ὅσα λέγεις; Τί κοινὸν μεταξὺ τῶν *Ἀνατολικῶν ἐπιστολῶν*, αἵτινες ἀναμνήσεις μόνον περιέχουσι, καὶ ἠθῶν καὶ συγγραμμάτων καὶ μεμψιμοιριῶν; — Τί κοινόν; Ὅ,τι κοινὸν μεταξὺ ῥάβδου καὶ βροχῆς· ἢ φρονεῖτε μετὰ τῶν γραμματικῶν ὅτι οὐδεμία ἡ μεταξὺ αὐτῶν λογικὴ σχέσις; Ὑπάρχει, καὶ οὐ μικρά, ὡς ποτε ἤκουσα λέγοντα τὸν παιδαγωγόν μου. Ὁ φέρων τὴν ῥάβδον, μέγας φιλόσοφος ἐν περιπατητικοῖς, οὐδέποτε ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἢ ἐν ὥρᾳ βροχῆς· τότε ἐρχόμενος ἀπέθετεν εἰς γωνίαν τὴν ῥάβδον. Ὁσάκις λοιπὸν ἔβλεπον αὐτὴν οἱ ἄλλοι, ἐνόουν ἀμέσως ὅτι ἔβρεχεν. Ἰδοὺ ὁ δεσμός, δεσμὸς ἀριστοτελικώτατος.

Τοιοῦτος λοιπὸν δεσμός, ἐὰν δὲν εὕρετε ἄλλον, ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τοῦ μακροῦ καὶ ποικίλου προοιμίου μου, καὶ τῶν ὅσα προτίθεμαι νὰ εἴπω περὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας *Ἐπιστολῶν*.

Καὶ πρῶτον σπεύδω νὰ συγχαρῶ τὸν συγγραφέα ὅτι παρήλλαξεν ἐπιτηδείως, ἀναγράφων ἰδίας ἐντυπώσεις, τραχὺν σκόπελον. Οἱ συντάσσοντες ἀναμνήσεις, ὑπομνήματα, περιηγήσεις, ἐνὶ λόγῳ οἱ ὑπὸ ὁποιονδήποτε τίτλον ἐκθέτοντες ὅ,τι εἶδον ἢ ἤκουσαν, ὑπόκεινται εἰς μέγαν κίνδυνον, τὸν τῆς περιαυτολογίας. Τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο *ἐγὼ* συνταράσσει ἐνίοτε καὶ τὰς στερροτέρας φρένας. Διαθρύπτεται ἰδιαζόντως ἡ ἡμετέρα φιλοτιμία ὁσάκις, παραδείγματος χάριν, γινομένου λόγου περὶ ἀνδρῶν ὀνομαστῶν, παρενείρωμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς εὑρέθημεν παρόντες, καὶ συνδιελέχθημεν ἐν ἐκτάσει μετ' αὐτῶν, καὶ ἐξεφράσαμεν γνώμας τὰς ὁποίας ἤκουσαν μετὰ προσοχῆς, (καὶ ἂς μὴ ἔρριψαν μήτε κἂν βλέμμα ἐφ' ἡμᾶς)· ἢ ὁσάκις ὁμιλοῦντες περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἀξιολόγων γεγονότων, ἀποφαινόμεθα ὅτι πάντα ταῦτα τὰ εἴχομεν προϊδεῖ καὶ προειπεῖ, καὶ φέρομεν εἰς μαρτυρίαν πολλούς, ἀπόντας, ἐννοεῖται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὰ ἄνω ἀπόντας· ἢ ὁσάκις ὑποκλέπτοντες τὴν εὐκαιρίαν ἀναπτύσσομεν τὰ εὐγενῆ, τὰ γενναῖα, τὰ ἱπποτικὰ ἡμῶν αἰσθήματα.

Ἀλλ' εἰ καὶ ἀπέφυγεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς τὴν πέτραν ταύτην, ἔλαθεν ὅμως ἐγχρίψας εἰς ἄλλην μᾶλλον ἀκρότομον· καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐξ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα σελίδων πονήματός του φαίνεται οὐκ ὀλίγην ἔχων καταφορὰν πρὸς τὸ ἀποφαίνεσθαι γνώμας, καὶ ἀποφαίνεσθαι μάλιστα ταύτας ἑτεροφαντικῶς. Καὶ δεικνύει μὲν τοῦτο ὅτι παρετήρησε, καὶ ἐσκέφθη, καὶ ἐμελέτησε πολλά, ἐγὼ μάλιστα οὐδὲ τολμῶ νὰ κηρύζω τινὰ ἐκείνων ἐσφαλμένην· ἀλλά, τὸ κατ' ἐμὲ τοὐλάχιστον, πολλοὶ καὶ ἰσχυροὶ οἱ λόγοι δι' οὓς μετὰ πλείστης ὅσης περισκέψεως πρέπει νὰ δογματίζωμεν.

Καὶ πρῶτον, τὸν καὶ σπουδαιότατον εἰς περιηγητὴν ἐξαιρέτως, τάσσω τὸν τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς σήμερον μάλιστα ἢ ἄλλοτε γίνονται αἱ περιηγήσεις. Ναὶ μὲν εὔκολον νὰ πορισθῶμεν τοπογραφικάς, ἢ τεχνολογικάς, ἢ ἄλλας παρομοίας εἰδήσεις· ἀλλὰ νὰ ἐμφιλοχωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῆς πολιτείας, φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἠθῶν, καὶ νὰ ἐξελέγξωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν καλὰ ἢ κακά, τοῦτο δὲν φαίνεται ἐπίσης πρόχειρον· διότι, ὡς πρό τινων μηνῶν ἔλεγον σκιαγραφῶν κἀγὼ ἀναμνήσεις, ἡ τοιαύτη περιγραφὴ « ἀπαιτεῖ πολυχρόνιον διατριβὴν μεταξὺ ξένων ἐθνῶν, γνῶσιν ἀκριβῆ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, συμπαραπριβὴν συνεχῆ μεθ' ὅλων τῶν κλάσεων τῆς κοινωνίας, καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν, καὶ σύντονον μελέτην αὐτῶν » (*). Ὅτι δὲ ἀπαραίτητος ἡ μελέτη αὕτη παράδειγμα ἔστω ὁ συρφετὸς τῶν καθ' ἑκάστην περὶ Ἑλλάδος καὶ περὶ Ἀνατολῆς ἐκδιδομένων βιβλίων, ὅπου πολλάκις ἐξεικονιζόμεθα ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τῶν ἀνθρωποφάγων ὠμότεροι.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην, τὴν καὶ γενικωτάτην παρατήρησιν, ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ ὑποβάλω καί τι ἄλλο πρὸς τὸν φίλον συγγραφέα τῶν *Ἐπιστολῶν*. Παρ' ἐμοὶ κριτῇ αἱ γνῶμαι ὁμοιάζουσι τὰς ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω ἀφιεμένας πέτρας· ἐὰν μὲν τὸ ὕψος μικρόν, μικρὰ καὶ ἡ πληγή, ἐὰν δὲ μεγάλον, δεινὸν τὸ τραῦμα. Οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνων· ἐὰν μὲν ἐξέρχωνται ἐν εἴδει δογμάτων ἐκ στόματος ἀνδρός, μικρὸν σπουδάσαντος διὰ τὴν ἡλικίαν ἢ τὰς περιστάσεις τὰ ἐγκόσμια, καὶ ὀρθαὶ οὖσαι ἀπαντῶσι δισταγμούς· ἐὰν ὅμως καταβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀνδρῶν τριβώνων, πολυπείρων, γεγηρακότων ἐν τοῖς βιωτικοῖς, καὶ ἐσφαλμέναι οὖσαι ἐνίοτε, εὑρίσκουσι πίστιν.

Καὶ ταῦτα λέγων δὲν ψέγω, ἄπαγε! τὴν νεότητα· ἐξ ἐναντίας διατελῶ ἀείποτε ἔνθερμος λάτρις τῶν γενναίων καὶ ἀφιλοκερδῶν αὐτῆς αἰσθημάτων· οὔτε θὰ ἐδίσταζον ἄλλοτε ν' ἀποκριθῶ πρὸς τὸν κατήγορον αὐτῆς ὅπως ποτὲ ἐπίσημος τῆς Ἀγγλίας βουλευτὴς πρὸς φιλοσκώμμονα ὑπουργόν· « Καὶ εἰ μὲν ἡ νεότης εἶναι ἐλάττωμα, ἀγνοῶ· κάλλιστα γινώσκω ὅμως ὅτι ὁ ἐμμένων εἰς κακίας τῶν ὁποίων εἶδε τὰ ἀποτελέσματα, εἶναι μεγίστης καταφρονήσεως ἄξιος, οὐδὲ προστατεύει αὐτὸν κατ' ἐκείνης ἡ πολιά του κόμη, κτλ. » (**). Ἀλλ' ἀγαπῶ, τὸ ὁμολογῶ, τὸν Ἡράκλειτον, ὅστις « *νέος* ὢν πάντων γέγονε σοφώτερος ὅτι ᾔδει ἑαυτὸν μηδὲν εἰδότα. »

Μικρὸν ἔτι, καὶ θέλω μεταβῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πλεονεκτημάτων τῶν *Ἐπιστολῶν*, ἅτινα οὔτε ὀλίγα οὔτε λόγου ἀνάξια θεωρῶ.

Ἐν τῇ 24 σελίδι λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι « μίαν καὶ μόνην ἀρετὴν ἔχει, ἀλλ' ἄπειρον, τὴν τοῦ πατριωτισμοῦ. » Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, οὐ μόνον διότι κοινὸν τῶν Ἑλλήνων προσὸν ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως, ἀλλὰ καὶ διότι ἀναρλέγει ἐνθερμότερον τὰς εὐγενεῖς ψυχάς, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως. Χαίρω δὲ καὶ ὅτι, προασπαλιζόμενος ὁλόκληρον τὴν ἑαυτοῦ συνδρομὴν τῇ πατρίδι, ἐγκαυχᾶται ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ φιλοπατρίᾳ. Ἀλλὰ τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ κατὰ τῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων μεμψιμοιρία του, ὥστε λησμονῶ ἐνίοτε ἀναδιφῶν τὰς *Ἐπιστολὰς* τί διεβεβαίωσε πρὸ μικροῦ. Καὶ τῆς ἐλαχίστης εὐκαιρίας δράττεται προθύμως ὅπως συγκρίνας τὰ ἡμέτερα πρὸς τὰ τῆς χώρας τῆς ὑπὸ βαρβάρων διοικουμένης, ἐλεεινολογήσῃ τὴν ἰδίαν πατρίδα. Θαῤῥῶ, ἀναγινώσκων μάλιστα ἐν σελίδι 22 ὅτι « ἐν Ἀθήναις εἴμεθα νεκροί, φέροντες ψυχρὸν σάββανον ὡς Αἰγύπτιοι τεταριχευμένοι, » ὅτι ἀκούω ἐπιτάφιον θρῆνον.

Ὁμιλῶν, παραδείγματος χάριν, περὶ τῆς μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Καΐρου σιδηρᾶς ὁδοῦ (σελ. 11), θαυμάζει ὅτι εὐάριθμοί τινες Ἄραβες καὶ Εὐρωπαῖοι τυχοδιῶκται ἔπραξαν ἐν Αἰγύπτῳ « ἀξιολόγους ὑλικὰς βελτιώσεις εἰς ὀλίγου χρόνου διάστημα, ἐνῷ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οἱ ἀπὸ πάσης ὑποτελείας ἐλεύθεροι, οἱ ἀξιοῦντες ὅτι εἴμεθα τὸ πρῶτον ἔθνος τῆς Ἀνατολῆς, ὀλίγον ἀξιοσημείωτα πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοιούτου εἴδους κατωρθώσαμεν ἄχρι τοῦδε. » Ὅτε δὲ ἐπεσκέφθη τὸ μουσεῖον τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ (σελ. 16), « ἀπεκαλύφθη μετὰ σεβασμοῦ, διότι *μάλιστα ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ* ἐνήργησεν ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος ἀνήρ, καὶ διότι μυριάδες λογιωτάτων οὔτε εἰσὶν ἄξιοι λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. »

Καὶ τί μὲν κοινὸν μεταξὺ λογιωτάτων καὶ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἐξετάζω· ἀλλὰ θέλετε νὰ μάθετε ἐνώπιον τίνος πολιτισμοῦ ἀποκαλύπτει εὐσεβάστως τὴν κεφαλὴν ὁ συγγραφεύς; Ἰδοὺ ἀκούσατε αὐτὸν τοῦτον· « Ἡ κυβέρνησις, λέγει (σελ. 12), τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἄτακτος καὶ ἀμαθὴς καὶ ἀμελής· — ὁ λαὸς οὐδὲ κἂν ἰδέαν εὐζωΐας ἢ ἠθικῆς φιλοτιμίας ἔχει· οἱ γεωργοὶ Φελάχοι κατοικοῦσιν εἰς καλύβας χωματίνας *ὡς ἀληθῆ ζῶα*, κτλ. (σελ. 13)· — ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ εἶναι γοερὰ (σελ. 14)· — περὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ οὐδὲ κἂν ἰδέαν συνέλαβέ ποτε ἡ κυβέρνησις, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ *μηχανὴ* πλούτου παραγωγική (σελ. 68)· — ὁ βίος τῶν Φελάχων εἶναι οἰκτρότατος. Αἱ χαμηλαὶ ἐκ χώματος κατοικίαι αὐτῶν εἰσὶ καταγώγια ἀκαθαρσίας τοιαύτης, ὥστε εἶναι λίαν ἀπίθανον *ἐὰν ζῶα δύνανται νὰ κατοικήσωσιν εἰς αὐτάς*, κτλ. Ἄρτος ἄθλιος καὶ χόρτα, σπανίως δὲ κρέας βοῶν ἢ καμήλων θανόντων ὑπὸ νόσων, εἶναι ἡ τροφὴ τῶν οἰκτρῶν τούτων ἀνθρώπων, κτλ. (σελ. 84)—. Ἐπιστέφονται δὲ ταῦτα πάντα διὰ τῆς ἐν σελ. 19 πα-

(*) Ἴδε Πανδ. φυλλάδ. 114, σελ. 504.

(**) Hume, history of England, ἔτος 1740. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Πὶτ πρὸς τὸν Οὐαλπόλ, ἐξιστορῶ ν' ἀποτείνωμεν καὶ πρός τινας τῶν παρ' ἡμῖν γαυριώντων ἐπὶ κολλυχρονίᾳ πείρᾳ.

ρατηρήσεως· « ὅτι διὰ πᾶν δημόσιον ἔργον ἡ κυβέρνησις συγκεντρόνει διὰ τῆς βίας ὅσους θέλει. Ὁ Γκρήν-βεης μοὶ διηγήθη ὅτι διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς διώρυγος τῆς καλουμένης Μαχμουδιέ, ἡ Αἰγυπτιακὴ κυβέρνησις συνεκέντρωσεν ἕως 103,000 ἀνθρώπους· ἡ πληρωμὴ τῶν δυστυχῶν τούτων συνίσταται εἰς ἱκανὴν ποσότητα ῥαβδισμῶν, τοὺς ὁποίους ἀφειδῶς διανέμουσιν αὐτοῖς οἱ ἐπιστατοῦντες αὐτούς. »

Ξένος καὶ πάντη ἀλλόκοτος πολιτισμός, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καὶ καλούμεθα νὰ κύψωμεν τὸ μέτωπον, ὁ πολιτισμὸς τοῦ τόπου ἐκείνου ὅπου ὁ λαὸς οὐδεμίαν κέκτηται ἰδέαν εὐζωΐας καὶ φιλοτιμίας, ὅπου οὐδὲ ζῶα ἤθελον συγκατανεύσει νὰ κατοικήσωσι τὰς οἰκίας αὐτοῦ, ὅπου ἐργάζεται ὡς μηχανὴ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ τρέφεται διὰ θνησιμαίων, καὶ ὅπου συναγελάζεται μὲν διὰ τῆς βίας, μισθοδοτεῖται δὲ διὰ ξυλοκοπήματος!

Καὶ τὸ ἀστειότερον, τοῦτον τὸν πολιτισμὸν ἀντιτάσσων ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν τῆς Ἑλλάδος οἰκτείρει αὐτήν.

Καὶ ταῦτα μὲν φαίνονται μὴ χρήζοντα ἀναλύσεως. Ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον χωρεῖ ἡ μεμψιμοιρία τοῦ συγγραφέως, ὥστε καὶ διὰ τὴν ὄψιν τῶν Ἀθηναΐδων αἰσθάνεται *ἀηδίαν* (σελ. 7), καὶ τὴν προφορὰν τῶν Σμυρναίων προτιμᾷ, καὶ καταδικάζει πάλιν τοὺς λογιωτάτους ὅτι « αὐτοὶ ἀπεμάκρυναν τὴν γλυκύτητα ταύτης, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἐν Σμύρνῃ μετὰ πολλῆς καθαρότητος ἀρχαϊκῆς, καὶ ὅτι οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ὑλικὴν ἔποψιν οἱ Σμυρναῖοι εἰσὶ πολὺ πλέον πεπολιτευμένοι ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς κατὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διανοητικῶς δὲν ὑπερτερούμεν αὐτοὺς κατὰ πολύ, μὲ ὅλας μας τὰς ἀξιώσεις » (αὐτ.).

Εἰ μέν, ὡς βεβαιοῖ ὁ συγγραφεὺς τῶν *Ἐπιστολῶν*, ἔχουσι ταῦτα οἱ κάτοικοι τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας, φθόνος μηδείς· φίλτατοι ὁμογενεῖς οἱ Σμυρναῖοι καὶ καύχημα ἡμῶν αἱ ἀρεταὶ τῶν ὁμογενῶν. Ἀλλὰ πῶς οἱ παλαίπωροι λογιώτατοι κατώρθωσαν ν' ἀλλοιώσωσι τὴν προφοράν; Ν' ἀλλοιώσωσι τὴν λέξιν ἢ τὴν φράσιν, νὰ μεταβάλωσι τὸ ψωμὶ εἰς ἄρτον καὶ τὸ κρασὶ εἰς οἶνον, ἢ καὶ προσκολλῶντες τὴν λήγουσαν *ον*, κατὰ τὸν φίλον ἔφορον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, νὰ τὰ ἀναγορεύσωσι ψωμίον καὶ κρασίον, τὸ ἐννοῶ· ἀλλὰ διὰ τίνος ὑπερφυοῦς δυνάμεως μετέτρεψαν τὰ χειλεοπρόφερτα εἰς οὐρανισκοπρόφερτα, καὶ τὸν λαρυγγισμὸν εἰς πλατυστομίαν, τῇ ἀληθείᾳ ἀκατάληπτον.

Καὶ οὐδαμῶς μὲν διστάζω ὅτι ἡ τοσαύτη κατάκρισις πηγὴν ἔχει τὴν φιλοπατρίαν τοῦ συγγραφέως· ὁ συγγραφεὺς ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἄρδην εἰσβάλλοντα πάντα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν φίλην πατρίδα. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐγὼ τάσσομαι μετ' ἐκείνων ὅσοι μετὰ θλίψεως ἀναγνωρίζουσιν ὅτι πολλά, ἅτινα οὐ μόνον δυνατὸν ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτον ἦτο νὰ γίνωσι παρημελήθησαν, δὲν παραγνωρίζω ὅμως καὶ τὰ γινόμενα· οὐδὲ ἀδικῶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμᾶς αὐτούς, ἀδιακόπως ἐργαζομένους ἔστω καὶ ἀδοκίμως, ὥστε καὶ τεταριχευμένους Αἰγυπτίους νὰ ὀνομάσω.

Ἀλλὰ καιρὸς νὰ μεταβῶμεν καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ συγγράμματος.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΡΣΕΝΙΟΥ.

Γράφει καὶ τὴν προβίβασιν τοῦ Πατριάρχου Μοσχοβίας (*).

—ooo—

Γίνωσκε πάλιν, ἀδελφέ, τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου
ἐν κάστρῳ Λόβι ἦλθέ μοι γράμμα τοῦ Πατριάρχου,
Ἱερεμίου τοῦ σοφοῦ τοῦ νέου τε Ἰώβου,
τοῦ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ παναγιωτάτου,
καὶ ὁμοτρόπου τρόποις τε Προφήτου Ἱερεμίου·
καὶ ἔγραφέ με νὰ ἐλθῇ ἀπ' ἔκει νὰ πηγαίνῃ
εἰς μέγαν Ἰωάννην τε Λεχίας Καντζηλέρην
νὰ λάβῃ γράμμα ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ ῥηγὸς Λεχίας
νὰ εὔγῃ ἐκ τὰ σύνορα Λεχίας Λιτβανίας,
νὰ πορευθῇ πρὸς μέγιστον Ῥωσίας βασιλέα,
Θεόδωρον ὀρθόδοξον τὸν κράτιστον καὶ μέγαν.
Καὶ ὡς τὸ γράμμα εἶδα γὼ λίαν πολλὰ ἐχάρην,
ἀνέστην ἐκ τῆς κλίνης μου ταχέως ἑτοιμάσθην,
ἵππους, ἀμάξι ἀγόρασα καὶ ὅσα κάμνουν χρεία,
τὰ πράγματά μου ἔβαλα ὅλα εἰς ὀρδινίαν.
Καὶ μεθ' ἡμέρας οὐ πολλὰς ἦλθεν ὁ πατριάρχης
εἰς τῆς Λεχίας σύνορον, κ' ἔστειλε Καντζηλέρης
ἀνθρώπουνς του καὶ γράμματα εἰς αὐτὸν νὰ πηγαίνουν,
εἰς τὸ Ζαμόσκι κάστρον του αὐτὸν νὰ προσκαλέσουν.
Ἤκουσα πῶς ἀπέρασε στὸν Καντζηλέρην πάγει
ἐγώ, καὶ ἐβιάστικα κ' ἔφθασα στὸ Ζαμόσκι.
Παρασκευῇ ἐκίνησα μέσα ἀπὸ τὸ Λόβι,
ἡμέρᾳ τῇ Κυριακῇ ἔφθασα στὸ Ζαμόσκι.
Ἀντάμωσα καὶ ἔβαλα τότε τὸν πατριάρχην
μετάνοιαν ἐδαφιὴν μ' εὐλάβειαν μεγάλην,
προσκύνησα, ἐφίλησα τὴν κεφαλὴν καὶ γόνα,
τῇ εἰκοστῇ Μαΐου τε Κυριακῇ ἡμέρᾳ
εὐλόγησε, συγχώρησεν, εἶπέ μοι νὰ καθίσω,
καὶ λόγους εἶπε λυπηροὺς καὶ ἦλθέ μοι νὰ κλαύσω,
πάθη τὰ πολυφήγητα π' ὄπαθε στὴν Τουρκίαν,
εἰς Πόλιν, εἰς τὴν Ῥόδον τε ἐκεῖ στὴν ἐξορίαν.
Εἶπε κ' ἐμένα πῶς ἔχεις ἐδῶ εἰς τὴν Λεχίαν;
Ὦ δέσποτα, καλῶς, εἶπα, μ' εὐχὴν σου τὴν ἁγίαν
Τότε καὶ τὸν ἀνήγγειλα διὰ νὰ πάγω μ' αὐτὸν
εἰς μέγαν τὸν ὑπέρτατον τὸν βασιλέα Ῥοῦσσον.
Αὐτός με ἀποκρίθηκε μὲ εὔμορφον τὸ σχῆμα
ἐλθὲ, παιδί μου, μετ' ἐμὲ νὰ πᾶμε στὴν Ῥωσίαν.
Ὁ Καντζηλέρης ὁ λαμπρὸς πολλὰ ἐφίλευσέ τον,
αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπουνς του καὶ ὅσοι ἦσαν μ' αὐτὸν.
κι ἀπ' ἔκει μὲ πολλαῖς τιμαῖς τὸν ἔστειλε νὰ πάγῃ,
μὲ ὁρισμὸν τοῦ κράλη τε ἐκ τῆς Λεχίας ναύγῃ.
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκε νὰ πᾶμεν στὸ Μπερέστι
ἕως τὸ σύνορον ἐκεῖ ὀπ' οὔναι εἰς τὴν μέσην
Λεχίας Λιτβανίας τε, ἐκεῖ καὶ κόρεψάν μας,
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν ἐκεῖ καὶ φίλευσάν μας.
Ἀπ' ἔκει ἐξεβήκαμεν στὴν Βῆλνα νὰ ὑπᾶμεν
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκαν ἕως ἐκεῖ νὰ πᾶμεν.
εἰς πέντε ὁλοπλέρωταις ἡμέραις ἔφθασάμεν
ἀπὸ τοῦ Μπέρεστι ἡμεῖς στὴν Βῆλνα κορεψάμεν.
Καὶ ὡς τὸ ἤκουσαν ἐκεῖ οἱ ἄρχοντες καὶ ἄλλοι,
ὅλοι μᾶς προϋπάντησαν μικροί τε καὶ μεγάλοι.
Καὶ εἶδα πολλοὺς ἄρχοντας πολλὰ πεπλουτι-
[σμένους,
ἀλλ' ἕνας ὑπερέβαινεν ἐξαίρετα τοὺς ἄλλους,
σύμβουλος ἦτον τοῦ λαμπροῦ τοῦ κράλη τῆς Λεχίας
καὶ λογοθέτης μέγιστος ὅλης τῆς Λιτβανίας.
Ποκάρπην τὸν ἐλέγασι τὸν εὐγενῆ τὸν ἄρχον
ἐκεῖνον τὸν ὀρθόδοξον ἐξαίρετον τῶν ἄλλων.
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν καὶ κατεφίλευσάν μας,
ἡμέρας δύο καὶ δεκα ποῦ ν' ἄχουν τὴν εὐχήν μας.
Ποκάρπης ἐνδοξώτατος ὁ εὐγενὴς ὁ ἄρχων,
φιλίαν ἔδειξε πολλὴν ἐξαίρετα τῶν ἄλλων.
Ἀπ' ἔκει ἐκινήσαμεν νὰ πᾶμεν εἰς τὴν Ὄρσαν,
εἰς ἄκρον κάστρον Λιτβανιᾶς σιμὰ εἰς τὴν Ῥωσίαν·
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκαν ἐκεῖ διὰ νὰ πᾶμεν,
εἰς μέρας δέκα φθάσαμεν ἐκεῖ κ' ἐκόρεψά μεν.
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι,
καλὰ καὶ μᾶς ἀπέστειλαν ἕως Ῥωσίας κάστρη
εἰς κάστρον ὁποῦ λέγουσι Σμολέσικον τὴν κλῆσιν
ὁποῦ 'ναι μεγαλώτατον σημὰ στὸν Βορισθένην.
Ὁ Βόϊβονδας ἀπέστειλεν ὁποῦ στὸ κάστρον ἦτον
ἀνθρώπους καὶ μᾶς ἤφεραν εἰς οἴκους ὁποῦ ἦτον,
ἔξω ἐκ τὸ τειχόκαστρον μέσα εἰς τὸ παζάρι,
καλὰ μᾶς ἐκορέψασι μετὰ τιμὴν μεγάλην.
Καὶ πάλιν ἐξαπέστειλε καὶ ὅλους μᾶς ἐγράψαν.
ὅλους μας σιτερέσιον κατὰ τιμὴν ἐγράψαν.
Ἀνθρώπους τε ἀπέστειλε ταχέως νὰ πηγαίνουν,
τὸν βασιλέα μέγιστον τὸ μήνυμα νὰ δώσουν.
Φαγόποτα μᾶς ἔδιδε τὴν καθεκάστην μέραν
αὐτὸς καὶ ὁ ἐπίσκοπος πολλὰ καὶ τιμημέρα·
ὁμοίως σιτερέσια ἔδιδαν καθ' ἡμέραν,
ὅλους κατὰ τὴν τάξιν μας ἐπλέρωναν καθ' ἕνα.
Ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσεν ἀπέστειλεν ἀνθρώπους
ταχέως νὰ πηγαίνωμεν ἀντάμα μετ' ἐκείνους,
καὶ γράμματα μᾶς ἤφεραν ἀπὸ τὸν βασιλέα
τὸν πατριάρχην ἔγραφαν τοιούτως καὶ ἐλέγαν·
Θεόδωρος ὀρθόδοξος ὁ μέγας βασιλέας
Βλαντιμερίου, Μόσχοβου, μεγάλης τῆς Ῥωσίας,
Ἀστραχανίου, Καζανιοῦ μεγάλου Νογρατίου,
καὶ Ῥαζανίου μέγιστου ἐκείνου τοῦ μεγάλου,
καὶ πάσης γῆς ἀρκτώριας μεγάλου Συμπηρίου,
παρακαλῶ καὶ δέομαι ἐσένα, δέσποτά μου,
νὰ λάβῃς κόπον νὰ ἐλθῇς ἐδῶ στὴν Μοσχοβίαν,
ἐσένα ν' ἀπολαύσωμεν κ' εὐχὴν αὐτὴν ἁγίαν.
Τότε καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ βόϊβονδας τοῦ κάστρου
εἰς ἐκκλησίαν πῆράν μας ὀπ' οὔναι εἰς τὸ κάστρον.
ἐκεῖ ἐλειτουργήθημεν τῶν κορυφαίων μέρα,
ἁγίου Πέτρου Παύλου τε Σαββάτῳ τε ἡμέρᾳ.
Ἀπ' ἔκει ἐκινήσαμεν εἰς Μόσχοβον νὰ πᾶμεν,
μ' ἀνθρώπους τοὺς βασιλικοὺς ἐκεῖ διὰ νὰ πᾶμεν·
Φαγόποτα μᾶς ἔδιδαν τὴν καθεκάστην μέραν
ὅλα τῆς βασιλείας τε καὶ τὸ ταχὺ καὶ σφόδρα.
Εἰς δέκα μέρας φθάσαμεν τὸν Μόσχοβον τὸ κάστρον
ἐκεῖνο τὸ περβόητον τὸ καλοτειχισμένον.
Εἰς οἴκους μᾶς ἐκόρεψαν ὁποῦταν ἐπισκόπου
τοῦ κάστρου τοῦ ὀνομαστοῦ μεγάλου Ῥαζανίου,
μὲ προϋπάντησιν καλὴν πολλῶν καλῶν ἀρχόντων
μὲ πλῆθος ἀναρίθμητον ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων
Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν ἄρχοντας τιμημένους
καὶ ἄλλους ὑπηρέτας τε πολλοὺς παραστεκάτους·
φαγόποτα μᾶς ἔδιδαν τὴν καθεκάστην μέραν
ἄξια καὶ διάφορα ἀπὸ τὴν βασιλείαν.
τραπεζαρέοι, μάγειροι, κερνάτοροι καὶ ἄλλοι,
καὶ ὅλοι παῖδες ἦσασι μικροί τε καὶ μεγάλοι.
Ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν μέγαν πατριάρχην
νὰ πάγῃ νὰ τὸν ἐνωθῇ στὸ μέγα τὸ παλάτι·
ἀνθρώπους ἔστειλε πολλοὺς μαγαροφορεμένους,
ὅλους μὲ χρυσοχάζδια εὔμορφα στολισμένους.
Ὁ πατριάρχης κίνησε νὰ πάγῃ στὸ παλάτι·
ἐμπρὸς ὑπᾶν οἱ ἄρχοντες μικροί τε καὶ μεγάλοι
καὶ ὄπισθεν καλόγεροι οἱ μαυροφορεμένοι,
στὴν μέσην μ' αὐτὸν ἤμεσθαν ἡμεῖς οἱ μαντοφόροι.
Μοσεμβασίας ὁ σοφὸς κ' ἐγὼ ὁ Ἐλασσῶνος,
Ἀρσένιος ὁ ταπεινὸς ὀπ' οὔμαι ἐξ Ἑλλάδος.
Εἰς τὸ παλάτι πήγαμεν πλησίον εἰς τὴν σκάλα
ἐκείνην τὴν παμμέγιστον τὴν εὔμορφην τὴν σκάλα,
ἐκεῖ καὶ ἐπεζεύσαμεν διὰ νὰ πᾶμεν ἄνω,
ἐκεῖ πάλιν μᾶς ἤφεραν εὔμορφον τὸ μαντάτον
ἄρχοντες ἀξιέπαινοι ἀπὸ τὸν βασιλέα,
τοιούτως ἀποκρίθηκαν ἀπὸ τὸν βασιλέα·
Θεόδωρος ὁ ἔνδοξος ὁ μέγας βασιλέας
ὁ αὐτοκράτωρ μέγιστος μεγάλης τῆς Ῥωσσίας·
παρακαλεῖ καὶ δέεται ἐσένα, πατριάρχη,
νὰ ὁρίσῃς νὰ πηγαίνωμεν ἀπάνω στὸ παλάτι.
Ὁ πατριάρχης ἅγιος πρὸς τούτους οὕτως ἔφη.
Τοῦ βασιλέως ὁρισμὸς χωρὶς ἄλλο νὰ γένῃ
Κι' ἀπέκει ἐκινήσαμεν νὰ πορευθῶμεν ἄνω,
μ' ἀνθρώπους ἀναρίθμητους ὁμοῦ μὲ τῶν ἀρχόντων.
Καὶ πάλιν ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας
ἄρχοντας ἐνδοξώτατους τοὺς δύο λογοθέτας·
κ' ἐκεῖνοι ἐπροσκύνησαν τούτους τοὺς λόγους εἶπαν,
τοῦ βασιλέως λόγια τὸν πατριάρχην εἶπαν·
Θεόδωρος ὁ βασιλεὺς ὁ αὐτοκράτωρ μέγας,
τῶν βασιλέων βασιλεὺς καὶ πάσης τῆς Ῥωσίας,
παρακαλεῖ καὶ δέεται πρὸς αὔτον νὰ πηγαίνῃς
νὰ σὲ ἰδῇ ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ τὸν εὐλογήσῃς.
Καὶ πάλιν ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ θεῖος πατριάρχης
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάσης οἰκουμένης·
Τοῦ βασιλέως ὁρισμὸς χωρὶς ἄλλο νὰ γένῃ,
εἰς χρόνους ὑπεράπειρους πάντα νὰ βασιλεύῃ.
Καὶ δύο τὸν ἐλάβασιν ἀπὸ ταῖς ἀμασχάλαις,
ὅσον ὁποῦ ἐπήγαμεν ἕως ταῖς δύο θύραις
ὀπ' οὔτον τὸ παλάτιον τὸ περιχρυσωμένον,
καὶ βασιλεὺς ὁ μέγιστος ποῦ κάθετον στὸν θρόνον.
Ὡς ἴδε μας ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔστη,
καὶ κάτω ἐκατέβηκε μὲ σκῆπτρον εἰς τὸ χέρι.

(*) Ἴδε φυλλάδ. 130, σελ. 343.

Ὁ πατριάρχης ἔστη δὲ σιμὰ στὸν βασιλέα,
καὶ πρῶτα ἐπροσκύνησε τὴν εὔμορφην εἰκόνα
ἐκείνην τὴν ἐξαίρετον τὴν δέσποιναν τοῦ κόσμου,
ἁγίας θεομήτορος μεσήτριας τοῦ κόσμου,
ὁποῦτον μὲ ῥομπίνια μὲ λίθους ἀδαμάντους,
μὲ ζάμφηρους, τοπάζια καὶ μὲ πολλοὺς μαργάρους.
Κ' ἦτον ἐντὸς εἰς τὸ θρονὶ ἀπάνω βασιλέως,
ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τοῦ βασιλέως.
Κι' ἀφόντης ἐπροσκύνησεν ἐκείνην τὴν εἰκόνα,
ὁ πατριάρχης ἔστηκε σιμὰ στὸν βασιλέα,
τότε αὐτὸς ἐσήκωσε χεῖρά του τὴν ἁγίαν,
εὐχήθηκεν, εὐλόγησε πολλὰ τὸν βασιλέα,
χρόνους νὰ ζήσῃ περισσοὺς καὶ αὔξησιν νὰ κάμῃ,
τὴν βασιλείαν ποῦ κρατεῖ πολλὰ νὰ τὴν αὐξάνῃ,
τὰς βασιλείας πάσας τε ὅλας νὰ κυριεύσῃ,
αὐτὸν νὰ προσκυνήσωσιν Ἀνατολὴ καὶ Δύσι.
Καὶ πάλιν εἶπε πρὸς αὐτὸν διάδοχον ν' ἀφήσῃ
ἐκ τῆς ὀσφύος τῆς αὐτοῦ στὸν θρόνον του νὰ κάτζῃ.
Τότες ὁ μέγας βασιλεὺς μὲ εὔμορφον τὸ σχῆμα,
μὲ ὅλα διαδήματα μὲ ὅλην τὴν κορῶναν
ἔκλινεν ἐπροσκύνησεν εἶπε τὸν πατριάρχην,
εὐχαριστῶ σε, δέσποτα καὶ μέγα πατριάρχη.
Θεὸς ὁ παντευλόγητος ὁ ἐφορῶν τὰ πάντα,
τὰ ὅσα με εὐχήθηκε νὰ μὲ τὰ δώκῃ πάντα.
Καὶ πάλιν εἶπε πρὸς αὐτὸν, δέσποτα, καλῶς ἦλθες
ὁπ' οὖλθεν ἁγιότης σου σταῖς ἰδικαῖς μου μέραις.
Κ' ἀπέκει πῆγε κ' ἔκατζε ἀπάνω εἰς τὸν θρόνον,
στὸν μέγαν τὸν ὑπέρτατον τὸν περιχρυσωμένον.
Ὁ βασιλεὺς ἐπρόσταξε νὰ κάτζῃ ὁ πατριάρχης,
ἐκ δεξιῶν πλησίον του μετὰ τιμῆς μεγάλης·
ὥρισε κ' ἐκαθήσαμεν κ' ἡμεῖς ἐκεῖ στὸ πλάγι,
ἐκ δεξιῶν πλησίον του σιμὰ στὸν πατριάρχην.
Ὁ βασιλεὺς ποῦ κάθετον ἀπάνω εἰς τὸν θρόνον,
μὲ χεῖρά του τὴν δεξιὰν ἐκράτει τὸ σκῆπτρον.
ἐκεῖνο τὸ ἐξασίον τὸ πολυτιμημένον,
ὁπ' οὖχε λίθους ἐκλεκτοὺς, εὔμορφα καμωμένον
τοπάζια, μπαλάσια καὶ εὔμορφα ῥομπίνια,
ἀδάμαντους παμμέγιστους καὶ ἔκλαμπρα ζαφήρια.
εἶχε καὶ εἰς τὸ πλάγι του τὴν σφαῖραν τὴν μεγάλην
ὁλόχρυσον ὁποῦ δηλοῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην.
Οἱ πάντες ὅλοι ἐστέκονταν μ' εὐλάβειαν μεγάλην,
οἱ Κνέζοι τε καὶ ἄρχοντες καὶ ὅλ' οἱ καλογέροι.
Καὶ πάλιν ἐσυκώθηκεν ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπεν·
εὐλόγησόν με, δέσποτα ἀξιοτιμημένε.
Καὶ πάλιν ἐπλησίασε καὶ κατευλόγησέ τον,
εὐχήθηκεν, ἁγίασε κ' ἐπολυχρόνησέ τον.
Κ' ἀπ' ἔκει προσκυνήσαμεν κ' εὐχήκαμεν οἱ πάντες
ὁ πατριάρχης καὶ ἡμεῖς μετὰ τιμαῖς μεγάλαις·
καὶ τότες ἐπορεύθημεν μετὰ πολλῶν ἀνθρώπων
εἰς οἴκους ὁποῦ ἥμεστον μετὰ πολλῶν ἀρχόντων·
ἐκεῖ καὶ ἐκαθήσαμεν ἡμέρας κ' ἑβδομάδας
μ' ἀνθρώπους τε βασιλικοὺς μὲ πλείστους ὑπηρέτας.
Ὁ πατριάρχης μήνυσεν, ἀπ' ἔκει ἵνα εὔγῃ,
εἰς θρόνον του νὰ πορευθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Τότες ὁ ἀξιέπαινος ἄρχων κυρὸς Μπορούσης
τοῦ βασιλέως πρώτιστος καὶ μαίμων βασιλίσσης
καὶ Κασανίου ἄρχων τε ἐκείνου τοῦ μεγάλου,
ὁπ' ὄχει φήμην περισσὴν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου,
στὸν πατριάρχην ἔφθασε μετὰ τιμῆς μεγάλης
καὶ χεῖρά του ἐφίλησε μ' εὐλάβειαν μεγάλην.
χαιρετισμὸν τὸν ἔδωκεν ἀπὸ τὸν βασιλέα,
καὶ ἀπὸ τὴν βασίλισσαν ἐκείνην τὴν ἁγίαν.
Ὁ πατριάρχης χύθηκε καὶ κατευλόγησέν τους,
ἐρώτησε πῶς ἔχουσι πῶς εἶναι στὴν ὑγιάν τους.
Ὁ ἄρχων ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε δι' ἐκείνους,
μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα καλᾶναι στὴν ὑγιάν τους.
Ὁ ἄρχων ἐσηκώθηκε κ' εἶπε τὸν πατριάρχην
μὲ φόβον καὶ μ' εὐλάβειαν καὶ μ' εὔμορφην τὴν τάξιν
τοὺς λόγους ὁποῦ εἶπέ τον ὁ μέγας βασιλέας
Θεόδωρος ὁ μέγιστος μεγάλης τῆς Ῥωσσίας.
Ὦ πατριάρχα μέγιστε τῆς Κωνσταντινουπόλης·
ἁγίων ἁγιώτατε τῆς οἰκουμένης ὅλης·
παρακαλῶ σε δέομαι τοὺς λόγους μου ν' ἀκούσῃς
ἐκείνους ὁποῦ εἶπέ μοι ὁ βασιλεὺς Βελίκης.
Θεόδωρος ὁ κράτιστος ὁ μέγας βασιλέας
Βλαντιμερίου, Μόσχοβου καὶ ὅλης τῆς Ῥωσίας·
παρακαλεῖ καὶ δέεται ἐσὺ νὰ ἀπομείνῃς,
ἐδῶ στὸν μέγαν Μόσχοβον νὰ εἶσαι πατριάρχης
Βλαντιμερίου, Μόσχοβου καὶ τῆς Ῥωσίας πάσης,
καὶ μέγας ν' ἀνομάζεσαι ὅλης τῆς οἰκουμένης,
σύδημα ν' ἄχῃς περισσὸν ἀμέτρητον τοῦ κόσμου
ἐσὺ καὶ οἱ ἄνθρωποι σου καὶ ὅλ' οἱ συγγενεῖς σου.
Ὁ πατριάρχης ἤκουσε τοὺς λόγους τοὺς τοιούτους,
πρὸς αὐτον ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε λόγους τούτους·
Θεόδωρον εὐχαριστῶ τὸν βασιλέα μέγαν,
καὶ δέσποιναν βασίλισσαν Εἰρήνην τὴν ἁγίαν,
πῶς ἔχουν πόθον περισσὸν εὐλάβειαν μεγάλην,
καὶ νὰ τιμήσουν ἀγαποῦν αὐτῶν τὴν βασιλείαν
καὶ ν' ἀποκτήσουν βούλονται ἴδιον πατριάρχην,
ὁπ' οὖναι πρᾶγμα τίμιον εἰς πᾶσαν οἰκουμένην.
Ἀμὴ αὐτὸ ποῦ ὁρίζουσιν οὐ δύναται νὰ γένῃ,
ὅτι μὲ ἀπαντέχουσι μικροί τε καὶ μεγάλοι
ἀρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλ' οἱ καλογέροι,
καὶ πάντες ὅσοι βρίσκονται ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Ἀλλὰ τοῦ βασιλέως μας τὸ θέλημα νὰ γένῃ,
μὲ νόμον καὶ μ' ἀρχιερεῖς ἄλλος ἐδῶ νὰ γένῃ.
Τότε πολλὰ λυπήθηκεν ἄρχων κυρὸς Μπορούσης,
τὸ πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείν' ὁ πατριάρχης.
καὶ ἔλαβε συγχώρησιν νὰ πάγῃ στὸ παλάτι,
τοῦ πατριάρχου λόγια τὸν βασιλιὰ νὰ εἴπῃ.
Εἰς τὸ παλάτι ἔφθασε τὸν βασιλέα εἶπε,
τοὺς λόγους ὁποῦ ἤκουσε καὶ πατριάρχης εἶπεν.
Ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσε πολλὰ τὸ ἐλυπήθη,
καὶ εἶπε τί νὰ πράξωμεν; τὸ θέλημα ἂς γένῃ
Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος κ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου.
Ἂς ἔλθουν οἱ ἀρχιερεῖς ὅσοι κι' ἂν εἶναι ὅλοι
ἀρχιμανδρῖται μέγιστοι καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.
Καὶ ὁρισμὸν ἀπέστειλε ταχέως νὰ πηγαίνῃ
ἀρχιερεῖς νὰ ἔλθωσι καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.
Καὶ πάντες ἐσυνάχθησαν καὶ σύνοδον ἐποῖκαν
μέσα εἰς τὸ παλάτιον μετὰ τὸν βασιλέα.
Οἱ πάντες ὅλοι εἴπασιν ἂν θέλῃ πατριάρχης
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅλης τῆς οἰκουμένης,
αὐτὸν ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν ὡσ' ὄναι ἡ ζωή του,
καὶ ὅλοι μας νὰ ἤμεστεν εἰς τὴν ὑποταγήν του.
Ὁ βασιλεὺς, ἀρχιερεῖς καὶ ὅλοι τῆς συνόδου,

ἐστείλασι τὸν ἄρχοντα Ἀνδρέαν τοῦ Τζαλκάνου
ἄνθρωπον γέρον θαυμαστὸν πολλὰ πεπαιδευμένον
τίμιον καὶ ἐνάρετον καὶ λίαν φημισμένον,
καὶ τὸν αὐτοῦ αὐτάδελφον τὸν ἄρχοντα Βασίλην,
τὸ τῆς συνόδου βούλευμα νὰ ποῦν τὸν πατριάρχην.
Καὶ ἦλθαν καὶ ἐνώθηκαν τὸν μέγαν πατριάρχην,
δεσπότην ἀξιέπαινον εἰς πᾶσαν οἰκουμένην,
τὴν χεῖρά του ἐφίλησαν καὶ κεφαλὴν καὶ γόνα,
αὐτὸς καὶ τοὺς εὐλόγησε μὲ χεῖρα του ἁγίαν.
Τότε καὶ τὸν ἀνήγγειλαν τὰ τῆς συνόδου πάντα,
τοῦ βασιλέως τὴν βουλὴν καὶ τῆς συνόδου ὅλα.
Ἄκουε, ἁγιώτατε καὶ θεῖε πατριάρχα,
ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁπ' ὄχει τὴν Ῥωσίαν,
ἀνατολὴν καὶ δύσιν τε μεγάλην Ἀρκτωρίαν,
ἀρχιερεῖς, ἡγούμενοι ὁπ' οὖναι στὴν Ῥωσίαν,
παρακαλοῦν καὶ δέονται νὰ εἶσαι πατριάρχης,
ἐδῶ στὴν βασιλείαν μας καὶ νὰ πατριαρχεύῃς,
βίον νὰ ἔχῃς περισσὸν, χαρίσματα μεγάλα,
χωρία, κάστρη περισσὰ μικρά τε καὶ μεγάλα
καὶ πάλιν σιτερέσια ἀπὸ τὴν βασιλείαν,
ἀπ' ἄσπρα τὰ νογγάτια τὴν καθ' ἡμέραν χίλια·
καὶ ὅλοι σου οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχωσι χωρία,
πολλὴν τιμὴν καὶ πλουτισμὸν καὶ ὅσα κάμνουν [χρεία.
Οὕτως ἐκεῖνοι εἴπασι καὶ ἔβαλον μετάνοιαν.
Ὁ πατριάρχης ἔφησεν εἶπε τοιοῦτα λόγια·
Θεόδωρον τὸν κράτιστον τὸν μέγαν βασιλέα,
καὶ δέσποιναν βασίλισσαν Εἰρήνην τὴν ἁγίαν
εὐχαριστῶ τὰ μέγιστα πῶς ἔχουν πόθον μέγαν,
ὁμοίως καὶ τὴν σύνοδον ἐτούτην τὴν ἁγίαν,
καὶ νὰ τιμήσουν ἀγαποῦν αὐτῶν τὴν βασιλείαν
καὶ πατριάρχης νὰ κληθῶ σ' αὐτῶν τὴν βασιλείαν.
Ἐτοῦτο εἶν' ἀδύνατον ὧδε ἐγὼ νὰ μείνω
καὶ πατριάρχης Μόσχοβου ἐγὼ διὰ νὰ γένω.
Ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ πολῖται ὅλοι
τῆς Κωνσταντινουπόλεως μικροί τε καὶ μεγάλοι
ἐδῶ μὲ ἀποστείλασι ταχέως ἵνα ἔλθω,
τὸν βασιλέα νὰ ἰδῶ ταχέως νὰ πηγαίνω.
Μητέρα μας τὴν Ἐκκλησιὰν ἐκείνην νὰ φυλάξω
τὴν ἀχαμνὴν καὶ γηραιὰν ἐκείνην ν' ἀναθρέψω
ὁπ' ὄχει τέκνα περισσὰ καὶ κατεπροίκισέ τα
βίον πολὺν τὰ ἔδωκε καὶ κατεπλούτισέ τα·
καὶ νῦν τὴν ἐγκατέλιπαν καὶ δὲν τὴν ἐνθυμοῦνται,
νὰ ἔχῃ πάντα πλουτισμὸν καὶ νὰ παρηγορῆται.
Ἐγ' ὦμαι πρῶτος της υἱὸς ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων
ἐκδικητὴς καὶ φυλακτὴς τῶν ἀδελφῶν μου πάντων·
γηροκομῆσαι βούλομαι μητέρα μας τὴν γραῖαν,
εὐχὴν αὐτῆς νὰ λάβωμεν ἐκείνην τὴν ἁγίαν·
καὶ κληρονόμοι ἄξιοι νὰ γένωμεν ἐκείνης
εἰς ὅλα της τὰ κτήματα ὡς εἶναι ἡ βουλή της.
Ἀμὴ ἐγὼ μὲ θέλημα ἐκείνης τῆς μητρός μου
καὶ μὲ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν πάντων τῶν ἀ- [δελφῶν μου,
μὲ νόμον καὶ μὲ τάξιν τε νὰ ποίσω πατριάρχην
εἰς Μόσχοβον τὸν μέγιστον εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅλην,
νὰ πληρωθῇ τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως πάσης
μεγάλης τῆς Ῥωσίας τε καὶ τῆς συνόδου πάσης.
Ἐκεῖνοι ἐπροσκύνησαν εἰς τὸ παλάτι πῆγαν
τὸν βασιλέα, σύνοδον τούτους τοὺς λόγους εἶπαν.
Οἱ ἅπαντες ὡς ἤκουσαν λύπη τοὺς πῆρεν ὅλους,
ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς μικρούς τε καὶ μεγάλους,
καὶ εἶπαν τί νὰ πράξωμεν τὸ θέλημα ἂς γένῃ
Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος κ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου.
Καὶ πάλιν τότες ἔστειλαν δύο τῶν ἐπισκόπων
τιμίους κ' ἐναρέτους τε ἐξαιρέτους τῶν ἄλλων·
εἰς πατριάρχην ἦλθασι μετὰ τιμῆς μεγάλης,
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάσης οἰκουμένης,
προσκύνησαν, ἐφίλησαν χεῖρά του τὴν ἁγίαν
χαιρετισμὸν τὸν εἴπασιν ἀπὸ τὸν βασιλέα.
Ὁ βασιλεὺς ὁ μέγιστος Ῥωσίας τῆς μεγάλης,
χαιρετισμὸν ἀπέστειλε τῆς σῆς ἁγιωσύνης,
ὁμοίως καὶ ἡ δέσποινα βασίλισσα Εἰρήνη,
καὶ σὺν αὐτοῖς ἀρχιερεῖς καὶ τῆς συνόδου ὅλοι,
καὶ πίστευσον, ὦ δέσποτα, ὁ βασιλεὺς καὶ ὅλοι
πολλὰ τὸ ἐλυπήθηκαν μικροί τε καὶ μεγάλοι.
τὸ πῶς καὶ δὲν ἀπόμεινες νὰ εἶσαι πατριάρχης
Ῥωσίας τῆς μεγάλης τε καὶ πάσης οἰκουμένης,
νὰ ἔχῃς πλοῦτον περισσὸν, χαρίσματα μεγάλα,
κάστρη, χωρία περισσὰ μικρά τε καὶ μεγάλα,
καὶ πάλιν σιτερέσιον ἀπὸ τὸν βασιλέα
ἀπ' ἄσπρα τὰ νογγάτια τὴν καθ' ἡμέραν χίλια,
καὶ ὅλοι σου οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχωσι χωρία,
πολλὴν τιμὴν καὶ πλουτισμὸν καὶ ὅσα κάμνουν [χρεία.
Ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ δύνασαι ἐδῶ νὰ ἀπομείνῃς
καὶ τῆς Ῥωσίας νὰ γενῇς ἴδιος πατριάρχης.
παρακαλοῦν καὶ δέονται μικροί τε καὶ μεγάλοι,
ὁ βασιλεὺς, βασίλισσα καὶ ὅλ' οἱ ἐπισκόποι
ὧδε στὸν μέγαν Μόσχοβον νὰ ποίσῃς πατριάρχην
ἐκεῖνον ποῦ ἐψήφισεν ὁ βασιλεὺς καὶ ὅλοι.
Καὶ τώρα ὅλοι δέονται ἐσὺ νὰ κοπιάσῃς
μέσα εἰς τὴν μητρόπολιν στὴν ἐκκλησιὰν νὰ σέβῃς
ἐκεῖνον ποῦ ἐψήφισαν νὰ ποίσῃς πατριάρχην,
νὰ ἀκουστῇ, νὰ φημιστῇ στὴν οἰκουμένην ὅλην.
Τότε ὁ περιβόητος καὶ μέγας πατριάρχης
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάσης οἰκουμένης
πρὸς αὐτους ἀποκρίθηκε κ' εἶπε τοιούτους λόγους
ἐκείνους ἐπισκόπους τε καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους.
Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος τοῦ παντ' εὐλογημένου
τὸ θέλημά του νὰ γενῇ ὡς εἶναι τῆς βουλῆς του.
καὶ βασιλέως μέγιστου μεγάλης τῆς Ῥωσίας
Βλαντιμερίου, Μόσχοβου καὶ πάσης Ἀρκτωρίας,
καὶ τῆς σεπτῆς βασίλισσας κυρίας τῆς Εἰρήνης,
ἀρχιερέων θέλημα καὶ τῆς συνόδου ὅλης.
Καὶ τότες ἐπορεύθημεν ἐντὸς τῇ μητροπόλει,
ἐκεῖ ποῦ ἀπαντέχεναν μικροί τε καὶ μεγάλοι,
ὁ βασιλεὺς, ἐπίσκοποι οἱ ἄρχοντες καὶ ὅλοι
ἀρχιμανδρῖται μέγιστοι καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.
Καὶ πήγαμεν καὶ φθάσαμεν σιμὰ στὴν ἐκκλησίαν,
καὶ πάντες τότε ἔκαμαν μεγάλην εὐταξίαν.
Ἀρχιεπίσκοπ' ἦλθασιν ὅλοι μετὰ μαντία
καὶ ἱερεῖς διάκονοι ὅλοι μετὰ φελώνια·
ὅλοι τὸν ἐχαιρέτησαν. . . . . (*)
Στὴν ἐκκλησίαν σέβημεν καὶ στάθηκε στὸν θρόνον.

(*) Ἐλλιπὲς ἐνταῦθα τὸ κείμενον.

Τότε στὸ παρακλήσιον θρόνους ἐκεῖ ἐθέσαν,
ἀρχιερεῖς ἐπήγασιν ἐκεῖ καὶ ἐκαθίσαν.
Καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκάθισεν ὁ τῆς Μοεμβασίας
ὁ θεῖος Ἱερόθεος ὁ ἔμπειρος σοφίας.
καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκάθισα ἐγὼ ὁ Ἐλασσῶνος
ὁ ταπεινὸς Ἀρσένιος ὀπ' οὖμαι ἐξ Ἑλλάδος
Ἐκεῖ καὶ ἐψηφίσαμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν τάξιν,
τρεῖς τῶν ἀρχιερέων τε νὰ γένῃ πατριάρχης·
καὶ ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς ἐγράψαν τὸ νομά τους,
ὁ καθ' εἷς μὲ τὴν χεῖρά του ἐκεῖ στὸν κόνδικάν τους.
Καὶ ἔπειτα σηκώθημεν κ' εὐγήκαμεν ἀπ' ἔκει,
στὸν πατριάρχην πήγαμεν ἐκεῖ σημὰ στὸ πλάγι.
Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε 'ς αὔτον νὰ πορευθοῦμεν,
καὶ πάντες ἐπορεύθημεν ἀπάνω στὸ παλάτι,
ἐκεῖ μᾶς προϋπάντησε στοῦ παλατίου πύλην,
καὶ εὐλογίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατριάρχην,
εἰς κεφαλὴν εἰς στῆθός τε εἰς δεξιὰν καὶ ἄλλην,
καὶ πῆγε καὶ ἐκάθισε στὸν ὑψηλὸν τὸν θρόνον,
καὶ πατριάρχης ἔκατζε σημὰ ἀπὸ τὸν θρόνον.
Καὶ παρακάτω κάθισαν ἀρχιερεῖς οἱ ὅλοι,
καὶ πάντες ἄλλοι στέκονταν ἄρχοντες κ' ἡγουμένοι.
Κ' ἀπ' ἔκει ἐσηκώθηκεν ὁ θεῖος πατριάρχης,
καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος Ῥωσίας τῆς μεγάλης,
ὁ πατριάρχης ἔδωκε ψήφους στὸν βασιλέα,
ἐκ τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς νὰ διαλέξῃ ἕνα.
Τοὺς ψήφους τότες ἔλαβε μ' εὐλάβειαν μεγάλην,
καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασε μετὰ φωνὴν μεγάλην.
Εὐχαριστῶ σε, κύριε, δοξάζω τὸνομά σου
καὶ ἀγαθήν σου πρόνοιαν καὶ ὅλην τὴν βουλήν σου,
καὶ ὧδε μᾶς ἀπέστειλας τὸν μέγαν πατριάρχην,
τῆς Κωνσταντινουπόλεως κ' εἰς πᾶσαν οἰκουμένην
αὐτὸς καὶ μὲ τὸ θέλημα τῆς σῆς οἰκονομίας
νὰ ποίσῃ πατριάρχην μας εἰς τὸ βασίλειόν μας.
Καὶ πάλιν εὐχαρίστησε τὸν μέγαν πατριάρχην
τούτους τοὺς λόγους εἶπεν στὸν μέγαν πατριάρχην.
εὐχαριστῶ σε, δέσποτα, ὦ μέγα πατριάρχη
τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν σὴν ἁγιωσύνην.
ὀπ' οὖλθες εἰς τὸν τόπον μας ἐδῶ εἰς τὴν Ῥωσίαν,
καὶ νὰ τιμήσῃς βούλεσαι ἐδῶ τὴν Μοσχοβίαν.
Παρακαλῶ καὶ δέομαι νὰ ποίσῃς πατριάρχην,
Ἰωὴ μητροπολίτην μας εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅλην.
Ὁ πατριάρχης ἔφησε τὸν βασιλέα εἶπε·
τοιούτους λόγους ἔφησε καὶ πρὸς αὐτὸν μὲν εἶπε·
Θεὸς ὁ παντοδύναμος πάντα νὰ κονομήσῃ,
τὸ θέλημά σου νὰ γενῇ καὶ πάντα νὰ πληρώσῃ.
Ἐκεῖνο ὁποῦ βούλεσαι καὶ ἀγαπᾷς νὰ γένῃ
Θεὸς ὁ παντευλόγητος καλὰ νὰ τελειώσῃ.
Κι' ἀπ' ἔκει προσκυνήσαμεν κ' εὐγήκαμεν ἀπέκει
στὸν οἶκον ἐπορεύθημεν ὁποῦμασταν οἱ ὅλοι.
Ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ἔγιναν οἱ ψῆφοι πατριάρχου,
τῆς Μοσχοβίας πόλεως ἐκείνου τοῦ Ἰώβου.
Καὶ πάλιν τῇ Κυριακῇ ἦλθαν οἱ ἐπισκόποι
καὶ ἄρχοντες βασιλικοὶ πολλοί τε καὶ μεγάλοι.
Κι' ἀπ' ἔκει ἐπορεύθημεν καὶ πήγαμεν οἱ ὅλοι,
στὴν ἐκκλησίαν ἄπαντες μικροί τε καὶ μεγάλοι.
Ὁ πατριάρχης στάθηκεν εἰς ἄμβωνα τὸν μέγαν
ἐκεῖνον ὁποῦ ἔκαμαν μέσα στὴν ἐκκλησίαν,
μὲ δώδεκα σκαλίδια εὔμορφα ἐνδυμένα
εἰς ἐκκλησίαν μέσον τε ἀγνάντια τὸ βῆμα,
μὲ χάζδια περίσσια χρυσόπλοκα καὶ μαῦρα
κόκκινα καὶ γαλάζια καὶ πᾶσαν θεωρίαν.
Ὡς ποταμοὶ κατέβαιναν τὰ χάζδια ἐκεῖνα,
ἐκ κορυφῆς τοῦ θρόνου τε ἕως τ' ἅγιον βῆμα.
Ἐκεῖ καὶ θρόνους ἔβαλαν νὰ κάτζῃ ὁ πατριάρχης,
καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος Ῥωσίας τῆς μεγάλης,
ἐκεῖ εἰς τὰ σκαλίδια βαλμένους θρόνους εἶχαν,
ἀρχιερεῖς νὰ κάτζουσιν ὅλοι εἰς ὀρδινίαν·
ἐκεῖ ἀπάνω φόρεσεν ὁ μέγας πατριάρχης
τὰ ἅγια ἐνδύματα κλησίας τῆς μεγάλης.
Τότε καὶ τὸν ἐδώκασι μήτραν ὡραιοτάτην,
κ' ἔβαλε στὸ κεφάλι του ἀξιοτιμημένην.
Τότε ἡμεῖς ἐσέβημεν ὅλ' εἰς τ' ἅγιον βῆμα,
καὶ πάντες ἐφορέσαμεν ἐνδύματα ἁγία,
καὶ μήτρας μᾶς ἐδώκασι πολλὰ ἐγκοσμημένας
εἰς κεφαλὰς ἐβάλαμεν πολλὰ τετιμημένας.
Κι' ἀφόντης ἐνεδύθημεν φορέματα ἐκεῖνα,
οἱ πάντες ἐκαθίσαμεν ἐκεῖ εἰς τὰ σκαμνίν·
ὁ πατριάρχης ἔκατζεν ἐκεῖ εἰς ἓν σκαμνίον,
ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς ἕτερον σκαμνίον.
Κι' ἀπ' ἔκει ἀποστείλασι τοὺς δύο διακόνους,
τοὺς πρώτους τοὺς ἐξαίρετους ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅλους,
Λεόντιον διάκονον μεγάλης ἐκκλησίας,
καὶ ἕτερον διάκονον μεγάλης τῆς Ῥωσίας·
καὶ ἔρχοντας καὶ ἔλεγαν τοὺς ἀρχιερεῖς οὗτοι·
ὁ πατριάρχης, βασιλεὺς, οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι,
ἐπρόσταξαν νὰ εὔγετε ἓξ' ἀπὸ δύο δύο,
νὰ ὁρίσετε νὰ κάτζετε κατὰ τὴν τάξιν δύο.
Καὶ πάντες ἐπορεύθημεν καὶ κάτζαμεν μὲ τάξιν
ἐκεῖ στοὺς θρόνους ὅλοι μας καθ' ἕνας κατὰ τάξιν.
Καὶ μετὰ ταῦτα ἔκβαλαν δικέφαλον πουλίον,
σημὰ εἰς τὸ δημόθυρον ἐκεῖνο τὸ ὡραῖον·
ἐκεῖ καὶ παραστέκονταν ἄνδρες ἀρματωμένοι,
καλὰ καὶ τὸ ἐφύλαγαν ἐκεῖνο πάντες ὅλοι,
ὅσον ὁποῦ ἐφέρασ' ὑποψήφιον τὸν μέγαν,
τὸ ὄνομα Ἰώβου τε μιᾷ ψυχῇ ἁγίᾳ,
ἀρχιερέα μέγιστον καὶ πρώτιστον τῶν ἄλλων,
μητροπολίτην Μόσχοβον πρῶτον τῶν ἐπισκόπων.
Καὶ πῆγε καὶ ἐστάθηκεν ἀπάνω στὸ πουλίον,
καὶ πάντας ἐπροσκύνησεν ἀπ' ἔκ' ἐκ τὸ πουλίον.
Καὶ ἔπειτα τὸν ἔδωκαν τὸ μέγα τὸ βιβλίον,
νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς ἅπαντας τὸ σύμβολον τὸ θεῖον·
καὶ σύμβολον ἐφώνησε μεγαλοφώνως πάντων
τοῦ πατριάρχου ἔμπροσθεν κι' ἀρχιερέων πάντων.
Καὶ πάντες ἐκαθέζονταν ὡς εἶπε καὶ τὸ τέλος,
ὁ πατριάρχης, βασιλεὺς, ἀρχιερέων δῆμος.
Καὶ τότε τὸν ἐλάβασι πρωτοπαπᾶς ὁ μέγας,
καὶ ἀρχιδιάκων μέγιστος μεγάλης ἐκκλησίας.
ἀπάνω τὸν ἐφέρασιν ἔμπροσθεν πατριάρχου,
καὶ πατριάρχης ἔδωκε τὴν χάριν τοῦ ἁγίου
πνεύματος παντετίου τε μετὰ εὐχῆς μεγάλης
νὰ εἶναι πατριάρχης τε Ῥωσίας τῆς μεγάλης.
Καὶ φίλημα τὸν ἔδωκε τότε κατὰ τὴν τάξιν,
ὁμοίως καὶ ἀρχιερεῖς καθ' ἕνας κατὰ τάξιν·
καὶ ἔπειτα ἐκάθισε σημὰ στὸν πατριάρχην,
ὅσον ὁποῦ ἐγίνηκεν ἡ εἴσοδος ἡ πρώτη.
Ἀφ' οὗ ἐγίνη εἴσοδος ἐσέβημεν οἱ ὅλοι,

ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.
Κι' ἀφόντης ἐσεβήκαμεν οἱ πάντες εἰς τὸ βῆμα
τὰ τροπαροκοντάκια ἐψάλαμεν στὸ βῆμα.
Τότε σκαμνίον ἔβαλαν ἔμπροσθεν τῆς τραπέζης
καὶ φήμην τότες εἴπασι μεγάλου πατριάρχου,
καὶ βασιλέως μέγιστου μεγάλης τῆς Ῥωσίας,
Βλαντιμιρίου, Μόσχοβου καὶ πάσης Ἀρκτωρίας.
Ἀφόντης ἐτελείωσαν τὴν φήμην τὴν μεγάλην,
τότες οἱ ψάλται ἔψαλαν μετὰ φωνὴν μεγάλην
τρισάγιον τὸ δύαμις μετὰ φωνῆς μεγάλης
ὁ μέγας ὁ δομέστικος ἐκεῖνος ὁ Πασχάλης
ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως ἁγίου Κωνσταντίνου,
καὶ ἕτεροι οἱ σὺν αὐτῷ ψάλται τοῦ πατριάρχου.
Κι' ἀφόντης ἀποψάλασι τρισάγιον τὸν ὕμνον
ὁ πατριάρχης ἐλόγησεν ἐκεῖνον ὅλον κόσμον.
Τότες ὁ ὑποψήφιος ἐκεῖνος ὁ Ἰώβης,
ἐκ δεξιῶν ἐστάθηκε πλησίον πατριάρχου·
ὁ πατριάρχης φώνησε μετὰ φωνὴν μεγάλην
Ἰωὴ τὸν ὑποψήφιον θεῖον μητροπολίτην·
Ἡ θεία χάρις πάντοτε προβίβασιν ποιῆσαι,
ἐκ θρόνου μητροπόλεως καὶ πατριάρχης ν' ἆσαι
Βλαντιμιρίου, Μόσχοβου καὶ πάσης τῆς Ῥωσίας
πασῶν Ὑπερβορείων τε καὶ πάσης Ἀρκτωρίας.
Καὶ πάντες εὐχαρίστησαν· τὸ κύριε ἐλέησον
ἔψαλαν οἱ ἀρχιερεῖς μεγαλοφώνως εἶπαν·
ὁμοίως καὶ τὸ ἄξιος μικροί τε καὶ μεγάλοι,
ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.
Κι' ἀφόντης τέλος ἔλαβε προβίβασις ἡ θεία
καθ' ἕνας τότες ἔλαβε τὴν θείαν λειτουργίαν
ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς κ' οἱ δύο πατριάρχαι,
ὁμοίως καὶ ἡγούμενοι καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.
Καὶ μυστικῶς ἐλέγασι πάντες εὐχὰς ἁγίας·
ὁ πατριάρχης ἔλεγεν ἐκφώνησεις ἁγίας.
Ἀφόντης ἐτελείωσαν τὴν θείαν λειτουργίαν
οἱ πάντες ἐμετάλαβαν τὴν θείαν κοινωνίαν.
Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ἔλαβεν ἡ θεία λειτουργία,
οἱ πάντες ἐξεδύθημεν ἐντὸς στ' ἅγιον βῆμα.
οἱ πατριάρχ' εὐγήκασιν εἰς ἄμβωνα τὸν μέγαν,
ἐκεῖ καὶ ἐξεφόρεσαν φορέματα τὰ ἅγια,
ἐκεῖνα τὰ πολύτιμα ὀπ' οὖναι μὲ μαργάρους,
πολύτιμα ἐξαίρετα μὲ λίθους ἀδαμάντους·
καὶ τὰ μαντία ἔβαλαν καὶ κάθισαν στοὺς θρόνους
ἐκεῖ καὶ μεῖς ἐπήγαμεν πλησίον εἰς ἐκείνους.
Ὁ βασιλεὺς τότ' ἔδωκε Ῥωσίας πατριάρχην
χαρίσματα ἐξαίρετα μετὰ εὐχὴν μεγάλην.
Ὁ βασιλεὺς σηκώθηκε, κ' οἱ δύο πατριάρχαι,
ἀρχιερεῖς, ἡγούμενοι καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.
Ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε τὸν νέον πατριάρχην,
καὶ εὔγαλε τὸ φόρεμα ἐκεῖνον τὸν μανδύτην·
καὶ βασιλεὺς μὲ χεῖρά του τὸν ἔβαλεν ἐγκόλπι,
τίμιον καὶ ἐξαίρετον μ' ὁλόχρυσον γαϊτάνι·
Καὶ πάλιν μὲ τὰς χεῖράς του τὸν ἔδωκε μανδίον,
πολύτιμον, ἐξαίρετον ἐκ Βενετίας χάζδιον,
μὲ λίθους πολυτίμητους καὶ μὲ πολλοὺς μαργάρους.
ἐκ τοῦ αὐχένος ὡς ποδῶν κ' ὁλόγυρα βαλμένους.
Εἶχε καὶ ἀξιέπαινους τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους,
ὅλους μὲ λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ μὲ πολλοὺς μαργάρους.
Καὶ πάλιν μὲ τὰς χεῖράς του ἔδωκε καλλιμαύχι
λευκὸν μὲ λίθους ἐκλεκτοὺς μὲ τὸ μαργαριτάρι·
κ' ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καλλιμαύχιου εἶχε
σταυρὸν πολύτιμον Χριστοῦ, Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου,
Εἶχε ῥομπίνια πολλὰ καὶ στρογγυλοὺς μαργάρους,
τοπάζια, μπαλάσια, μεγάλους ἀδαμάντους.
εἰς μέσον τε καὶ ἄκραν τε ὁλόγυρα ἐκείνου
ποῦ βασιλεὺς ἐχάρισε τοῦ πατριάρχ' Ἰώβου.
Καὶ πάλιν τὸν ἐχάρισεν εὔμορφην πατερίτζαν,
ὁλόχρυσην, ἐξαίρετην, τιμίαν τε κ' ὡραίαν
μὲ λίθους πολυτίμητους καὶ μὲ πολλοὺς μαργάρους,
καὶ εἶχε κόμπους τέσσαρας ἐγκαψοσμαλδομένους.
Τότε καὶ τὸν ἐλάλησε μὲ ἴδιόν του στόμα,
καὶ λόγους τούτους εἶπε τον μὲ ἴδιάν του γλῶσσαν·
Ὦ δέσποτ' ἁγιώτατε τίμιε πατριάρχα,
πάτερ πατέρων πρώτιστε ἐν πάσῃ τῇ Ῥωσίᾳ,
καὶ πατριάρχα μέγιστε μεγάλης τῆς Ῥωσίας,
Βλαντιμιρίου, Μόσχοβου καὶ πάσης Ἀρκτωρίας,
Ἀστραχανίου, Καζανίοῦ μεγάλου Νογρατίου
καὶ Ῥαζανίου μέγιστου καὶ ὅλου Συμπερίου,
ἡ βασιλεία μ' ὥρισεν ἐσὺ πρῶτος νὰ εἶσαι,
ἀρχιερέων πρώτιστος ἐσὺ πάντα νὰ εἶσαι,
ν' ἄχης καὶ σάκκον θαυμαστὸν καὶ μήτραν μετὰ [λίθους
καὶ μέγα τὸ καπάσιον μετὰ πολλοὺς μαργάρους·
πατριάρχης νὰ γράφεσαι εἰς ὅλας βασιλείας,
εἰς ὅλα τὰ ῥηγάτα τε εἰς ὅλας δεσποτείας,
καὶ ἀδελφὸς νὰ λέγεσαι πατριαρχῶν τῶν ἄλλων,
τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἄλ- [λων.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ.

Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.

—ooo—

Περίεργον ἱστορικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ ἀνίχνευσι, τῶν οἰκογενειῶν αὐτοκρατόρων τε καὶ βασιλέων, ἡρώων τε καὶ κατακτητῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς ἄχρι τῆς παντελοῦς ἐκλείψεως αὐτῶν. Ὁ γενεαλόγος ἀσχολεῖται μᾶλλον εἰς κολακείαν τῶν μεγάλων, ἀναδεικνύων τὴν ἀρχαιότητα τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, ἢ εἰς τὸ νὰ διδάξῃ πρὸς τὸν κόσμον ἠθικὸν μάθημα περὶ τῆς ἀστασίας τοῦ ἐπιγείου μεγαλείου διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν περιπετειῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ νεκροταφεῖα ἰδίαν ἔχουσι σηματογραφίαν, τὰ χρονικὰ τῆς ὁποίας σειρὰν διδασκαλίας ὠφελιμωτάτην εἰς τοὺς ζῶντας προσφέρουσι. Ποία τῶν δυναστειῶν τῆς ἀρχαιότητος εὐρύτερον καὶ ἀγερωχότερον εἶχε τὸ κράτος ἢ ἡ τῶν περιδόξων δεσποτῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου; Τὸ πάγιον οἰκοδόμημα τῆς ἰσχύος των ἔσχε χιλίων περίπου ἐτῶν αὔξησιν, καὶ ἐδέησαν τρισκαίδεκα που αἰῶνες ἐπαναστάσεων καὶ βαρβαρικῶν εἰσδρομῶν πρὸς ὁλοσχερῆ αὐτοῦ ἐξαφάνισιν. Ἐὰν τὰ πρῶτα αὐτοῦ χρονικὰ ἠτιμάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐγκλημάτων

τοῦ Τιβερίου, τοῦ Δομιτιανοῦ, ἠδύναντο ὅμως νὰ καυχηθῶσιν ἐπὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ ἐμπειρίᾳ τοῦ Τίτου, τοῦ Τραϊανοῦ, τοῦ Νέρβα, τοῦ Ἀδριανοῦ, τῶν δύο Ἀντωνίνων, κ.τ.λ, καί τοι παραδεκτέον ὅτι ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων ἡ πλάστιγξ ἔκλινε δυστυχῶς πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὴν διαφθοράν. Ἐὰν Ἰουστινιανός τις ἢ Κωνσταντῖνος ἀνεφαίνετο, ἡ βασιλεία του ἦτο ἀκτὶς ἡλίου ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταύτης διαφθορᾶς, ἢ ἐὰν λάμψεως ἀκτῖνα ἐπέχεον ἐπὶ τοῦ κράτους αἱ ἀρεταὶ ἢ αἱ νίκαι των, ἡ πρόσκαιρος δόξα ταχέως ἐξηρανίζετο ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν ἢ τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων καὶ ῥαδιουργιῶν. Ἡ φθορὰ βαθμιαίως προὐχώρει, ἄχρις οὗ ἡ εὐρεῖα τῶν αὐτοκρατορικῶν κατακτήσεων ἔκτασις περιεστάλη εἰς ὀλίγας μόνον ἐπαρχίας, ὧν ἡ μητρόπολις μετηνέχθη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου.

Ἀσθενὴς ὕπαρξις ἐξ περίπου ἑκατονταετηρίδων καὶ ἡμισείας, τοὐτέστιν ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, τῷ 800 ἄχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453, ἔλῃξε διὰ τοῦ θανάτου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τελευταίου ἡγεμόνος γενεᾶς, ἥτις διετέλεσε « λέγει ὁ Γίβων, « προσλαμβάνουσα τοὺς τίτλους Καίσαρος καὶ Αὐ» γούστου, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἥ τε γλῶσσα καὶ τὰ » ἤθη τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων εἶχον πρὸ πολλοῦ » λησμονηθῇ. » Τῶν Παλαιολόγων ἡ οἰκογένεια ἦν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἔνδοξος διά τε τὸ γένος καὶ τὴν ἀνδρίαν. « Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἑνδεκάτου » αἰῶνος « λέγει ὁ Γίβων » ἡ εὐγενὴς τῶν Πα» λαιολόγων γενεὰ κατέχει ἔξοχον καὶ περιφανῆ » σελίδα ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ. Ὁ ἀναβιβάσας » ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Κομνηνῶν τὸν πατέρα ἦν ὁ » ἀνδρεῖος Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, οἱ δὲ συγγε» νεῖς ἢ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ εἰς πᾶσαν γενεὰν ἀ» διαλείπτως ἐκυβέρνησαν τὸν στρατὸν καὶ τὰ » συμβούλια τῆς ἐπικρατείας. » Ὁ πρῶτος ἐνδυσάμενος τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν ἐχρημάτισεν ὁ Μιχαὴλ, ὑψωθεὶς ἐπὶ θρόνου ἐν ἔτει 1260. Εἶχεν ἤδη διακριθῇ ὡς στρατιώτης καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, προαχθεὶς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του εἰς τὸ ἀξίωμα πρωτοστάτορος, ἤτοι διοικητοῦ τῶν Γάλλων μισθωτῶν. Ἡ φιλοδοξία του διήγειρε ζηλοτυπίαν, καὶ ἀσύνετοί τινες πράξεις ἐνέπλεξαν αὐτὸν εἰς κινδύνους οὓς τρὶς ἐξέφυγεν. Εἷς τῶν κινδύνων ἐκείνων ἦτο καὶ ἡ συνήθης ἐν τῷ μεσαιῶνι γινομένη ἐπίκλησις τῆς *Θείας Δίκης* πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδίκως ἐναγομένων ἀθώων. Ὁ Μιχαὴλ καθυποβλήθη εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφίας. Τρεῖς πρὸ τῆς δίκης ἡμέρας, ὁ τοῦ ὑποδίκου βραχίων ἐνεκλείετο ἐντὸς θύλακος καὶ ἠσφαλίζετο διὰ τῆς βασιλικῆς σφραγίδος· ὤφειλε δὲ ὁ ὑπόδικος νὰ φέρῃ διὰ χειρὸς πεπυρακτωμένον σιδηροῦν μοχλὸν τρὶς ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄχρι τῶν κιγκλίδων τοῦ ἱεροῦ ἀτέχνως καὶ ἀβλαβῶς. Ὁ Παλαιολόγος ὑπεξέφυγε τὸ ἐπικίνδυνον πείραμα πνευματωδῶς τε ἅμα καὶ εὐτραπέλως. « Εἶμαι στρατιώτης, εἶπεν αὐτός, καὶ εὐτόλμως » θέλω εἰσέλθει εἰς τὸ στάδιον μετὰ τῶν κατη» γόρων μου· ἀλλ' ὡς λαϊκὸς καὶ ἁμαρτωλὸς » δὲν εἶμαι προικισμένος διὰ τοῦ δώρου τῆς θαυ» ματουργίας. Ἡ ὑμετέρα σεβασμιότης, Παναγιώ» τατε δέσποτα, ἀξιοῦται βεβαίως τῆς προστα» σίας τοῦ οὐρανοῦ· ὅθεν ἀπὸ χειρός σας θέλω δε» χθῇ τὴν ἔμπυρον σφαῖραν, τὸ ἐχέγγυον τῆς ἀ» θωότητός μου. » Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐταράχθη, ὁ αὐτοκράτωρ ἐμειδίασε, καὶ ἡ ἄφεσις τοῦ Μιχαὴλ ἐπεσφραγίσθη δι' ἀμοιβῶν καὶ νέων ὑπηρεσιῶν. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ εὔνοια τῶν στρατιωτῶν τῷ περιεποίησαν τὸ αὐτοκρατορικὸν διάδημα, εἰς ἀμοιβὴν τῶν στρατιωτικῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς δημοσίας αὐτοῦ ἀξίας. Ἅμα δὲ τῇ ἀναγορεύσει αὐτοῦ ἔληξεν ἡ βασιλεία τοῦ τελευταίου τῶν λατίνων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Βαλδουίνου τοῦ Β'), καὶ ὁ Μιχαὴλ ἔγεινεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας. Οἱ ἀγῶνες τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν, πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς βιομηχανίας, πρὸς σύστασιν ἀποικιῶν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας ἦσαν ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου. Ἡ φιλοδοξία του ἤγειρε κατ' αὐτοῦ πολλοὺς ἐχθροὺς πνευματικούς τε καὶ κοσμικούς, ἀλλὰ καί τοι τῆς πολιτικῆς του μὴ ὑπαρξάσης πάντοτε συνετῆς, αὐτὸς ἐπηύξησε τό τε κράτος καὶ τὴν φήμην του διὰ τῆς μεγάλης τῶν ἐπικρατειῶν του ἐπεκτάσεως. Αἱ σκευωρίαι του ὑπεκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σικελίας. Σκαιὰ ὕβρις ὑπὸ Φράγκου στρατιώτου πρὸς εὐγενῆ δέσποιναν γενομένη ἐν καιρῷ λιτανείας κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα, ἀνερρίπισε τὴν ἐπαναστατικὴν φλόγα καθ' ὅλην τὴν νῆσον, καὶ 8,000 Φράγκων ἐξωλοθρεύθησαν εἰς ἀθρόαν τινα σφαγὴν ἐπικληθεῖσαν « Σικελικὸν ἑσπερινόν. » Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, ἐθεωρεῖτο νουνεχὴς καὶ ἐνάρετος ἡγεμών· ἀλλ' ἡ πολυχρόνιος βασιλεία του εἶναι κυρίως ἀξιομνημόνευτος διὰ τὰς ἔριδας τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Καταλάνων, καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως. Ἐποίησε κοινωνὸν τῆς διοικήσεως τὸν υἱόν του Μιχαὴλ ἡλικίας ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν, καὶ μετὰ τὴν πρόωρον τούτου τελευτὴν ὁ υἱός τοῦ Ἀνδρόνικος, ὁ εὔνους τοῦ αὐτοκράτορος, ἔγινε σύναρχος τοῦ πάππου του. Ἡ βασιλεία Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου κατηναλώθη εἰς πολιτικὰς διχονοίας καὶ οἰκογενειακὰς ἔριδας, τοῦ νέου ἡγεμόνος ὑψώσαντος τῆς ἀνταρσίας τὴν σημαίαν ὅπως γένῃ κύριος τοῦ θρόνου. Ἐβιάσθη τέλος νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας, καὶ ἐνδυσάμενος τὸ μοναχικὸν σχῆμα διέτριψε τὰ λοιπὰ ὀλίγα ἔτη τοῦ βίου του ἐντὸς κελλίου, τυφλὸς καὶ ἄθλιος, μόνην παρηγορίαν κεκτημένος τὴν ἐλπίδα τοῦ τυχεῖν ἐν οὐρανῷ στέμματος λαμπροτέρου ἐκείνου ὅπερ ἐπὶ γῆς εἶχε φέρει.

Μετὰ πολλοὺς ἀδόξους ἀγῶνας, μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, τὸ στέμμα περιῆλθε κατὰ τὸ 1391 εἰς τὸν Ἐμμανουὴλ, οὗ τινος ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ βασιλεία ὑπῆρξε σειρὰ συμφορῶν. Ἡ πρωτεύουσά του ἐπολιορκήθη ὑπὸ Ἀμουράτου, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἐπικρατείας του, αἵτινες τότε περιωρίζοντο εἰς μικρὰν γωνίαν τῆς Θράκης, μεταξὺ Προποντίδος καὶ Εὐξείνου, πετήκοντά που μιλίων μῆκος ἔχουσαι καὶ τριάκοντα πλάτος. Πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης του ἐπεχείρησε νὰ περιηγηθῇ ξένας χώρας πεποιθὼς ὅτι ἡ θέα δυστυχοῦς ἡγεμόνος ἤθελε προκαλέσει τά τε δάκρυα καὶ τὴν ἐπικουρίαν καὶ αὐτῶν τῶν σκληροτέρων βαρβάρων. Ἐξ Ἰταλίας μετέβη εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας ἔνθα ὑπεδέξαντο αὐτὸν διὰ τῆς ἰδιαζούσης τῷ ἔθνει τούτῳ εὐπροσηγορίας. Δισχίλιοι τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν τῶν Παρισίων ἔνοπλοι καὶ ἔφιπποι ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησίν του, καὶ εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως Κάρολος ὁ ΣΤ' ἐγκαρδίας αὐτὸν περιπτυξάμενος προσηγόρευσεν ἀδελφόν. Κάρολος ὁ Στ' ἦν ἐνδεδυμένος λευκὴν ἐσθῆτα μεταξίνην, καὶ ἀνέβαινε λευκὸν ἵππον, γεγονὸς λίαν σημαντικὸν κατὰ τὰς Γαλλικὰς τελετάς, τοῦ λευκοῦ χρώματος θεωρουμένου ὡς ἐμβλήματος τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς. Κατέλυσεν ὁ Ἐμμανουὴλ εἰς τὸ Λοῦβρον, χοροὶ δὲ καὶ ἑορταὶ διὰ τῶν τέρψεων τοῦ κυνηγίου ποικιλλόμενοι διετάθησαν πρὸς διασκέδασίν του. Εὐχαριστήσας τὴν περιέργειάν του ἄνευ οὐδεμιᾶς ὅμως ἐλπίδος ἐπικουρίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὴν ἀπὸ Δόβερ πορείαν του ἐφιλοξενήθη εἰς Καντερβουρίαν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Αὐστίνου, καὶ εἰς Μαυρερείκην (Blach heath). Ἐρρῖκος ὁ Δ'. ἐχαιρέτισε τὸν Ἕλληνα ἥρωα, ὅστις ἐπί τινας ἡμέρας ἐτιμήθη καὶ ἐξενίσθη ἐν Λονδίνῳ ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ τῆς περιηγήσεώς του ἐπανέκαμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τῷ ἐπετράπη νὰ τελειώσῃ τὴν βασιλείαν του ἐν εὐδαιμονίᾳ καὶ εἰρήνῃ (1425). Παρακμαζούσης τῆς ἡλικίας του ἐποιήσατο συμμέτοχον τῆς βασιλείας του τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱὸν Ἰωάννην, δεύτερον τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἡ διαφθορὰ τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ δύο παπῶν διῃρημένης, καὶ τοῦ κλήρου αἱ διχόνοιαι τῇ παρέσχον εὐρὺ πεδίον, πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου του, καὶ τὴν εἰς Ἰταλίαν περιήγησιν ἐπεχείρησεν ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαλύσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα σχίσματα. Ἀλλ' ἤγγιζεν ἡ πτῶσις τῆς τε γενεᾶς του καὶ τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας. Κατὰ τὴν τελευτήν του (1448) πέντε ἦσαν οἱ ἡγεμόνες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου· ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τὸ μοναστικὸν τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάγγελμα εἶχον ἐλαττώσει αὐτοὺς εἰς τρεῖς, τὸν Κωνσταντῖνον, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ χηρεύσαντος θρόνου, τῶν φατριαστικῶν ἀντιστάσεων τῶν ἀδελφῶν του κατευνασθεισῶν τῇ μεσιτείᾳ τῆς αὐτοκρατορίσσης μητρός, τῆς Γερουσίας, τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ κλήρου, παραχωρησάντων αὐτοῖς τὴν κατοχὴν τοῦ Μωρέως.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ νέου αὐτοκράτορος ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας εἰς Γεωργίαν, ὅπως τῷ κομίσῃ ἡγεμονίδα ἣν εἶχεν ἐκλέξει βασιλικήν του σύζυγον. Ἡ ἐπακόλουθος φροντίς του ὑπῆρξε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, τὸ παράπαν ἀμελληθεισῶν ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας ἢ τῆς ἀπουσίας τοῦ προκατόχου του. Ἀλλὰ τὸ αὐτοκρατορικὸν δρᾶμα εἶχε φθάσει εἰς τὴν τελευταίαν του πρᾶξιν. Ὁ κίνδυνος ὁ ἐπὶ μακρὸν ἐπωάσας ἦν ἕτοιμος νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τοῦ κατεγνωσμένου τῶν Παλαιολόγων οἴκου μὲ ἀκάθεκτον ὁρμὴν καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν Καισάρων. Μωάμεθ ὁ Β' εἶχεν ὁρμώσει νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μεγάλαι ἦσαν αἱ ὑπ' αὐτοῦ γινόμεναι προπαρασκευαὶ καὶ τὰ πολεμικὰ ἐφόδια πρὸς ἅλωσιν ἢ ἐξολόθρευσιν αὐτῆς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναιρέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας μετὰ γραφικωτάτης καὶ ἐνεργητικωτάτης βραχύτητος ἐξιστορηθείσης ὑπὸ τοῦ Γίβωνος. Αἱ ἐργασίαι ἐξηκολούθουν μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀκμῆς καὶ ἐνεργείας, ἔτι τρομερώτεραι καθιστάμεναι ὑπὸ τῆς ἀφειδοῦς χρήσεως τῆς πυρικονίας καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, νέων σχεδὸν τότε στοιχείων τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπραξε πᾶν ὅ,τι χριστιανὸς ἡγεμὼν καὶ ἀνδρεῖος στρατιώτης ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Τὸ παράδειγμά του ἐνεψύχου τὴν ἀνδρείαν τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ἀνεζωογόνει τὰς καρδίας τῶν ἀπηλπισμένων πολιτῶν. Ἡ σκηνὴ κατὰ τὴν προτεραίαν τῆς ἐφόδου οὕτω πως περιγράφεται ὑπὸ αὐτόπτου μάρτυρος· « Ὁ αὐτοκράτωρ καί τινες » πιστοὶ αὐτοῦ σύντροφοι εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς » Ἁγίας Σοφίας μέλλοντα μετ' ὀλίγας ὥρας εἰς » τζαμίον νὰ μεταβληθῇ, καὶ εὐσεβῶς μετὰ δακρύ» ων καὶ προσευχῶν μετέλαβον τῶν θείων μυστηρί» ων. Ἀκολούθως ἀνεπαύθη ἐπί τινας στιγμὰς εἰς » τὰ ἀνάκτορα ἀντηχοῦντα ἐκ τῶν κραυγῶν καὶ » τῶν ὀδυρμῶν, ἠτήσατο συγγνώμην παρ' ὅλων οὓς » τυχὸν ἠδίκησε, καὶ ἱππεύσας ἐπορεύθη ἵνα ἐπισκε» φθῇ τὰς φρουρὰς καὶ κατασκοπεύσῃ τὰ κινήματα » τοῦ ἐχθροῦ. » Ἀλλ' ἡ φοβερὰ 29 Μαΐου εἶχε » φθάσει· ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς τε πόλεως καὶ τῆς » αὐτοκρατορίας εἶχε κρούσει. »

Μετὰ πολιορκίαν τριῶν καὶ πεντήκοντα ἡμερῶν ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς φησιν ὁ Γίβων « ἡ ἐν οὐ» δενὶ λόγῳ ποιησαμένη τὴν δύναμιν τοῦ Χοσρόου, » τοῦ Χαζάνου καὶ τῶν καλιφῶν, ἀνεπανορθώτως » καθυπετάχθη ὑπὸ τῶν ὅπλων Μωάμεθ τοῦ Β'. Οἱ » λατῖνοι μόνον τὸ κράτος της εἶχον ἀνατρέψει, » οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ κατακτηταὶ κατεπάτησαν καὶ » τὴν θρησκείαν της. »

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν εὐγενῶς ἐκτελέσει τὸ χρέος του. Ἐντὸς τοῦ σμήνους τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀναρριχομένων καὶ ἐπιδιωκόντων τοὺς διὰ τῶν ἀγυιῶν φεύγοντας Ἕλληνας, ἐκεῖνος ἔφθη ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῶν ἀνδρειοτέρων ἀξιωματικῶν του μαχόμενος ἄχρις οὗ τέλος ἔπεσεν. Ὁ μόνος φόβος του ἦτο μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων· καὶ ἵνα ἀπομακρύνῃ τὴν τύχην ταύτην ἔκρινε συνετὸν ν' ἀποβάλῃ τὴν πορφύραν. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ἄγνωστός τις χεὶρ προσέβαλεν αὐτόν, καὶ τὸ σῶμά του ἐτάφη ὑπὸ σωρὸν νεκρῶν. Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἃς ἠκούσθη προφέρων ἦσαν· « Δὲν εὐ-

ρίσκεται χριστιανικὴ χεὶρ νὰ μοῦ κόψῃ τὴν κεφαλήν ; »

Ὁ θάνατός του ἔδωκε πέρας εἰς τὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν εὐταξίαν, καὶ ἀφῆκε τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν σύλησιν τῶν νικηφόρων Τούρκων. Μετ' ἀληθείας ἐρρέθη ὅτι αἱ συμφοραὶ καὶ ἡ πτῶσις τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου εἰσὶν ἐνδοξώτεραι τῆς μακρᾶς εὐδαιμονίας τῶν Βυζαντινῶν Καισάρων.

Ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦσι λέγοντες ὅτι ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων αὐτοκρατόρων ἦν ὁ ἀγαθώτερος τῆς γενεᾶς του, καὶ ἐὰν οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες δὲν ἐγκατέλιπον αὐτόν, ἠδύνατο ν' ἀπωθήσῃ τὸ ῥεῦμα τῶν Τούρκων, εἰ καὶ οὐδέποτε ἤθελεν ἀποδώσει εἰς τὸ Κράτος τὴν προτέραν του δόξαν. Ἀλλ' ἀνδρείως ἀντέστη κατὰ τῆς θυέλλης, καὶ ἀπέθανεν ὡς προσῆκε τῷ διαδόχῳ μακρᾶς σειρᾶς βασιλέων.

Ἡ πτῶσις τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξε τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἐκπτώσεως καὶ διασπορᾶς ἁπάσης τῆς γενεᾶς του. Οἱ δύο ἐπιζήσαντες ἀδελφοί του, Δημήτριος καὶ Θωμᾶς, ἐβασίλευον, δεσπόται ὄντες τοῦ Μωρέως· ἀλλ' ἡ κατάλυσις τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε τὸ ζοφῶδες προοίμιον τῶν συμφορῶν των. Ὁ Δημήτριος ἔγινεν ὑποτελὴς τοῦ νέου Τούρκου αὐτοκράτορος Μωάμεθ, καὶ ἔλαβε πόλιν τινὰ τῆς Θρᾴκης μετά τινων παρακειμένων νήσων πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὀπαδῶν του· εἰς τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην τῆς ἐξευτελεστικῆς ὑποταγῆς διετέλεσεν ἄχρις οὗ ὁ θάνατος ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς δυσφήμου ἐκείνης δουλείας. Ὁ ἕτερος ἀδελφὸς Θωμᾶς ἐβιάσθη εἰς αὐθόρμητον ἐξορίαν ἕνεκεν εἰσβολῆς, εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. Ἔρυγεν εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Γίββων, « μετὰ γυμνῶν τινων ὀπαδῶν· τὸ ὄνομά του, τὰ παθήματά » του, καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀποστόλου Ἁγ. Ἀνδρέου » ἦσαν ἄξια τῆς φιλοξενίας τοῦ Οὐατικανοῦ, καὶ » ἡ δυστυχία του παρετάθη διὰ συντάξεως 6000 » δουκάτων ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τῶν Καρδιναλίων χορηγηθείσης. » Ἀφῆκε δὲ δύο υἱοὺς (πρέπει νὰ εἴχε καὶ τρίτον ὡς θέλει φανῆ ἐν τοῖς ἑφεξῆς) Ἀνδρέαν καὶ Ἐμμανουὴλ, οἵτινες ἀνετράφησαν ἐν Ἰταλίᾳ. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐξευτελίσθη ἕνεκα τοῦ διεφθαρμένου βίου του, καὶ τοῦ γάμου ὃν συνῆψε, καὶ ἀπέθανε κληρονόμος κενοῦ τίτλου. Ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ ἐπειράθη νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ αὖθις τὴν πατρίδα του· καὶ διατρίψας τὸ λοιπὸν τοῦ βίου του ἀσφαλῶς καὶ ἡσύχως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐτελεύτησεν, « ἐντὶ » μου πλήθους χριστιανῶν τε καὶ Μουσουλμάνων » συνοδευσάντων αὐτὸν ἕως τὸ μνῆμα. »

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου ἤδη αἰῶνος, ὀλίγα γινώσκονται περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς γενεᾶς τῶν Παλαιολόγων. Ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζεν εἰς τὴν βασιλίδα τοῦ Κωνσταντίνου πόλιν, καὶ καθ' ἃ ἀρχαῖος βυζαντινὸς χρονογράφος παρατηρεῖ, ὁ τελευταῖος κληρονόμος τοῦ τελευταίου σπινθῆρος τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐφαίνετο ἐκλελοιπώς. Ἡ ἱστορία τοὺς εἶχεν ἤδη λησμονήσει, καὶ ὁ ἄστατος ῥοῦς τῶν ἀνθρωπίνων περιπετειῶν παρήρχετο ἀγνοῶν τὴν ὕπαρξίν των. Ἡ Ἰταλία ὑπετίθετο τὸ ἄσυλον τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐξορίστων, καὶ ἐκεῖ ἠδύναντο νὰ βλαστήσωσιν ἐν τῇ λήθῃ ἢ νὰ κατέλθωσιν εἰς ἀτιμήτους τάφους, ἂν ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ δὲν ἀπεκάλυπτεν ὅτι ἀπόγονός τις τῶν Καισάρων εἶχεν εὑρεῖ καταφύγιον καὶ ταφὴν εἰς ἄσημον παροικίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἐν τῇ μικρᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς Λανδούλφης (Landolph) εἰς Κορνουάλλην (Cornwall), ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐπὶ μικρᾶς μεταλλικῆς δέλτου, προσηλωμένης εἰς τὸν τοῖχον αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ταυτότητος καὶ τῆς βασιλικῆς γενεαλογίας τοῦ ἀτόμου, οὗ τινος τὴν μνήμην ὑπενθυμίζει. Κατὰ τὴν πρωτότυπον αὐτῆς ὀρθογραφίαν οὕτω πως εἶναι συντεταγμένη· « Here lyesh she body of Theodoro Paleologus of » Pesaro in Italye, descended from the Imperiall » lyne of ye last Christian Emperors of Greece, » being the sonne of Prosper, the sonne of Theo- » doro, the sonne of John, the sonne of Thomas, » second brother to Constantine Paleologus, the » eighth of that name, et last of ye lyne yt raygned » in Constantinople untill subdued by the Turkes; » who married with Mary ye doughter of William » Balls of Hadlye in Souffolke Gent. and had issu » five children, Theodoro, John, Ferdinando, Ma- » ria et Dorothy, et departed this life at Clyfton » ye 21st of January 1636 » — (α) ἤτοι·

« Ἐνθάδε κεῖται τὸ σῶμα Θεοδώρου τοῦ Παλαιολόγου, ἐκ Πισαύρου Ἰταλίας, τοῦ ὁρμωμένου κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γένους τῶν τελευταίων χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκρατόρων· ἦν γὰρ υἱὸς Καμίλλου υἱοῦ Προσπέρου, υἱοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ Ἰωάννου, υἱοῦ Θωμᾶ, ἀδελφοῦ δευτέρου Κωνσταντίνου ὀγδόου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ καὶ τελευταίου τῆς ἡγεμονευσάσης ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως βασιλικῆς γενεᾶς, ὃς νυμφευθεὶς Μαρίαν θυγατέρα τοῦ Κ. Οὐϊλιέλμου Μπόλλς, ἐκ Χαδράχης ἐν Σορφόλκῃ ἔσχε πέντε υἱούς, Θεόδωρον, Ἰωάννην, Φερδινάνδον, Μαρίαν, Δωροθέαν· ἀπεδήμησε δ' εἰς Κύριον ἐν Κλυρτώνῃ τῇ κά Ἰαννουαρίου 1636. »

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Θεόδωρος, ὅστις ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέθανεν εἰς Κορνουάλλην, ἦν ὁ τέταρτος κατ' εὐθεῖαν καταγόμενος ἀπὸ τὸν Θωμᾶν, νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, καὶ φυγόντα μετά τινων γυμνῶν ὀπαδῶν εἰς Ἰταλίαν ἔνθα τὰ τέκνα του ἀνετράφησαν (β). Ἡ ἀλήθεια τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ διαλαμβανομένων ἐνισχύεται ὑπὸ περιστάσεως τυχούσης πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα. Τοῦ θόλου ἐν ᾧ ὁ Παλαιολόγος ἦν ἐνταφιασμένος ἀνεῳχθέντος κατὰ τύχην, ἐβουλήθησαν περιεργείας χάριν ν' ἀνοίξωσι τὴν λάρνακα. Ἦτο δὲ αὕτη ἐκ ξύλου δρυὸς κατεσκευασμένη, καὶ διετηρεῖτο ἀνέπαφος, τὸ δὲ σῶμα ἀρκούντως σῶον ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀνάστημα τοῦ νεκροῦ ὑπερέβαινε τὸ σύνηθες. Ἡ κεφαλὴ ἦν ἐπιμήκους ὠοειδοῦς σχήματος, καὶ ἡ ῥὶς ἐφαίνετο οὖσα γριπή· μακρὸν καὶ λευκὸν γένειον κατέβαινε μέχρι τοῦ στήθους, ἕτερον σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς του καταγωγῆς. Ὀλίγα περὶ τῆς οἰκογενείας του γινώσκονται. Θεόδωρος ὁ πρεσβύτερος ἦτο ναύτης, καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ πλοίου *Κάρολος ὁ Β'*, ὡς ἀποδείκνυσιν ἡ διαθήκη του χρονολογημένη τὸ 1693. Φαίνεται ὡσαύτως ὅτι ἐκέκτητο γαίας τινας, καὶ ὅτι ἀφῆκε χήραν ὀνόματι Μάρθαν, ἀλλ' ὄχι τέκνα. Ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ Δωροθέα, ὑπανδρεύθη εἰς Λανδούλφην μετὰ Οὐϊλλιάμου Ἀρσόνδελ ἐν ἔτει 1636, καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1684 (α). Ἡ Μαρία ἀπέθανεν ἄγαμος, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν τῷ 1674. Περὶ τῶν ἄλλων δύο υἱῶν Ἰωάννου καὶ Φερδινάνδου, οὐδὲν μνημόσυνον φαίνεται διασωθὲν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ (Ἀγγλίᾳ)· καὶ ἐκρίθη πιθανώτατον ὅτι ἡ ἐν Λανδούλφῃ ἐκκλησία περιεῖχε τὰ λείψανα τῶν δύο τελευταίων ἐπιζησάντων τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας, τῶν ἔκπαλαι περιφήμων μοναρχῶν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ χρόνος ὅμως, ὁ μέγας ἀποκαλυπτὴς τῶν ἀποκρύφων, ἔφερεν εἰς φῶς γεγονότα ἀποδείξαντα ὅτι εἷς τῶν υἱῶν τοῦ ἐκ Πισαύρου τῆς Ἰταλίας Θεοδώρου, εἶχεν ἀποδημήσει εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας, ἔνθα ἔζησεν ἐπί τινα ἔτη καὶ ἀπέθανε τῷ 1678. Ὁ ἱστορικὸς Ὀλδμιξων (β) ἀναφέρει ὡς παράδοσιν, ὅτι ἀπόγονός τις τῆς πρώην αὐτοκρατορικῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διέτριψεν εἰς Βαρβάδαν (Barbadoes), ἀλλ' ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ γεγονότος χωρὶς νὰ δικαιολογῇ τὴν ἀμφιβολίαν του. Ἡ παράδοσις ὅμως αὕτη ὄντως ἐκυκλοφόρει, καὶ ὁ Σὲρ Ῥοβέρτος Σχόμβουργ ἐν τῇ τῆς Βαρβάδας ἱστορίᾳ του, διηγεῖται τὴν περίπτωσιν ἥτις ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ σώματος Φερδινάνδου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἄλλων λειψάνων προσματουρούντων τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων σχέσιν του. Διαρκούσης τῆς τρομερᾶς λαίλαπος τοῦ 1831, τῆς σχεδὸν ἅπασαν τὴν νῆσον ἐξολοθρευσάσης, μεταξὺ τῶν ἄλλων δημοσίων οἰκοδομῶν ἃς κατέστρεψεν ἡ θύελλα, ἦν καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κειμένη εἰς ῥωμαντικὴν τοποθεσίαν παρὰ τῷ Σκοπέλῳ εἰς ὕψος 324 ποδῶν. Ἀρθέντων τῶν ἐρειπίων « ἀ- » νευρέθη (κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σὲρ Ῥοβέρ- » του) ἡ λάρναξ *Φερδινάνδου τοῦ Παλαιολόγου* ὑ- » ποκάτω τῆς ὀργανοθήκης ἐν τῷ θόλῳ τοῦ Ἱππό- » του Πέτρου Καλλοτίνου. » Ἡ θέσις τῆς λάρνακος, κειμένης εἰς διεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς τῶν ἄλλων ἐν τῷ αὐτῷ θόλῳ κατατεθειμένων, ἔσυρεν ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχήν· ἡ κεφαλὴ ἔκειτο πρὸς δυσμάς, οἱ δὲ πόδες πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθος. Αἱ ῥῆμαι αὗται εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐφημερίου, καὶ ἵνα βεβαιωθῇ πόσον ἡ παράδοσις εἴχετο ἀληθείας ἀπεφάσισε νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὑποτιθεμένην τοῦ Παλαιολόγου λάρνακα· ἤνοιξαν ἑπομένως αὐτὴν κατὰ τὴν τρίτην Μαΐου 1844, ἐνώπιον τῶν Κ. Κ. R. Reici τοῦ νεωτέρου, I. G. Young, καὶ J. Hirkson. Ἡ λάρναξ ἦτο μολυβδίνη, καὶ περιεῖχε σκελετὸν ἀσυνήθους μεγέθους κεχωσμένον ἐν τῇ ἀσβέστῳ, ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Παλαιολόγου καταγωγῆς, ἐπικρατούντος ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἔθους νὰ καλύπτωσι τὸ σῶμα δι' ἀσβέστου. Ἡ λάρναξ ἐπιμελῶς ἐναπετέθη ἐν τῷ θόλῳ τῷ κατεχομένῳ ὑπὸ Josiah Hunt Esqr.

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀνακαλύψει καὶ ἀνακρίσει αἱ συγκυρίαι εἰσὶ τόσῳ πολυάριθμοι καὶ ἀξιοσημείωτοι, ὥστε δὲν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Φερδινάνδος Παλαιολόγος ὁ ἐνταφιασμένος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἦτο τὸ αὐτὸ ἄτομον οὗ τινος μνείαν ποιεῖται ἡ λανδούλφειος ἐπιγραφὴ ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου. Τὸ μέγεθος τοῦ σκελετοῦ, ἡ δι' ἀσβέστου ἐπικάλυψις, ἡ διεύθυνσις τοῦ σώματος, ἐνισχύουσι τὴν περὶ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἰδέαν. Τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς Μαρίας Βώλς παρέχει ἕτερον τεκμήριον, καθότι μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων ἰδιοκτητῶν πολλοὶ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπαντῶνται· καὶ τρία κτήματα ὁ Ὀλδμιξεν ἀναφέρει ἐν τῷ καταλόγῳ του ὡς ἀνήκοντα τῇ οἰκογενείᾳ Βώλς. Ὑπετέθη λοιπόν, καὶ εὐλόγως, ὅτι συγγένειά τις πιθανῶς ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς μητρὸς τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῶν Βώλς τῶν ἐν Βαρβάδᾳ, ἥτις, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τοσαῦται οἰκογένειαι μετῴκουν ἐξ Ἀγγλίας κυρίως ἐκ Κέντ καὶ τῶν μεσημβρινῶν καὶ δυτικῶν κομητειῶν, προέτρεψε τὸν νέον Παλαιολόγον νὰ ζητήσῃ τύχην εἰς τὸν Νέον κόσμον μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1636 θάνατον τοῦ πατρός του.

Περὶ τῆς τριακονταετοῦς ἐν τῇ νήσῳ διατριβῆς τοῦ Φερδινάνδου πολλαὶ ἀποδείξεις ὑπάρχουσιν εἰς διάφορα ἔγγραφα. Ὁ αἰδεσιμώτατος J. H. Gittens, ἐφημέριος τῆς ἐνορίας, ἔδειξε τῷ Σὲρ Ῥοβέρτῳ Σχόμβουργ, ἀρχαῖόν τι βιβλίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐν ᾧ ἀπαντῶνται διάφοροι καταχωρίσεις τοῦ ὀνόματος Φερδινάνδου τοῦ Παλαιολόγου ἀπὸ τοῦ 1649 ἔτους ἄχρι τοῦ 1669, ὡς ἱεροφύλακος, νεωκόρου, ἐπιτρόπου, ἐπιστάτου τῶν δημοσίων ὁδῶν, βοηθοῦ τοῦ νεωκόρου, τοποτηρητοῦ, κτλ. Ἡ τελευταία καταχώρισις εἶναι ἡ τῆς ταφῆς του, « 3. Ὀκτωβρίου, 1678. » Τὸ ὄνομά του φαίνεται ὡσαύτως ἐν τινι νομικῷ ἐγγράφῳ, ἀφορῶντι τὴν πώλησιν γαιῶν τινων, γενομένην ἐν ἔτει 1658. Ἀλλ' ἡ σημαντικωτέρα μαρτυρία περὶ τῆς ταυτότητός του μετὰ τῆς ἐν Κορνουάλλῃ οἰκογενείας εἶναι ἡ διαθήκη του, ἐν ᾗ ἀπαντῶνται τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν του Μαρίας καὶ Δωροθέας. Κατεχωρίσθη ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ, τὴν 20 Μαρτίου 1678, καὶ ἐξηλέγχθη ἐνώπιον τοῦ Κυβερνήτου Συνταγματάρχου Χριστοφόρου Κοδριγκτῶνος. Ἡ χήρα ὑπῆρξεν

(α) Ὑπάρχει μικρὸν παρόραμα εἰς τὴν χρονίαν τῆς ἐπιγραφῆς, καθότι ἡ ἐν ταῖς καταστίχοις τῆς ἐκκλησίας καταχώρισις τῆς ταφῆς του σημειοῦται τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1636.

(β) Δύο μόνον υἱῶν τοῦ Θωμᾶ μνείαν ποιεῖται ὁ Γίββων Ἀνδρέου καὶ Ἐμμανουὴλ· ἀλλ' ἡ μαρτυρία τῆς Ἀρσδελφείου βίβλου δείκνυσιν ὅτι πρέπει νὰ ἔσχε καὶ τρίτον τινὰ Ἰωάννην.

(α) Τὸ ὄνομάτης εἶναι καταχωρισμένον εἰς τὸν κατάλογον οὕτω· Dorothea Paleologus de stirpe Imperator. Ἴδε καὶ Πανδ. φυλ. 2. σελ. 43.

(β) British Empire in America. Vol 3. P. III.

ἡ μόνη ἐπιζήσασα καὶ κληρονόμος τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Θεοδώρου, ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀποθανόντος· ὥστε ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων ἀναπαύεται ἐν τῇ ἑνοριακῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῇ νήσῳ Βαρβάδᾳ, καὶ τὸ κτῆμα τὸ πρώην ἀνῆκον εἰς τὸν ἀπόγονον τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ἀπαρτίζει νῦν μέρος τῆς Κλιφτονείου Στοᾶς (Clifton Hall) καὶ τοῦ Ἀσφορδείου Ἀγροῦ (Ashford Ground). Συμπαραβάλλοντες τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ σκεπτόμενοι πόσον ἐντελῶς ἡ διαθήκη τοῦ Φερδινάνδου ἐνισχύει τὴν Λανδούλφειον ἐπιγραφήν, περὶ ἧς πιθανῶς ἐκεῖνος οὐδὲν ἐγίνωσκεν, ὑποθέτομεν τὸ γενεαλογικὸν πρόβλημα εὑρυῶς λελυμένον, καὶ τὸν τελευταῖον ἀπόγονον τῶν Ῥωμαίων Καισάρων ἐξιχνιασθέντα ἄχρι τοῦ τελευταίου του ἀναπαυτηρίου πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Περιέργου ἀνεκδότου ποιεῖται μνείαν ὁ Σὲρ Ρ. Σχόμβουργ, ἀφορῶντος τὴν ἀνακαίνισιν τῆς παραδόσεως, θεωρούσης ἕνα τῶν Παλαιολόγων εἰς Βαρβάδαν διατελοῦντα. Λέγει δέ, *χωρὶς ὅμως νὰ ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀληθείας*, ὅτι διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου ὑπὲρ ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐν Βαρβάδᾳ Ἀρχὴ ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν, πυνθανομένης ἐὰν ἄρρην κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων ὑπῆρχεν εἰσέτι εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἐξαιτουμένης ἵνα, ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, τῷ δοθῶσι τὰ μέσα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ χρείας καλούσης, ἡ κυβέρνησις ἤθελε πληρώσει ὅλα τοῦ ταξειδίου τὰ ἔξοδα. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὁ λόγος οὗτος δὲν διεδόθη ἐν Εὐρώπῃ (α), καὶ ἡμεῖς (ἐν Ἀγγλίᾳ) οὐδέποτε ὠνειρεύθημεν ὅτι ἐν τοῖς διὰ τὸν θρόνον ἀνταγωνισταῖς τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου ὑπῆρχε καὶ γνήσιος γόνος τῶν ἀρχαίων αὐτοκρατορικῶν δεσποτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ διηγήσει ἐκτεθειμένων γεγονότων, δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν σημαντικάς τινας σκέψεις καὶ διασκεδαστικὰς μελέτας. Ἡ τύχη τῶν Παλαιολόγων, τὴν μὲν μίαν ἡμέραν ἐπὶ θρόνου καθημένων, τὴν δὲ ἐν τῇ εἱρκτῇ μεταβαινόντων, ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ἀξίας εἰς ἀθλίαν ἐξορίαν, ὑπῆρξεν ἴσως ὁ πικρὸς κλῆρος καὶ ἄλλων αὐτοκρατορικῶν οἰκογενειῶν. Ἐὰν εὑρίσκωμεν τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων εἰς τὸ ταπεινὸν ἐπάγγελμα ναυτῶν, νεωκόρων, ἱεροφυλάκων καὶ ἐπιστατῶν τῶν ὁδῶν, δὲν εἶναι διόλου παράδοξον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὰς ἁγιαίας μας ἔχομεν ἴσως βασιλικοὺς ἀχθοφόρους καὶ κοπρολόγους, τοῦ σκήπτρου εἰς σάρωθρον ἐκτραπέντος καὶ τῆς μονοτρόχου κατασχούσης τὸν τόπον τῆς ἁρμαμάξης. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Νεμβρὼδ πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη καὶ νὰ διατηρῇ τὰς προγονικὰς αὐτῆς κλίσεις ἐν τῷ ἐπαγγέλματι κυνηγῶν, ἢ ἐν τῷ ἔτι ταπεινοτέρῳ βαθμῷ ἱπποκόμων. Τίς οἶδεν ἐὰν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σολομῶντος ὦσι μεταπράται παλαιῶν ἐνδυμάτων, ἢ ἐὰν οἱ κληρονόμοι τῆς τῶν Ναβουχοδονοσόρων δυναστείας ὑπάρχωσί που εἰσέτι μεταξὺ βοσκῶν ἢ κτηνεμπόρων, γαλακτοπωλῶν ἢ γραμματέων γεωργικῶν ἑταιρειῶν. Ἡ γενεὰ τοῦ Ταμερλάνου πιθανῶς ἀπέλκιζεν εἰς τυμβωρύχον, καὶ ἡ Φριδερίκου τοῦ Ἐρυθρογένους εἰς κρυρέα. Ἡ ἰδανικὴ μετανάστευσις τοῦ Πυθαγόρου δὲν ἦτο μᾶλλον ἀπίθανος ἢ θαυμασιωτέρα τῶν παραδόξων μεταμορφώσεων, δι' ὧν κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων εἶναι ἐνίοτε πεπρωμένον νὰ διαβῶσιν οἱ ζῶντες ἀντιπρόσωποι αὐτοκρατόρων τε καὶ βασιλέων.

Γ. ΔΑΝΟΣ ΠΕΚΟΣ.

(α) Αὐτὸ δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Σ. Π.

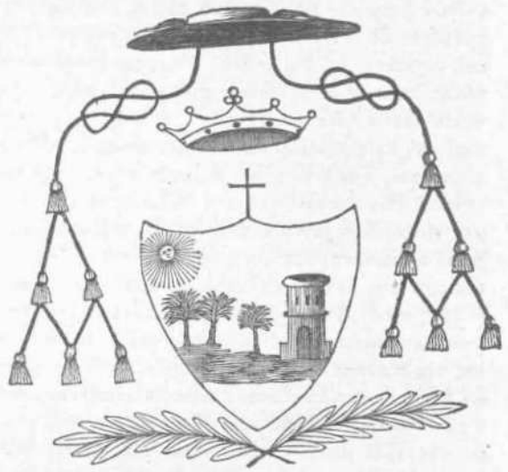

Οἰκόσημον Μαρινέλλη.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΣΗΜΩΝ.

—ooo—

Τὸ παρατιθέμενον οἰκόσημον ἀνήκει τῇ ἐξ Ἰταλίας καταγομένῃ οἰκογενείᾳ Μαρινέλλη (Marinelli)· φέρει δὲ ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ σταυρόν, καὶ ἄνωθεν τοῦ στέμματος πῖλον ἱερατικὸν μὲ ἓξ ἑκατέρωθεν θυσάνους, δηλοῦντας τὸν ἀτομικὸν βαθμὸν τοῦ πρώην ἐπισκόπου τῆς ἐν Θήρᾳ Δυτικῆς ἐκκλησίας.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

—ooo—

Ὁ Κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὀθωνος καὶ συνεργάτης ἡμῶν, ἤρξατο τῶν χειμερινῶν αὐτοῦ παραδόσεων διὰ τοῦ ἀκολούθου εἰσαγωγικοῦ λόγου.

Κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος θέλομεν συμμελετήσει τὴν *ἱστορίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, ἤτοι τὴν συνήθως λεγομένην Βυζαντινὴν ἱστορίαν.

Καὶ ἐπιστημονικοὺς καὶ ἐθνικοὺς λόγους, δι' οὓς ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιάζουσαν προσοχὴν εἰς τοῦτο μάλιστα τὸ μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔλαβον πολλάκις ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω· ἀλλὰ δὲν νομίζω περιττὸν νὰ ἐπληρῶ καὶ αὖθις ἐπὶ μικρὸν τῆς ὑποθέσεως ταύτης κατὰ τὴν παροῦσαν εἰσαγωγικὴν ἀκρόασιν, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ νεώτατόν τι σύγγραμμα, ἐν Εὐρώπῃ ἐκδοθὲν, περὶ μιᾶς τῶν κυριωτέρων ἐποχῶν τῆς περιόδου ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, παρέχει ἡμῖν τὴν θλιβερὰν ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ περὶ αὐτῆς προλήψεις τοῦ δυτικοῦ κόσμου οὐ μόνον δὲν ἠλαττώθησαν, ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου πολλαπλασιάζονται μᾶλλον καὶ ἐπιτείνονται.

Τὸ σύγγραμμα, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν Γαλλίᾳ, ὑπὸ τοῦ Κ. Πεϋρὲ, ἐπιγράφεται δὲ *ἱστορία τῆς πρώτης σταυροφορίας* (α), καὶ σύγκειται ἐκ δύο τόμων. Ἕκαστος ἐννοεῖ μετὰ πόσης περιεργείας ἐλάβομεν ἀνὰ χεῖρας τὸ βιβλίον τοῦτο· μετὰ τοσαῦτα μεγάλα καὶ ὀνομαστὰ ἔργα περὶ τοῦ κρισίμου ἐκείνου τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου γεγονότος, κρισίμου ἰδίως διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους περίεργον ἦτο βεβαίως νὰ ἐξετάσωμεν τί ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον περὶ αὐτοῦ ἐξέθηκεν ὁ νεώτατος ἱστοριογράφος, καὶ πῶς ἰδίως παρέστησε τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων σχέσεις. Ὁ συγγραφεὺς ἐπαγγέλλεται πρὸ πάντων ὅτι ἱστόρησε λεπτομερέστερον τὰ πράγματα, διότι περὶ μόνης τῆς πρώτης σταυροφορίας ἔγραψε δύο τόμους, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει πεντακοσίας σελίδας, ἐνῷ ὁ μὲν Γάλλος Michaud περὶ ὅλων τῶν σταυροφοριῶν τέσσαρας μόνον συνέταξεν, ὁ δὲ Γερμανὸς Wilken, ὁ ἔτι πολυτιμοτέραν ἱστορίαν τῶν σταυροφοριῶν συγγράψας, τριακοσίας μόλις σελίδας τοῦ πρώτου τόμου ἀφιεροῖ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ὁ συγγραφεὺς εἶχε πρὸς τούτοις νὰ φωτισθῇ ἀπὸ οὐκ ὀλίγων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς προκατόχους αὐτοῦ, καθὸ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθέντα. Καὶ μέχρι τίνος μὲν ὠφεληθῇ ἀπὸ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, τῆς τε πλειοτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τῆς εὑρέσεως πηγῶν νεωτέρων, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν· περὶ δὲ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρέστησε τὸ τῶν Ἑλλήνων πολίτευμα κατά τε τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης σταυροφορίας καὶ καθ' ὅλας τὰς περιπετείας αὐτῆς, εἰς ὃ ἰδίως ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν, ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ οὐ μόνον ἐπανελήφθησαν ἅπασαι αἱ θρυλλούμεναι περὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς τῶν χρόνων ἐκείνων συκοφαντίαι, οὐ μόνον ἀπεσιωπήθησαν τὰ πλεῖστα τῶν γεγονότων, ἅτινα φυσικὸν ἦτο νὰ ἐμποιήσωσι τὴν εὐλογωτέραν δυσπιστίαν εἰς τὸν μονάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ περιστάσεις ἐξετέθησαν πολὺ δυσμενέστερον ἢ ἐν πάσαις ταῖς προηγουμέναις συγγραφαῖς. Δὲν πρόκειται, ἐννοεῖται, οὐδὲ κατὰ τοῦτο ἐνταῦθα νὰ δώσωμεν ὁλοσχερῆ τοῦ βιβλίου ἀνάλυσιν· ἀλλὰ ἐν ἀντὶ πολλῶν λαμβάνομεν γεγονὸς ἐπιτήδειον, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, νὰ καταδείξῃ τὸ ὅλον τῆς συγγραφῆς πνεῦμα.

Ἅπαντες οἱ δυτικοὶ ἱστοριογράφοι ἠξίωσαν, ὡς γνωστὸν, ὅτι τὰς σταυροφορίας προεκάλεσαν αἱ τῶν Ἑλλήνων πρεσβεῖαι καὶ ἱκεσίαι· ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς, λέγουσιν, ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔπεμψε πρὸς τὸν Πάπαν πρέσβεις, ἐπιτετραμμένους νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τῶν Λατίνων, καὶ μικρὸν πρὸ τῆς πρεσβείας ταύτης εἶχε ἀποστείλει πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως αἰτήσεις, δι' ὧν ἐκτραγῳδήσας τὰς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατακτήσεις τῶν Τούρκων, προέτρεπε τοὺς ἱππότας καὶ τοὺς βαρώνους νὰ δράμωσιν εἰς ὑπεράσπισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πολλὰ καὶ θαυμάσια εἰς ἀμοιβὴν αὐτοῖς ὑποσχόμενος. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον. Καὶ μὲν, καὶ ἂν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐζήτησε τῷ ὄντι τὴν ἐπικουρίαν τῶν Λατίνων, πάλιν δὲν ἤθελον εἶναι δεδικαιολογημέναι πολλαὶ κατὰ τοῦ βασιλέως κατηγορίαι ἕνεκα τῆς δυσπιστίας ἣν ἐπεδείξατο πρὸς τοὺς σταυροφορικοὺς στρατοὺς, ἰδίως δ' ἕνεκα τῆς ὑποχρεώσεως ἣν ἐπέβαλεν αὐτοῖς, νὰ ὀμόσωσι πιστὴν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ὑποσχεθῶσιν ὅτι δὲν θέλουσι σφετερισθῇ τὰς πόλεις καὶ χώρας ὅσας θέλουσι κατακτήσει ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ, λαβόντες ἀμοιβὴν ἀποχρῶσαν τῶν ἀγώνων αὐτῶν καὶ ἀναλωμάτων θέλουσιν ἀποδώσει τῷ βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων τὰς κτήσεις ἐκείνας. Διότι ὁ ζητῶν ἐπικουρίαν τινὰ δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ὀφείλει καὶ νὰ ἀνέχηται φοβερωτάτας ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐπικούρων δηώσεις, οἵας διέπραξαν οἱ σταυροφόροι καὶ πρὶν εἰσέτι φθάσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἕπεται ὅτι, θεωρῶν τοὺς ἐπικούρους ἀναφανδὸν ἐπιβουλευομένους αὐτὴν τοῦ Κράτους τὴν ὕπαρξιν, ὀφείλει ἀπρακτῶν ν' ἀπεκδέχηται τὴν ἰδίαν καταστροφήν· δὲν ἕπεται πρὸ πάντων ὅτι ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ ἅπαντα τοῦ ἰδίου κράτους τὰ συμφέροντα ὑπὲρ τῶν ἐπικούρων, ἐνῷ μάλιστα οὐδὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ κατορθώσωσιν ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ καὶ συμπράξεως. Ἀλλ' ὅμως ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀλεξίου ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται πολὺ εὐκολώτερον, μᾶλλον δὲ ὅτι αὐτοδικαίως, οὕτως εἰπεῖν, ἀκυροῦνται πᾶσαι αἱ περὶ τῆς ὀλίγης αὐτοῦ προθυμίας κατηγορίαι, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι οἱ σταυροφορικοὶ στρατοὶ ἄκλητοι, οἴκοθεν, αὐτογνωμόνως, ἐνέβαλον εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἐπαγγελλόμενοι μὲν τὴν λύτρωσιν τῶν ἁγίων τόπων, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἰς πολλὰς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος παρεκτρεπόμενοι δηώσεις καὶ ἐπιβουλάς. Ἵστε πλείστου λόγου ἄξιον εἶναι νὰ ἐξακριβωθῇ ἐὰν ἀληθεύωσι τῷ ὄντι αἱ πολυθρύλληται ἐκεῖναι περὶ ἐπικουρίας ἱκεσίαι καὶ δεήσεις.

Ὅτε πρό τινων ἐνιαυτῶν ἔγραψα μικρόν τι δοκίμιον περὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας (α), ἐτόλμησα

(α) Histoire de la première croisade, par I. E. A. Peyré, ancien magistrat. Avec plans et cartes itinéraires· 1859.

(α) Ἴδε Πανδ. φυλλάδ. 89 καὶ 90-σελ. 424 καὶ 488.

νὰ ἐκφέρω τὴν γνώμην ὅτι θεωρῶ ὅλως ἀνυπόστατον τὴν ὕπαρξιν τῶν διαβοήτων τούτων ἱκεσιῶν καὶ ἐπιστολῶν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους, οὓς θέλω ἁπλῶς συγκεφαλαιώσει ἐνταῦθα. Ἐν πρώτοις οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι οὐ μόνον ἐπιστολὰς ἱκετηρίους καὶ πρεσβείας παντάπασι δὲν ἀναφέρουσιν, οὐ μόνον παριστῶσι τὴν σταυροφορίαν ὡς γενομένην ἐπὶ τῷ αὐθορμήτῳ κηρύγματι τοῦ ἐρημίτου Πέτρου, ἀλλὰ καὶ ὡς ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὀλεθρίαν θεωροῦσι τὴν τῶν Φραγκικῶν στρατευμάτων ἐπέλευσιν. Πρὸς τούτοις ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅστις πρὸ δεκαετίας μόλις εἶδεν ἕνα τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Δύσεως, τὸν Ῥοβέρτον Γισκάρδον, ἐπελθόντα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βοημούνδου ἐπὶ τὴν κατάκτησιν ἅπαντος σχεδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέρους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καὶ μετὰ πολυετεῖς ἐργώδεις ἀγῶνας μόλις εἶχε κατορθώσει ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ φοβεροῦ τούτου κινδύνου, δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἔμελλε νὰ διανοίξῃ ἰδίαις χερσὶ δι' ἱκεσιῶν καὶ πρεσβειῶν τὰς πύλας τοῦ κράτους αὐθις εἰς τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἀτίθασσα στίφη καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους ἐπιβούλους ἡγεμόνας· καὶ τοῦτο τόσῳ ὀλιγώτερον πιθανὸν, ὅσῳ ὁ ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κίνδυνος ἦτο μὲν μέγας, οὐχὶ ὅμως οἷος κατ' ἄλλας τινὰς προηγουμένας ἐποχὰς, οἷος λ. χ. περὶ τὰ τέλη τῆς ζ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡ ἑκαντονταετηρίδος. Τότε οἱ Μωαμεθανοὶ, ὁμοφρονοῦντες καὶ ὑπὸ ἕνα τεταγμένοι ἡγεμόνα, ἐπανειλημμένως ἐπολιόρκησαν αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ τότε ὅμως τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, καί τοι ἀνασειόμενον ὑπὸ φοβερᾶς ἐθνολογικῆς καὶ θρησκευτικῆς κρίσεως, κατώρθωσεν οὐδὲν ἧττον ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας ν' ἀπαλλαγῇ οἴκοθεν τῶν πολεμίων. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς ιά. ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ὁ Ἀλέξιος λέγεται ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ καὶ ταπεινῶς ἐπικαλεσάμενος τὴν ξενικὴν ἐπικουρίαν, ὁ μὲν Μωαμεθανισμὸς ἦτο διῃρημένος καὶ ὑποδιῃρημένος εἰς πολλὰς ἡγεμονίας διχονοούσας πρὸς ἀλλήλας θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου ἐκάθητο ἀνὴρ ὅστις οὐ μόνον συνεπύκνωσεν ἁπάσας τοῦ ἔθνους τὰς δυνάμεις εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιτηδειότατος ἀνεδείχθη νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς ἐπ' ἀγαθῷ, διότι εἶχεν ἤδη παγιώσει τὸ κατὰ τὴν Εὐρώπην κράτος ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Εὐξείνου, εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς Νορμαννοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια, εἶχεν ἀποκρούσει τοὺς Πατσινακίτας καὶ τοὺς Κομάνους, εἶχε καταβάλει τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις, εἶχε καταστρέψει τὸν μέγαν πειρατὴν Ζαχᾶν, καὶ εἶχε περιστείλει ὁπωσοῦν αὐτοὺς τοὺς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Τούρκους, ἀφοῦ δ' ἀπηλλάγη τῶν ἄλλων περισπασμῶν, ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο ὁμολογουμένως νὰ καταφέρῃ καὶ οἴκοθεν πληγὴν ἔτι καιριωτέραν κατὰ τῶν πρὸς Ἀνατολὰς πολεμίων, οἵτινες ἄλλως τε δὲν ἦσαν, ὡς προείπομεν, εἴπερ ποτὲ ἰσχυρότεροι, ἀλλὰ μᾶλλον ὁπωσοῦν ἀσθενεῖς. Ὅθεν, ἐπαναλαμβάνομεν, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν τηλικοῦτος φόβος, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν βασιλέα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπικουρίαν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους, καὶ ἐξ ὅλης τῆς πατρίου ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς οἰκείας πείρας ἦν προσφάτως εἶχε λάβει, συνείθισε νὰ θεωρῇ ὡς ἐπικινδυνοτέρους καὶ αὐτῶν τῶν ἐξ ἀνατολῆς πολεμίων. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ἡ ἐπιστολὴ ἣν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β' λέγεται γράψας πρὸς Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ 1097, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν περὶ σταυροφορίας ἀπόφασιν καὶ τὴν τῶν πρώτων σταυροφόρων ἀναχώρησιν, καθίστησιν ἀναμφίβολον ὅτι οὐδεμία προηγήθη τοῦ γεγονότος αἴτησις καὶ πρεσβεία. Τῷ ὄντι, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὅπως δίδει αὐτὴν ὁ Βαρώνιος, πρῶτον μὲν ἀναγγέλλουσα εἰς τὸν Ἀλέξιον τὴν ἐν Κλερμοντίῳ τῆς Ἀρουερνίας γενομένην ἀπόφασιν, τοῦ νὰ κηρυχθῇ πόλεμος κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, οὐδόλως ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην συνετέλεσε πρεσβεία καὶ αἴτησις τοῦ Ἀλεξίου, ὅπερ ἐν τούτοις ἦτο φυσικώτατον νὰ λεχθῇ, ἂν ἀληθῶς ὑπῆρξεν αἴτησις καὶ πρεσβεία. Ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀπερχομένων στρατῶν καὶ ἡγεμόνων, αὐταῖς λέξεσιν ἐπιφέρει· «Αἱ ἄπειροι αὗται πολεμικαὶ παρασκευαὶ τούτου καὶ μόνου προσδέονται, νὰ τύχωσιν οἱ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι στρατοὶ ἐν τῷ κράτει σου τῆς ἀναγκαίας βοηθείας καὶ προμηθείας. Ὅθεν παρακαλῶ σε θερμότατα ν' ἀναδειχθῇς τὸ ἐπὶ σοὶ εὐνούστατος εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ ἔνδοξον πόλεμον· καί τοι δὲ οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι οὕτω θέλεις πράξει, ἠθέλησα ὅμως νὰ πληροφορηθῇς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ὅτι ἡ συνδρομή σου θέλει εἶναι τὰ μάλα εὐάρεστος εἰς ἐμέ τε καὶ εἰς ἅπασαν τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν.»

Ἐρωτῶμεν ἤδη ἂν προηγήθησαν τῷ ὄντι τῆς ἐκστρατείας πρεσβεῖαι καὶ ἱκετήριοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλεξίου· ἂν ἡ σταυροφορία ἀπεφασίσθη καὶ ἐνηργήθη ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλέως τούτου, ἦτο δυνατὸν ὁ Οὐρβανὸς Β', ἐν ταύτῃ μάλιστα τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῇ περικοπῇ, νὰ ἀποσιωπήσῃ τὸ γεγονὸς τοῦτο; Ὁ Οὐρβανὸς παρακαλεῖ θερμότατα τὸν βασιλέα νὰ συντρέξῃ τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς σταυροφόρους· ἀλλ' ἂν οἱ σταυροφόροι προσήρχοντο ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλέως, ὁ Οὐρβανὸς δὲν εἶχε χρείαν νὰ παρακαλῇ αὐτὸν θερμῶς ἵνα ἀναδειχθῇ πρὸς αὐτοὺς εὐνούστατος, ἀλλ' ἤθελε βεβαίως ὑπομνήσει αὐτῷ ὅτι καθῆκον αὐτοῦ ἱερώτατον ἦτο νὰ συντελέσῃ παντὶ σθένει εἰς τὴν εὐόδωσιν ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς πρῶτος διὰ τῶν αἰτήσεων αὐτοῦ καὶ τῶν πρεσβειῶν προεκάλεσεν.

Οὔτε λοιπὸν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, οὔτε ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β', ἀναφέρουσι πρεσβείας καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλεξίου· καὶ πρὸς τούτοις πλείστους εἶχε λόγους ὁ Ἀλέξιος ἵνα μὴ προσκαλέσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Φράγκων, οὐδὲ ὑπῆρχεν ὁ ἀπὸ τῶν Τούρκων κίνδυνος τηλικοῦτος, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Ἀλέξιον νὰ λησμονήσῃ ὅσας ἀφορμὰς εἶχε δυσμενείας καὶ δυσπιστίας πρὸς τοὺς δυτικούς.

Καὶ ὅμως ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ τῆς δύσεως, ὡς προείπομεν, ἀξιοῦσιν ὅτι ἡ σταυροφορία ἐγένετο ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Ἀλεξίου. Ποῦ στηριζόμενοι; Ὁ

μοναχὸς Γουϊδέρτος δίδει εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, κεφ. 5, τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης Historia Hierosolimitana τὸν περίληψιν ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξίου πρὸς Ῥοβέρτον, τὸν κόμητα τῶν Φλάνδρων. Ὁ δὲ Thesaurus novus anecdotorum τοῦ Μαρτίνου καὶ τοῦ Δυράνδου περιέχει ὁλόκληρον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὸ κείμενον, ὅπερ μετ' ἐλαχίστων τινῶν τροποποιήσεων ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐκδοτῶν εἰς τὴν Amplissima collectio. Αὗται εἶναι αἱ μόναι σωζόμεναι περὶ τῶν πολυθρυλλήτων ἐκείνων ἐπιστολῶν μαρτυρίαι. Ἀλλ' αἱ μαρτυρίαι αὗται περιέχουσιν ἐν ἑαυταῖς πολλὰ τὰ καταδεικνύοντα, ὅτι ἀνυπόστατοί εἰσι καὶ βραδύτερον ἐπινενοημέναι. Ἐνῷ τὸ κείμενον τῆς Amplissima collectio, ἐλάχιστον, ὡς εἴπομεν, διαφέρει τοῦ ἐν τῷ Θησαυρῷ κειμένου, ὥστε οὐδεὶς ποτὲ ἀμφιβάλεν ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς συλλογαῖς ἡ ἐπιστολὴ, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς μὲν τὴν μίαν τῶν συλλογῶν φέρει τὴν χρονολογίαν τοῦ 1100, ἥτις εἶναι μεταγενεστέρα τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ἂν ἡ ἐπιστολὴ ἦτον ἀναμφισβήτητος, πῶς ἦτο δυνατὸν οἱ αὐτοὶ ἐκδόται νὰ ἀποδώσωσιν αὐτῇ δύο διαφόρους χρονολογίας, ἐξ ὧν ἡ μία μάλιστα, ἡ τελευταία, παρίστησι τὴν ἐπιστολὴν ἐρχομένην κατόπιν ἑορτῆς;

Παρεκτὸς τούτου, ἡ παρὰ τοῦ Γουϊδέρτου διδομένη περίληψις, καί τοι περίληψις, περιέχει λεπτομερείας τινὰς, αἵτινες παραδόξως δὲν ἀναφαίνονται ἐν τῷ ὁλοκλήρῳ κειμένῳ. Ἰδίως δὲ ἡ περίληψις περιλαμβάνει περικοπήν τινα, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἔλεγε δῆθεν, ὅτι ἂν τὸ κλέος τοῦ νὰ σώσωσι τὴν νέαν Ῥώμην ἀπὸ τῆς ἀπειλούσης αὐτὴν καταστροφῆς δὲν ἤθελεν ἀρκέσῃ εἰς τοὺς δυτικοὺς, μαθέτωσαν ὅτι θέλουσιν εὕρει ἐνταῦθα τὰς ὡραιοτέρας γυναῖκας προθύμους νὰ ἀποζημιώσωσιν αὐτοὺς διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν καὶ τοὺς κινδύνους. Αὕτη λοιπὸν ἡ αἰσχρὰ περὶ τῶν Ἑλληνίδων περικοπὴ τῆς περιλήψεως οὐδόλως ἀναφαίνεται ἐν τῷ κειμένῳ· τὸ δὲ περιεργότερον, αὐτὸς ὁ δίδων τὴν περίληψιν Γουϊδέρτος εἶχεν ἤδη ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι τὸ κάλλος τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν δὲν εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἕνεκα αὐτοῦ στρατὸς ὅλος νὰ κινήσῃ ἀπὸ τῆς Γαλλίας ἵνα πορευθῇ εἰς τὴν Θρᾴκην. Καὶ πρόδηλον λοιπὸν, ὅτι οἱ συντάξαντες βραδύτερον τὸ ὅλον τῆς ἐπιστολῆς κείμενον ἐθεώρησαν ὀρθὴν τὴν παρατήρησιν τοῦ Γουϊδέρτου, καὶ παρέλιπον ἐν τῷ συνθέματι αὐτῶν τὴν περικοπὴν ἐκείνην· πρόδηλον, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς συνετάχθη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὄχι ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι πλαστὸν καὶ ὄχι γνήσιον. Καὶ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· ὄχι μόνον ἡ προαναφερθεῖσα περὶ τῶν Ἑλληνίδων περικοπὴ εἶναι τοσοῦτον αἰσχρὰ, ὥστε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν βασιλέα Ἕλληνα, καὶ μάλιστα τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν, εἰπόντα ἢ γράψαντά τι τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μέρη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν γνώμην ἐπισημοτάτων ἱστορικῶν δυτικῶν, δυσκολώτατα ἠδύνατο νὰ γράψῃ Ἕλλην βασιλεύς· οἷον α ὅτι προτιμῶ νὰ ὑποταχθῶ μᾶλλον εἰς τοὺς Λατίνους ὑμᾶς, ἢ εἰς τὰς τῶν Ἐθνικῶν καταπιέσεις· β καὶ πάλιν κατωτέρω, α ὅτι προτιμότερον ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας ὑμῶν ἢ εἰς τὰς τῶν Ἐθνικῶν χεῖρας. β Διότι τῷ ὄντι ἂν ἐν ἔτει 1453 ὅτε τὸ ὅλον κράτος περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις καὶ αὐτὴ εἶχεν ἤδη πανταχόθεν πολιορκηθῇ ὑπὸ τῶν ἀπειραρίθμων στιφῶν τοῦ Μωαμεθ Β', οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπέμενον κηρυττοντες ὅτι προτιμῶσι νὰ ἴδωσι τὸν Τοῦρκον εἰσελαύνοντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἢ τὸν Καθολικισμὸν ἐν αὐτῇ ἐνθρονιζόμενον, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὴν ἀντίθετον ἔξεφερον ἀρχὴν περὶ τὰ τέλη τῆς ιά ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ κράτος πλείστας ἔσωζεν ἔτι δυνάμεις, ἡ δὲ πρωτεύουσα αὐτοῦ πολὺ ἀπῆχεν ἔτι τοῦ νὰ πολιορκῆται ὑπὸ τῶν Τούρκων.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΡΘΜΟΝ ΤΟΥ ΚΑΛΑΕ

ὑποβρυχίου διώρυγος.

—ooo—

Ἀπὸ τὰ τέλη εἰσέτι τῆς ληξάσης ἑκατονταετηρίδος ἐπενόησαν τινές, μάλιστα ὁ γάλλος μηχανικὸς Ματθαῖος, σχέδιον ὑποβρυχίου διώρυγος θετούσης εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν τὴν Γαλλίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπεβλήθη τὸ 1802 τῷ τότε Ὑπάτῳ τῆς Γαλλίας Ναπολέοντι, ἀλλ' ἕνεκα τῶν δυσχερῶν περιστάσεων ἔμεινεν ἀτελεσφόρητον. Ἀκολούθως ἐπενοήθη ἄλλο σχέδιον ὑπὸ τοῦ Φάβρου, ὀλίγον ὅμως διαφέρον τοῦ προγενεστέρου. Τὸ δὲ 1846, ὁ Φραγγότος καὶ Τεσιέρος ἐνασχοληθέντες ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀπέδειξαν τὸ εὐκατόρθωτον τοῦ ἔργου· οὐχ ἧττον ἀπέδειξεν αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Παϋέρνος προτείνας μάλιστα νὰ κατασκευασθῇ ἀντὶ διώρυγος θόλος ὑποβρύχιος ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ παραλίου τῆς Γαλλίας μέχρι τοῦ ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας. Καὶ τὴν κατασκευὴν ταύτην θεωρεῖ εὐκατόρθωτον διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐπινοηθέντων ὑποβρυχίων πλοίων. Ταῦτα ὅμως καὶ διάφορα ἄλλα σχέδια ἦσαν πάντη ἀτελῆ ὡς βασιζόμενα ἐπὶ μὴ ἀκριβῶν γεωλογικῶν εἰδήσεων. Ἑπομένως ἀσχοληθεὶς ἐσχάτως ὁ Κ. Θωμᾶς Δε Ταμάνδος εἰς τὴν ἀκριβῆ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος θέσεων γεωλογικὴν ἔρευναν ἀπέδειξεν ἐπιστημονικώτερον τὸ εὐκατόρθωτον τοῦ ἔργου, καὶ ὑπέβαλεν ἀκριβέστερόν τι σχέδιον τῷ Αὐτοκράτορι Ναπολέοντι, ὅστις διορίσας ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδημόνων ἀνδρῶν, οἷοι οἱ ΚΚ. Ἠλίας ὁ Δὲ Βωμόντος, Κόμβος, Μαλλέτος, Ρενοῦδος καὶ Κέλλερος, ἵνα ἐξετάσωσι τὰς θέσεις καὶ τὸ σχέδιον καὶ ἐπιφέρωσι γνώμην, ἀπεφάνθησαν καταφατικῶς, ὥστε δὲν λείπεται ἢ νὰ ἴδωμεν τὴν ἐκτέλεσιν. Κα-

τὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἡ διώρυξ θέλει ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Γρινέζου τῆς Γαλλίας καὶ καταλήγει ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Ἐαστβάρη τῆς Ἀγγλίας, μεταξὺ Δούβρου καὶ Φολωστόνης. Ἐν μέσῳ δὲ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, εἰς ἴσην σχεδὸν ἑκατέρωθεν ἀπόστασιν, ὑπάρχει ὕφαλός τις γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν σκόπελος Βάρνης· ἐπὶ τῆς ὑφάλου ταύτης θέλει σχηματισθῆ ἐντέχνως λιμὴν μὲ προκυμαίαν καὶ περιαύλιον συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος δι' εὐρυχώρου κλίμακος ἀγούσης ἀπὸ τὸ περιαύλιον τοῦ λιμένος εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος ὅπου θέλουσιν εἶσθαι εὐρύχωροι ἀποθῆκαι, χρησιμεύουσαι εἰς σταθμὸν τῶν περιηγητῶν, καὶ ἀποταμίευσιν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ λιμένος καὶ τῆς ξηρᾶς θέλουσι σχηματισθῆ δύω ἔντεχνοι σκόπελοι, ἐφ' ἑκατέρου τῶν ὁποίων θέλει οἰκοδομηθῆ πύργος συγκοινωνῶν μετὰ τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος, ὅπως διευκολύνεται ἐν αὐτῇ ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀέρος, ἥτις θέλει διευκολύνεται καὶ δι' ἄλλων ἐντέχνων μέσων. Ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἀπαιτούμενος καιρὸς ὑπελογίσθη εἰς ἓξ ἔτη, ἡ δὲ ἀπαιτουμένη δαπάνη εἰς 170 ἑκατομμύρια φράγκων. Ὅρα Étude pour l'avant-projet d'un tunnel sous-marin entre le France et l'Angleterre, reliant sans rompre charge les chemins de fer de ces deux pays. Ligne de Griner à Cartware. Paris, 1857. Ἐσχάτως δὲ ἄγγλος τις μηχανικὸς ὁ Κ. Βόϋδος ἐπρότεινε τὴν κατασκευὴν, ἀντὶ ὑποβρυχίου διώρυγος, γεφύρας ἐκτεινομένης ἐκ τοῦ παραλίου τῆς Ἀγγλίας μέχρι τοῦ τῆς Γαλλίας· καὶ μολονότι τὰ μεταξὺ διαστήματα τῆς θαλάσσης ἔχουσι βάθος 20 μέχρι 31 ὀργυιῶν, δὲν νομίζει ἀκατόρθωτον τὸ ἔργον διὰ στηλῶν ἐχουσῶν 300 τετραγωνικῶν ποδῶν βάσιν κατὰ τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, καὶ 150 κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς, φερουσῶν τόξα ἔχοντα ὕψος 300 ποδῶν ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· ὥστε ὑπ' αὐτὰ νὰ διέρχωνται ἀκωλύτως καὶ αὐτὰ τὰ μεγαλήτερα τῶν πολεμικῶν πλοίων. Τὴν δὲ πρὸς κατασκευὴν τῆς τοιαύτης γεφύρας δαπάνην ὑπολογίζει εἰς 750 ἑκατομμύρια φράγκων. (Βλ. Boyd 's marine viaduct or continental railway bridge between. England and France. Londan, 1858.)

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.

ΔΙΛΦΟΡΑ.

ΓΕΩΡΓΟΣ ΤΙΣ ἐλθὼν εἰς τὸν ἀγρόν του ἵνα ἐπιδιορθώσῃ ῥῆγμα εἰς φράκτην τινά, εὗρεν ἐπανερχόμενος τὴν κοιτίδα, ἔνθα εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ μονογενές του τέκνον κοιμώμενον, ἀναποδογυρισμένην. Τὰ στρώματα ἦσαν σχισμένα καὶ καθημαγμένα, καὶ ὁ σκύλος ἦτο ἐκεῖ πλησίον ἐξηπλουμένος. Ὑποθέσας λοιπὸν ὅτι ὁ σκύλος ἔφαγε τὸ παιδίον, ἀμέσως ἤνοιξε τὸ κρανίον του διά τινος ἀξίνης ἣν εἶχεν ἀνὰ χεῖρας· ὅτε δὲ ἀνέστρεψε τὴν κοιτίδα, εὗρε τὸ παιδίον σῶον καὶ ὅφιν ὑπερμεγέθη νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πατώματος φονευθέντα ὑπὸ τοῦ κυνός, οὗ τινος ἡ πίστις ἦν ἀξία ἄλλης ἀμοιβῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐδίδαξεν αὐτὸν, πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ παραδίδηταί τις πολὺ βιαίως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὸ τυφλὸν πάθος του.

ΩΙΔΗ

Εἰς τὴν πανήγυριν τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἀνεγειρομένης ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου Σ. ΣΙΝΑ.

—ooo—

Οὐράνιο φέγγος, Ἐπιστήμη θεία,
Ἐσὺ εἰς τὸ πλάγι τοῦ Σωτῆρος ἦσουν,
Ὅταν τοῦ κόσμου ἐμόρφωσε τὰ κάλλη
Θεὸς Σοφός.

Ἐπερίχυσε μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα,
Νομοθετεῖ τὸν θαυμαστὸν ῥυθμόν τους·
Ὑμνολογοῦν τὴν χάριν του αἰωνίως
Γῆ κ' Οὐρανός.

Κατ' εἰκόνα του πλάττει τοὺς ἀνθρώπους,
Ἀκτῖνα τῶν ἀκτίνων του τοὺς χύνει,
Γενναῖοι νὰ ζοῦν, νὰ χαίρωνται τὴν κτίσι
Τέκνα Θεοῦ,

Κ' ὅταν θανάτου κοιμηθοῦν τὸν ὕπνο
Νὰ ξυπνήσουν ς' τὰ ἀθάνατα λημέρια,
Ἥλιους νὰ ἰδοῦν, καὶ φωτεινοὺς ἀστέρας
Ἄλλου Οὐρανοῦ.

Θεία Ἐπιστήμη! οἰκοδομεῖ ναόν Σου
Φιλόμουσος πολίτης τῆς Ἑλλάδος·
Ταῖς παλαιαῖς ταῖς δόξαις ν' ἀναστήσῃ
Ἔχει βουλή.

Πρόνοια τοῦ Ὑψίστου, καὶ ψυχαῖς Ἑλλήνων,
Κάτοικοι παλαιοὶ τῶν Ἠλυσίων,
Συνδράμετε τὴν εὔμορφη πατρίδα,
Φίλοι πιστοί.

Κάμετε, τὰ μυστήρια τῆς σοφίας
Νὰ ἱερουργοῦν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σίνα
Καλοὶ ἱερεῖς πάλε ἡ φυλήμας νᾶναι
Δόξα τῆς Γῆς.

Δέξου, ὦ καλὲ, τὸν Σαπφικόν μου ὕμνον,
Τῆς ἀρετῆς σου ὑμνολογεῖ τὸ κάλλος·
Νὰ τὸν δεχθῇς κ' ὡς πρωϊμάδι γνήσιο
Τῆς νέας φωνῆς.

Ἐν Ἀθήναις,
τὴν 2 Αὐγούστου 1859.

Γ. ΤΕΡΤΖΕΤΗΣ
ἀρχειοφύλαξ τῆς Βουλῆς.

Τὸ μέτρον κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς Ὠδῆς
« Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα. »